



**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

SOSYAL DIŞLANMA AÇISINDAN KADIN SUÇLULUĞU (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

SÜMEYYE ŞİMŞEK

DANIŞMAN: PROF. DR. BEDRETTİN KESGİN

**YALOVA
EYLÜL 2025**



T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

SOSYAL DIŞLANMA AÇISINDAN KADIN SUÇLULUĞU (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

SÜMEYYE ŞİMŞEK
187303003

DANIŞMAN: PROF. DR. BEDRETTİN KESGİN

YALOVA
EYLÜL 2025

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım “SOSYAL DIŞLANMA AÇISINDAN KADIN SUÇLULUĞU (İSTANBUL ÖRNEĞİ) başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Sümeyye ŞİMŞEK

ÖNSÖZ

Bu doktora tezinin hazırlanmasında başta bilimsel rehberliği, yönlendirmeleri ve sabrı ile yolumu aydınlatan tez danışmanım Prof. Dr. Bedrettin Kesgin olmak üzere, değerli katkılarıyla sürece destek veren tez izleme kurulu üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Neslihan Balcı ve Doç. Dr. Fatma Kahraman Güloğlu'na en içten teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayatım boyunca bana yalnızca bilgi değil, ilham da veren ve 2005 yılından beri öğrencisi olmaktan onur duyduğum Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Ali Rıza Abay'a ve kendilerini bir aile gibi hissettiren kıymetli bölüm hocalarıma da şükranlarımı iletirim. Fikirleri, eleştirileri ve dostluklarıyla bu süreci daha anlamlı kılan tüm dönem arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında olduğu gibi bu tez sürecinde de manevi desteğiyle yanımda olan sevgili anneme, babama ve tezi yazabilmek uğruna oyun zamanından çaldığım biricik oğlum Ali Göktuğ'a...

Eylül- 2025

Sümeyye ŞİMŞEK



İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
ÖZET	xvi
ABSTRACT	xviii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Kadın Suçluluğu	7
2.1.1. Kadın suçluluğunu açıklayan yaklaşımlar	7
2.1.1.1. Geleneksel yaklaşımlar.....	8
2.1.1.1.1 Biyolojik yaklaşım.....	8
2.1.1.1.2. Psikanalitik yaklaşım yaklaşımı	8
2.1.1.1.3 Toplumsal rollere dayalı yaklaşım	9
2.1.1.1.4 Kadınların görünmezliği yaklaşımı	9
2.1.1.2. Feminist yaklaşımlar	9
2.1.1.2.1 Özgürleşme teorisi.....	10
2.1.1.2.2. Ataerkillik ve suç yaklaşımı	10
2.1.1.2.3 Centilmenlik teorisi	11
2.1.1.2.4 Güç-kontrol teorisi.....	11
2.1.1.2.5. Ekonomik teoriler.....	11
2.1.1.2.6 Şiddet alt kültürü teorisi	12
2.1.1.2.7 Dayak yiyen kadın sendromu teorisi	12
2.1.1.2.8. Kendini savunma modeli	13
2.1.1.2.9 Postpartum depresyon, psikoz ve psikolojik rahatsızlıklar	13
2.1.1.2.10 Cinsiyete dayalı patikalar teorisi (gendered pathway)	13
2.1.2. Kadın suçluluğunda etkili olan faktörler	15
2.1.2.1. Sosyo-demografik durum	15
2.1.2.2 Cinsiyet.....	16
2.1.2.3. Yaş	17
2.1.2.4. Eğitim	18

2.1.2.5. Medeni hal	19
2.1.2.6. Aile ilişkileri	19
2.1.2.7. Göç	21
2.1.2.8. Madde kullanımı	22
2.1.2.9. Tecavüz, namus ve kıskançlık üçgeni.....	22
2.1.2.10. Çevre koşulları ve maddi yoksunluk	23
2.1.3. Dünyada kadın suçluluğu.....	24
2.1.4. Türkiye’de Kadın Suçluluğu.....	26
2.2. Sosyal Dışlanma ve Kadın Suçluluğu	29
2.2.1. Sosyal dışlanma	30
2.2.1.1. Sosyal dışlanmanın kavramsal çerçevesi	30
2.2.1.2. Sosyal dışlanmanın 3’lü paradigması	34
2.2.1.3. Levitas’ın 3 yaklaşımı.....	35
2.2.1.4. Sosyal dışlanmanın nedenleri	36
2.2.1.4.1. İşsizlik	37
2.2.1.4.2. Ayrımcılık	37
2.2.1.4.3. Gelir dağılımı dengesizliği.....	37
2.2.1.4.4. Kötü şartlarda barınma.....	37
2.2.1.4.5. Hastalık	38
2.2.1.4.6. Aile yapısındaki bozulma	38
2.2.1.4.7. Sosyal güvenlikteki yetersizlik	38
2.2.1.4.8. Göçler.....	38
2.2.1.5. Sosyal dışlanmanın boyutları, alanları ve göstergeleri	39
2.2.2. Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma	41
2.2.2.1. Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanmanın boyutları	42
2.2.2.1.1. Maddi yoksunluk	43
2.2.2.1.2. Sosyal haklara ulaşma.....	44
2.2.2.1.3. Sosyal katılımcılık	46
2.2.2.1.4. Kültürel/normatif bütünleşme.....	47
2.3. Sosyal Hizmet ve Kadın Suçluluğu	47
2.4. Damgalama ve Kesişimsel Dezavantajlılık	49
2.5. Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Kadın Suçluluğu.....	50
3. ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR, TARTIŞMA VE YORUM YORUMLAR	53
3.1. Araştırmanın Modeli.....	53

3.2. Katılımcılar.....	54
3.3. Alan Araştırmasında Karşılaşılan Zorluklar.....	55
3.4. Veri Toplama Araçları.....	56
3.5. Verilerin Toplanması.....	57
3.6. Verilerin Analizi.....	57
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik.....	59
3.8. Bulgular ve Yorumlar.....	59
3.8.1. Suç Deneyimi.....	64
3.8.1.1. Suça Giden Patikalar.....	65
3.8.1.1.1. Olumsuz aile ve çevre ilişkileri “Cezaevi sürecinden önce de ailemle iyi bir ilişkim yoktu.”.....	66
3.8.1.1.2. Ekonomik durum “Maddi sorunlarımız hep vardı”.....	66
3.8.1.1.3. Aidiyet kaybı – “Hiçbir yere ait hissetmiyordum”.....	67
3.8.1.1.4. Sosyal haklara erişim “Sosyal hakların çoğundan haberim bile yoktu”.....	67
3.8.1.1.5. Travmatik geçmiş – “Hep dayak şiddet görürdüm”.....	68
3.8.1.1.6. Madde kullanımı "Başlarda sadece kullanıcıydım.".....	68
3.8.1.2. Geleceğe bakış.....	69
3.8.1.2.1. Yeni bir hayata başlama - ...hayatımı yeniden kurmaya çabalıyorum. ".....	69
3.8.1.2.2. Aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusu -" Ailem ve çocuklarım baştacım".....	70
3.8.1.2.3. Umutsuzluk ve yorgunluk- " Umudum çok zedelendi.".....	70
3.8.1.2.4. Kişilik değişimi - "... kendimi değiştirmeye başladım. ".....	71
3.8.1.2.5. Toplum normlarına uyum -" Toplum neyse ona uyum sağlarım. " ..	71
3.8.1.3. Adalet algısı.....	72
3.8.1.3.1. Adaletsizlik hissi ve güvenmeme duygusu - "Yasalar zenginlere çok iyi davranıyor, fakire acımıyor. ".....	72
3.8.1.3.2. Kanunlara uyma eğilimi "Tekrar içeri girmek istemiyorum ondan daha temkinli hareket ediyorum.".....	72
3.8.1.3.3. Haksız suçlama - "Ben hiçbir zaman suç işlememiştim. ".....	73
3.8.2. Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi.....	74
3.8.2.1. Sosyal dışlanma süreci.....	75
3.8.2.1.1. Dışlanma ve yalnızlık hissi - “Toplumun bana bakışı hep dışlayıcıydı.”.....	75
3.8.2.1.2. Sosyal bağların kopması – "Arkadaşlarım zamanla benden uzaklaştı".....	76

3.8.2.1.3. Sabıkadan dolayı işe girememe- "Sabıkam var diye iş başvurularım hep reddedildi."	76
3.8.2.1.4. Damgalanma - "...sabıkalı kadın olarak damgalanmak büyük engeldi "	77
3.8.2.1.5. Kesişimsellik ve dezavantajlılık/sabıkalı kadın olmak "... hem sabıkalı oluşum hem kadın oluşum durumu zorlaştırdı "	78
3.8.2.1.6. Sosyal hizmetlere ulaşamama - "Süreç uzun ve zor oldu"	79
3.8.2.1.7. Hukuki destek ve savunmaya erişememe - " ... hukuki destek almakta zorlandım"	80
3.8.2.1.8. Psikolojik desteğe erişim - "psikolojik destek, rehberlik süreçlerinden yeterince faydalanamadım."	80
3.8.2.1.9. Maddi yetersizlik - "geçimimi sağlamak büyük bir mücadele verdim"	81
3.8.2.2. Sosyal dışlanma suç döngüsü	82
3.8.2.2.1. Dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmaları - " Zamanında yaşadığım dışlanma beni suça itti "	82
3.8.2.2.2. Cezaevinin Yeniden Dışlanma Üretmesi: Etiketleme, Damgalanma - "Toplumda damga yemiştım artık eski hayatıma dönemezdim"	82
3.8.2.2.3. Suçun Tekrarına Zemin Hazırlayan Toplumsal Bariyerler - "Bazenleri sistemin eksiklikleri sizi suça sürüklüyor. "	83
3.8.3.Yardım ve Destek İhtiyaçları	84
3.8.3.3.1 Psikolojik destek sağlama- "En başta psikolojik destek şart."	84
3.8.3.3.2. Sosyal hizmetlere erişim - "... yönlendirme eksikliği vardı. "	85
3.8.3.3.3. Barınma ve güvenlik - "Barınma imkanı da kritik. "	86
3.8.3.3.4. Kadınlara iş imkanlarının sağlanması - "Hapisten çıkan kadınlara iş bulsunlar."	86
3.8.3.3.5. Ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlar - "Sabıkalı kadınlara işe yerleştirmede pozitif ayrımcılık sağlanmalı. "	87
3.8.3.3.6. Toplumsal Farkındalık "... eski hükümlülerle dayanışma ağları oluşturulmalı."	87
3.8.3.3.7. Hukuki destek arayışı - "Hukuki olarak da sınırlı yardım aldım. "	88
3.8.3.3.8. Sağlık hakkına erişim - " ... sağlık hizmetlerine ulaşımında yetersizlikler yaşadım."	88
3.8.3.3.9. Kişisel ihtiyaçların karşılanması - " Kişisel ihtiyaçlarımı karşılamakta zorlandım "	89
3.9. Tartışma	89
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	115
4.1. Sonuç	115
4.2. Öneriler	117

KAYNAKLAR.....	121
EKLER	133
ÖZGEÇMİŞ	139



KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: United States of America (Amerika Birleşik Devletleri)
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
CİK	: Ceza İnfaz Kurumu
CTE	: Ceza İnfaz Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
IFSW	: International Federation Of Social Workers
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TUBİM	: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN Women	: United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi)



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Sosyal dışlanmanın 3 paradigması.....	34
Tablo 2.2. Sosyal dışlanmanın boyut ve göstergeleri.....	39
Tablo 2.3. Sosyal dışlanma alan ve göstergeleri	40





ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Araştırmada kullanılan ana temalar	60
Şekil 3.2. Kod bulutu.....	61
Şekil 3.3. Kod haritası	62
Şekil 3.4. Suç deneyimi ana teması ve alt temaları	64
Şekil 3.5. Suça giden patikalar teması ve alt temaları.....	65
Şekil 3.6. Sosyal yaşama katılma mücadelesi ana teması ve alt temaları	74





SOSYAL DIŞLANMA AÇISINDAN KADIN SUÇLULUĞU (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

ÖZET

Bu çalışma kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi İstanbul örneği özelinde açıklamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, İstanbul’da ikamet eden ve cezaevinde en az beş yıl kalmış 15 eski hükümlü kadının sosyo-demografik özellikleri dikkate alınmıştır. Katılımcıların maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın alan, boyut ve göstergelerine, suç deneyimlerine ve sürece ilişkin yaşantılarına yer verilmiştir. Böylece, kadınların suça yönelmesinde hem sebep hem de sonuç olma özelliği taşıyan sosyal dışlanma olgusu ele alınmış olup, yeniden suça karışmalarını engellemeye ilişkin oluşturulan yöntemlere katkı sağlamak amaçlanmıştır. Nitel yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmada fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Katılımcılar seçilirken, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan amaçlı örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme tekniği ve amaçlı örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır. Çalışma kapsamında İstanbul’un farklı semtlerinde yaşayan asgari beş yıl cezaevinde çeşitli suçlardan kalmış eski hükümlü kadınlar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA veri analizi programından faydalanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucu iki ana tema ve beş alt tema ortaya çıkmıştır. Ana temalar “Suç Deneyimi” ve “Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi” dir. “Suç Deneyimi” teması “Suça giden patikalar”, “Geleceğe bakış ve “Adalet algısı” alt temalarını, “Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi” ana teması da “Sosyal dışlanma süreci” , “Sosyal dışlanma-suç döngüsü” ve “Destek ve yardım ihtiyaçları” alt başlıklarını kapsamaktadır.

Eski hükümlü kadınlar, cezaevine girmeden önce de sosyal dışlanma ile karşılaşmakta, cezaevi sürecinde bu durum daha da derinleşmektedir. Tahliye sonrası yalnızlık, damgalanma, ekonomik ve psikolojik destek eksikliği, sosyal bağların zarar görmesi, barınma ve istihdam sorunları gibi zorluklar devam etmekte, bazı kadınlar yeniden suça yönelirken çoğu toplumla yeniden bütünleşmeyi ve aileleriyle yeni bir hayata başlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın hükümlü, Cezaevi, Sosyal hizmet, Kadın suçluluğu, İstanbul



SOCIAL EXCLUSION IN TERMS OF WOMEN'S CRIMINALITY (THE CASE OF ISTANBUL)

ABSTRACT

This study aims to explain the relationship between female criminality and social exclusion, using Istanbul as a case example. In-depth interviews were conducted with 15 former female prisoners residing in Istanbul who had spent at least five years in prison. Considering their socio-demographic characteristics, the study explored the areas, dimensions, and levels of social exclusion they experienced, as well as their experiences related to criminal behavior. A phenomenological design was employed using a qualitative method, and purposive sampling techniques, including snowball and criterion sampling, were applied to select participants. The data obtained were analyzed using the MAXQDA software, resulting in two main themes and five sub-themes: the "Crime Experience" theme, which includes the sub-themes "Paths to Crime," "Outlook on the Future," and "Perception of Justice"; and the "The Struggle for Social Participation" theme, which includes the sub-themes "Social Exclusion Process," "Social Exclusion-Crime Cycle," and "Needs for Support and Assistance."

Former female prisoners faced social exclusion even before entering prison, and this situation deepened during their incarceration. After release, challenges such as loneliness, stigmatization, lack of economic and psychological support, weakened social ties, housing, and employment difficulties persist; while some women are redirected toward crime, most aim to reintegrate into society and start a new life with their families.

Keywords: Female prisoner, Prison, Social services, Female criminality, Istanbul



1. GİRİŞ

Toplumların suç olgusuna yüklediği anlam, tarihsel, kültürel ve sosyoekonomik bağlamlara göre farklılık göstermiştir. Suç olgusu, yalnızca hukuki bir kategori olmaktan öte; bireylerin sosyal yapı içerisindeki konumlarını, ilişkilerini ve dışlanma biçimlerini anlamaya olanak tanıyan çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda kadın suçluluğu, hem kriminolojik hem de sosyolojik perspektiflerden özel bir inceleme konusu olarak değerlendirilmiştir. Kadınların suç işleme biçimleri, bu suçlara yönelme nedenleri ve suç sonrası karşı karşıya kaldıkları sosyal tepkiler, erkeklere kıyasla farklılık göstermiştir (Chesney-Lind & Pasko, 2013, s.75).

Kadın suçluluğu literatürü incelendiğinde, geleneksel olarak kadınların suç işlemeye daha az eğilimli olduklarına dair bir kabulün yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle açıklanmış; kadınların “itaatkâr”, “şefkatli” ve “koruyucu” olarak tanımlandığı sosyal normlar bu kabulleri pekiştirmiştir (Smart, 1976, s.245). Ancak modern toplumlarda yaşanan sosyoekonomik ve kültürel dönüşümlerle birlikte kadınların suç oranlarında artış meydana gelmiş ve bu artışın ardındaki yapısal nedenlerin irdelenmesi önemli bir gereklilik hâlini almıştır (Heidensohn, 1985, s. 301).

Kadınların suç sonrası karşılaştıkları sosyal dışlanma, yalnızca adli yaptırımlarla sınırlı kalmamış; aynı zamanda aile, iş yaşamı ve sosyal çevre gibi alanlarda da süreklilik arz eden bir biçimde hissedilmiştir. Sosyal dışlanma; bireyin toplumla olan bağlarının zayıflatılması, marjinalleştirilmesi ve temel kaynaklara erişiminin kısıtlanması şeklinde ortaya çıkmıştır (Silver, 1994, s. 123). Kadın suçluların erkek suçlulara kıyasla daha yoğun ve çok boyutlu dışlanma süreçlerine maruz bırakıldıkları çeşitli akademik çalışmalarla ortaya konmuştur (Gelsthorpe, 2006, s. 375). Bu doğrultuda, kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin İstanbul ili bağlamında incelenmesi, konuya yerel bir perspektif kazandırmak açısından önem arz etmektedir.

Tezin kuramsal temelleri ikinci bölümde kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Bu çerçevede öncelikle kadın suçluluğu olgusu tanımlanmış; geleneksel ve feminist yaklaşımlar temelinde kadınların suça yönelme nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Kadın suçluluğunu etkileyen bireysel ve yapısal faktörler analiz edilmiş; Türkiye ve dünya ölçeğinde karşılaştırmalı değerlendirmelere yer verilmiştir. Ardından sosyal dışlanma kavramı açıklanmış; bu dışlanmanın nedenleri, göstergeleri, boyutları ve kuramsal yaklaşımları (örneğin Levitas’ın

üçlü yaklaşımı) detaylandırılmıştır. Kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki çok boyutlu ilişki, bu çerçevede irdelenmiştir.

Ayrıca sosyal hizmetin bu süreçlerdeki rolü değerlendirilmiş; damgalama ve kesişimsel dezavantajlılık kavramları aracılığıyla kadınların yaşadığı çok katmanlı dışlanma süreçleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda kadın suçluluğu, sadece toplumsal cinsiyete değil; aynı zamanda ekonomik, kültürel ve sosyal eşitsizliklere dayalı çoklu mağduriyetler perspektifinden ele alınmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, İstanbul ilinde gerçekleştirilen nitel alan araştırmasına yer verilmiştir. Bu kapsamda araştırmanın yöntemi açıklanmış; katılımcı profili, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenirlik unsurları tanımlanmıştır. Alan araştırmasından edinilen bulgular MAXQDA programıyla analiz edilerek yorumlanmıştır.

Son bölümde ise araştırma bulguları ışığında kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma ilişkisi tartışılmış; konuya yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Böylece kadın suçluluğu, sosyal dışlanma ve yapısal eşitsizlikler ekseninde çok boyutlu biçimde incelenmiş; İstanbul örneği üzerinden sosyolojik bir değerlendirme sunulmuştur.

Araştırmanın Problemleri

Araştırmanın temel problemi, kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma arasında nasıl bir ilişki içinde olduğu ve İstanbul özelinde bu sürecin kadınların yaşamlarında nasıl tezahür ettiği. Kadınların hangi toplumsal koşullarda suça yöneldiği, suç sonrası karşılaştıkları dışlanma biçimleri, sosyal hizmetlere erişim düzeyleri, topluma yeniden uyum sağlama sürecindeki engeller ve toplumsal cinsiyet rolleriyle etkileşimleri bu çalışmanın temel problem alanını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda çalışmada şu temel sorulara yanıt aranmıştır:

- Kadınlar hangi sosyoekonomik ve kültürel koşullar altında suça yönelmiştir?
- Suç sonrası süreçte kadınların yaşadığı sosyal dışlanma hangi boyutlarda (maddi, kurumsal, kültürel) ortaya çıkmıştır?
- İstanbul örneğinde kadın suçlulara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri yeterli midir?
- Kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki kesişimsel eşitsizlikler bağlamında nasıl değerlendirilebilir?

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, kadın suçluluğu olgusunun sosyal dışlanma ekseninde nasıl şekillendiğini İstanbul örneği üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Kadınların suça yönelme nedenleri, suç sonrası yaşadıkları sosyal dışlanma süreçleri ve bu sürecin toplumsal cinsiyet temelli yapısal eşitsizliklerle nasıl kesiştiği analiz edilmiştir. Özellikle kadın suçluların toplumsal yaşamdan dışlanma biçimleri; ekonomik yoksunluk, sosyal haklara erişim kısıtlılığı, damgalama, normatif ayrışma ve kurumsal dışlanma eksenlerinde ele alınmıştır.

Çalışmanın temel amaçlarından biri de, Türkiye’de kadın suçluluğu üzerine yapılan sınırlı sayıdaki ampirik araştırmalara katkı sunmaktır. İstanbul ilinde gerçekleştirilen alan araştırması sayesinde, kadın suçluluğunun sosyal dışlanma ile nasıl iç içe geçtiği, katılımcıların deneyimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Nitel veriler aracılığıyla kadın suçluların sosyal hizmete erişimleri, yeniden topluma kazandırılma süreçleri ve karşılaştıkları kurumsal tutumlar ortaya çıkarılmıştır.

Ayrıca bu çalışma, suç sonrası sosyal dışlanma sürecinin kadınlar üzerindeki etkilerini görünür kılmayı ve bu etkileri azaltmaya yönelik sosyal politika önerileri geliştirmeyi hedeflemiştir. Böylece hem toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin suç olgusu üzerindeki rolü tartışılmış, hem de sosyal hizmet disiplininin bu alandaki müdahale imkânları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Kadın suçluluğu alanyazında özellikle tahliye sonrası sürece yönelik önemli bilgi eksikliği mevcuttur. Türkiye’de erkek ve kadın hükümlülerin tahliye sonrası ihtiyaçlarına yönelik yapılan araştırmalar sınırlıdır. Bu bilgi eksikliğini gidermek çalışmanın temel amaçlarından biridir. Bu araştırma;

- Sosyal dışlanma kavramının katılımcılar üzerindeki etkilerinin neler olduğunu ortaya çıkarması,
- Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanmaya dair yapılacak diğer bilimsel araştırmalara katkı sunacak olması,
- Sosyal hizmet meslek ve biliminin kadın suçluluğu kavramıyla ilişkisini inceleyecek olması
- Çalışmadan elde edilen veriler, mevcut ıslah sistemi içersinde noksan olan tahliye sonrasında kadın hükümlülere özel sosyal hizmet faaliyetlerinin geliştirilmesi ve bu konuda öneriler sunması bakımından büyük önem arz etmektedir.

Araştırmanın Varsayımları

- Öncelikle araştırmada kadınların soruları tam anlamıyla algılayarak cevapladıkları ve elde edilen verilerin doğru olduğu varsayılmaktadır.
- Eski hükümlü kadınlar, tahliye sonrası süreçte çok yönlü sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Kadınlar; sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki bakımdan dışlanma yaşamakta, bu durum da yeniden topluma kazandırılma süreçlerini zorlaştırmaktadır.
- Sosyal dışlanma, kadın suçluluğunun hem sebebi hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç deneyimi öncesi yaşanan dışlanma (eğitiminin engellenmesi, istihdamdan yetersiz yararlanma, aile tarafından dışlanma) suça eğilimi teşvik etmekte; suç deneyimi sonrası kadının yaşadığı dışlanma da sosyal uyum ve rehabilite sürecini olumsuz etkilemektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları maddeler hâlinde aşağıda sıralanmıştır;

- Araştırma, yalnızca İstanbul'daki eski hükümlü kadınlar yapılmış olup edinilen bulgular, diğer illerdeki eski hükümlü kadınlar için genellenemez.
- Araştırma araştırmacının yeterliliği ve çalışmanın amacı ile sınırlıdır.
- Araştırmada kullanılan istatistik veriler Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) ve Ceza ve Tevfikeyleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sayfasında paylaşılan veriler ile sınırlıdır.

Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı, katılımcı gözlemci rolünü üstlenmiştir. İstanbul Anadolu Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Eğitim ve İyileştirme Birimi'nde sosyolog olarak görev yapan araştırmacı, cezaevlerinden denetimli serbestlik tedbiriyle tahliye edilen kadın, erkek ve çocuk eski hükümlülerle doğrudan çalışma deneyimine sahiptir. Bu süreçte saha koşullarını yakından gözlemlleme, denetimli serbestlik uygulamalarını yerinde inceleme ve eski hükümlülerin toplumla yeniden bütünleşme süreçlerine ilişkin nitelikli veriler toplama imkânı bulmuştur. Sahadaki bu doğrudan deneyim, araştırmacının teorik bilgi ile pratik uygulamalar arasındaki bağlantıyı kurmasına, derinlemesine mülakatlarda katılımcılarla güvene dayalı bir iletişim geliştirmesine ve sürece daha bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmasına olanak sağlamıştır.

Araştırma süreci, yalnızca veri toplama ve analiz etme aşamalarından ibaret olmamış; aynı zamanda araştırmacının kendi konumunu, önyargılarını ve algılarını sorguladığı bir farkındalık

ve dönüşüm sürecine de zemin hazırlamıştır. Cezaevinden tahliye edilen kadınların yaşantılarını dinlemek, onların toplumsal, psikolojik ve ekonomik zorluklarını anlamak, araştırmacının sosyal adalet, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yeniden topluma kazandırma süreçlerine dair duyarlılığını derinleştirmiştir.

Bu bağlamda araştırmacı, araştırmanın her aşamasında etik sorumluluklarını ön planda tutmuştur. Katılımcıların mahremiyetine, kimliklerinin korunmasına, gönüllülük esasına ve psikolojik güvenliklerine özen gösterilmiştir. Araştırmacının geçmişteki mesleki deneyimi, katılımcılarla daha kolay güven ilişkisi kurmasına katkı sağlasa da, bu yakınlık olası önyargı risklerini de beraberinde getirebileceğinden, veri toplama ve analiz süreçlerinde bilimsel nesnellik ilkesine özellikle dikkat edilmiştir.

Sonuç olarak, araştırmacı bu çalışmada yalnızca veri toplayan bir gözlemci değil; aynı zamanda sahadaki deneyimlerinden beslenen, katılımcıların dünyasını anlamaya çalışan, etik sorumluluklarının bilincinde ve araştırma sürecinden kişisel olarak da dönüşen bir katılımcı gözlemci konumunda yer almaktadır.



2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Kadın Suçluluğu

Kadınların, erkeklere göre suça daha az eğilimli olması, kadın suçluluğu olgusunun arka planda kalmasına,hatta bu olgunun uzun zamandır marjinal bir alan olarak yansımaya neden olmuştur.Suç ve suçluluk alanlarında yapılan inceleme ve araştırmalar büyük oranda erkek suçluluğu üzerinedir. Kadın suçluluğu dahi açıklanırken erkek suçluluğuna ait literatürden ve yaklaşımlardan yararlanılmıştır. Ataerkil düzen içinde kadın suçluluğunun yer edinmeye başladığını ifade eden feminist araştırmacıların kadın suçluluğuna yönelik problemlerin çözümü için sunduğu öneriler ile ataerkil sistemin değişmesi ve dönüşmesi için gerekli olan öneriler ile benzerdir (Canay, 2004, s.34). Kadın suçluluğunu konu alan çalışmaların kadının deneyimlerinin göz önünde bulundurulmama ve kadın ögesini göz ardı etme gibi yöntem sorunları taşımaktadır. Bu bağlamda kadın çalışmaları alanında bilgi ve belgeye ulaşılabilmesi için feminist araştırma yöntemlerini kullanmak büyük önem taşımaktadır.

Suç olgusu evrensel bir olgu olmakla birlikte içinde bulunduğu döneme göre farklı özellikler içerebilir (Dönmezer, 1994, s.46). Bu bağlamda kadın suçluluğu da kadının içinde bulunduğu çağa göre kendisine atfedilen görevlerin gelişimi ve değişimi nedeniyle sürekli bir dönüşüm yaşamıştır. Kadına atfedilen değer ve görevlerin değişimi kadının işlediği suç türlerini de etkilemiştir. Eski çağlarda kadınlar ile özdeşleşmiş suç türleri arasında düşük yapma, bebekve çocuk öldürme, birini zehirleme, hakaret etme vb. yer almaktayken, toplumsal gelişim ve değişim ile birlikte kadınların toplumsal yaşamda daha görünür olması işlemiş olduğu suç türlerine de yansımıştır. Günümüzde hırsızlık, fuhuşa teşvik, uyuşturucu ve uyarıcı madde ticareti, kasten adam öldürme, yaralama, dolandırıcılık gibi suç türlerini kadınların yaygın olarak işlediği suç türlerindendir (Dönmezer, 1994, s.42).Kadınların işlediği suçlar zamanla erkeklerin işlediği suçlar ile benzerlik göstermeye başlamıştır.

2.1.1. Kadın suçluluğunu açıklayan yaklaşımlar

Kadın suçluluğu, kriminoloji literatüründe uzun süre erkek merkezli teorilerle açıklanmaya çalışılmış; kadınların suça katılımı ise ya yok sayılmış ya da biyolojik indirgemeci yaklaşımlarla açıklanmıştır. Ancak zamanla feminist düşüncenin etkisiyle, kadın suçluluğuna özgü dinamikleri anlamaya yönelik teorik yaklaşımlar gelişmiştir. Bu bağlamda kadın suçluluğunu açıklamak üzere iki temel kuramsal yaklaşım öne çıkmıştır: geleneksel yaklaşımlar ve feminist yaklaşımlar.

2.1.1.1. Geleneksel yaklaşımlar

Geleneksel yaklaşımlar, kriminolojinin başlangıç dönemlerinde ortaya çıkmış ve uzun yıllar kadın suçluluğunun açıklanmasında temel çerçeve olarak kullanılmıştır. Bu yaklaşımlar, çoğunlukla erkek deneyimlerini merkeze alarak geliştirilmiş ve kadınların suça katılımını ya istisnai bir durum olarak görmüş ya da biyolojik, psikolojik ve ahlaki eksikliklerle açıklamıştır. Kadınların suç işlemesi, bu yaklaşımlarda çoğu zaman “normal dışı”, “kadınsı özelliklere aykırı” ya da “doğuştan gelen bir sapma” olarak değerlendirilmiştir (Heidensohn, 1985, s. 39). Geleneksel teoriler kadın suçluluğunu açıklarken erkek suçluların suç deneyimlerinden faydalanılarak üretilen kuramlar ekseninde değerlendirmeler yapılmış ve çoğu zaman suçlu kadını anormal ve eksik olarak tanımlamıştır.

2.1.1.1.1 Biyolojik yaklaşım

Kadın suçluluğunu açıklayan en erken geleneksel teorilerden biri olan “Biyolojik Yaklaşım”, suç davranışının doğuştan gelen kalıtsal özelliklerle ilişkili olduğunu savunmuştur. Bu görüşün en bilinen temsilcilerinden Cesare Lombroso ve Guglielmo Ferrero (1895), “*kadın doğası gereği pasif, duygusal ve suç işlemeye yatkın olmayan bir varlıktır*” ön kabulünden hareketle, suç işleyen kadınları “doğuştan suçlu” olarak tanımlamışlardır. Onlara göre suç işleyen kadın, doğası gereği "erkekleşmiş", ahlaken bozulmuş ve toplumun ideal kadınlık normlarından sapmış bireydir. Bu anlayış, kadın suçluların hem toplumsal hem de bilimsel olarak damgalanmasına yol açmıştır.

Lombroso, kadın suçluların fizyonomik özellikleri ile suça meyillerini ilişkilendirmiş ve kadınların “doğal olarak” erkeklerden daha az suç işlediğini, çünkü gelişimsel olarak “daha az evrimleşmiş” olduklarını iddia etmiştir (Lombroso & Ferrero, 1895).

Bu yaklaşım, kadın suçluluğunu bireysel sapkınlık ya da genetik bir anormallik olarak ele almış, toplumsal etkenleri ise göz ardı etmiştir.

2.1.1.1.2. Psikanalitik yaklaşım yaklaşımı

Sigmund Freud’un “Psikanalitik Yaklaşım Yaklaşımı” da kadın suçluluğunu açıklamada etkili olmuş, ancak oldukça cinsiyetçi bir zemin üzerine kurulmuştur. Freud’a göre kadınlar, erkeklere göre gelişimsel olarak daha az süperego (ahlaki denetim mekanizması) geliştirdikleri için daha kolay suç işleyebilirler. Ayrıca, kadınların yaşadığı "penis kıskançlığı" gibi psikoseksüel evreler, kadınları suç davranışına yönlendirebilir (Freud, 1933, s.64). Bu yaklaşım, kadın

suçluluğunu psikoseksüel sapmalar ve duygusal dengesizliklerle açıklamış, yine toplumsal koşulları büyük ölçüde dışlamıştır.

2.1.1.1.3 Toplumsal rollere dayalı yaklaşım

Toplumsal Rollere Dayalı Yaklaşım göre geleneksel toplum yapılarında kadınlara biçilen “annelik, iffet, itaat” gibi roller, kadınların suç işlemesinin neredeyse imkânsız olduğuna dair bir inanç üretmiştir. Bu çerçevede kadın suçlular, daha sert toplumsal tepkilerle karşılaşmış; adli sistem tarafından da “norm dışı” olarak değerlendirilmişlerdir. Kadınların suça karışması, ya bir erkeğin etkisiyle ya da duygusal dengesizlik sonucu açıklanmıştır. Örneğin, 1950–70’li yıllarda hâkim olan görüşlerden biri, kadınların suç işlemeye iten unsurun büyük ölçüde “erkek suçlularla olan ilişkileri” olduğu yönündeydi (Pollak, 1950, s.245). Kadınlar suç işlediklerinde bu yalnızca yasa ihlali değil, aynı zamanda kadınlık rollerine ihanet olarak da görülmüştür.

2.1.1.1.4 Kadınların görünmezliği yaklaşımı

Kadınların Görünmezliği Yaklaşımı tüm bu yaklaşımlaraek olarak, kadınların suçluluğunu görmezden gelen ya da yüzeysel biçimde açıklayan bir tutum sergilemiştir. Kadın suçlular, çoğu zaman ya erkek modeller üzerinden analiz edilmiş ya da kriminal alanda istatistiksel olarak “önemsiz” bir grup sayılmıştır. Bu durum, hem kuramsal hem de uygulamada ciddi bir bilgi eksikliğine neden olmuştur.

Sonuç olarak, geleneksel yaklaşımlar, kadın suçluluğunu açıklarken biyolojik ve psikolojik belirleyicilere aşırı vurgu yapmış; toplumsal yapı, cinsiyet eşitsizliği, sosyal dışlanma gibi faktörleri büyük oranda ihmal etmiştir. Bu yaklaşımlar, kadın suçluluğunun özgül dinamiklerini anlamakta yetersiz kalmış ve kadın suçluların hem kriminal sistemde hem de toplumda damgalanmasına katkıda bulunmuştur.

2.1.1.2. Feminist yaklaşımlar

Feminist bakış açısına göre kuramcılar kadınların suça yönelmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile yorumlanabilir ve mevcut yaklaşımların kadın suçluluğunu açıklamada yetersiz olduğunu savunmaktadır. Günümüzde kadın suçluluğu kriminolojik olarak incelenirken toplumsal cinsiyet teorileri temel bir çıkış noktasıdır. Bu teoriler daha genellenebilir ve kapsayıcı analizler yapılmasına olanak sağlar ve toplumsal cinsiyet temelli eksiklikleri anlamamıza imkan tanımaktadır(Miller ve Mullins, 2006, s. 232). Toplumsal cinsiyet ve suç alanında yürütülen çalışmalar, suç davranışını anlamlandırma noktasında bireysel karar alma sürecine ve suça

zemin hazırlayan sosyal koşullara odaklanmayı sağlamıştır. Feminist teoriler özgürleşme teorileri, ataerkillik ve suç, centilmenlik teorisi, güç-kontrol teorisi ve ekonomik teorilerdir.

2.1.1.2.1 Özgürleşme teorisi

Özgürleşme teorisi, kadının toplumsal boyutta çeşitli haklara sahip olması ve özgürleşmesi ile birlikte suç işleme potansiyelinin de arttığını savunmaktadır. 1970' li yıllar kadının özgürleşmesine bağlı olarak kadın suçluluğunun ve suç çeşitliğinin arttığını savunan bu görüşün hakim olduğu zaman dilimidir. Özgürleşme “imkanlar” ve “erkeksilik” gibi tezler ile kadınların özgürleşme sürecini açıklamayı amaçlamaktadır. “İmkanlar” tezi toplumsal ilişkilerin erkekleri suç işlemeye teşvik ettiğini aynı öğelerin kadınların suç işlemesini kısıtladığı görüşüne dayanır. Ayrıca kadınların iş yaşamlarındaki pozisyonları ile suç işleme eğilimleri gibi unsurların ilişkili olduklarını iddia etmektedir (Simon ve Redding, 2005, s. 9). Bu teoriye göre kadınlar daha fazla özgürleştikçe ve imkanları arttıkça suça eğilimi de özgürlüğü de artmaktadır.

Pollock kadın suçluluğunu açıklarken imkan ve ihtiyaç olgularını kadını suça iten bileşenler olarak kabul eder. Pollock, toplumsal düzenin kadını suç işlemekten alıkoyduğunu, bu durumun da suç işleyen kadınların hayatlarının yasalara uyum sağlayan kadınlara göre farklı olacağını savunmuştur (Pollock, 1998, s.84).

2.1.1.2.2. Ataerkillik ve suç yaklaşımı

Adler ve Simon'un araştırmalarını çalışmalarında rehber edinen feminist teorisyenler özgürleşme kavramından ziyade ataerkillik ve suç yaklaşımı üzerinde yoğunlaşmıştır. Feminist kuramcılar, kadınların özgürlüğüne odaklanmış olan eski bakış açısından biraz uzaklaşsalar da, bu durum güç ilişkisi odaklı çatışma kuramı, Marksist kuram gibi kuramlardan tamamıyla koptuğu anlamı taşımamaktadır. Marksist suç teorisi otorite sahibinin otoritesini nasıl kullandığına odaklanırken; çatışma kuramları, içinde bulunduğu toplumun güçlü - güçsüz arasındaki çekişmeye odaklanır. Feminist kuramda ise, kadın üzerinde hissedilen erkek baskısı birçok teorisyenin temel inceleme alanlarından olmuştur (Messerschmidt, 1986 akt. Akers, 1999, s. 200). Messerschmidt kadın ile erkek arasındaki güç farklılıklarının kadını küçük çaplı, güç gerektirmeyen suçlara yönelmesine sebebiyet verdiğini öne sürmüştür (Fuhuş, basit hırsızlık gibi).

2.1.1.2.3 Centilmenlik teorisi

Centilmenlik teorisi, güvenlik ile ilgili birimlerinin ve yasaların suç işleyen kadınlara karşı hassas olduğu, ayrımcılık yapıldığı varsayımına dayanır. Suça karışan kadınların resmi kayıtlara geçirilmediğini bu durumunda beraberinde kadınların daha az suç işlediği karıştığı algısını oluşturduğunu savunmaktadır. Manheim tarafından geliştirilen centilmenlik teorisi kadın suçluluğuna ilişkin tespitlerde, kayıt altına alınan adli olaylarda kadınlara güvenlik birimlerince yanlı ve subjektif davranıldığı esasına dayanır. (Manheim,1965,s. 691 akt. Canay, 2004, s. 60). Kadın suçluluğu olgusu, erkek kanun koyucuların, yargıçların, güvenlik güçlerinin, yazarların, şairlerin ve bilim insanlarının tespit ve gözlemleri doğrultusunda betimlenmiştir. Kadınların işledikleri suçların kovuşturma evrelerinde faillerin kadın olmalarından ötürü bazı güçlükler yaşanmaktadır. Manheim mevcut güçlüklerin nadiren kayıt altına alındığını, kovuşturma işlemi yapılmadığını öne sürmüştür (Manheim, 1965, s. 694'den akt.Canay, 2004, s. 61). Manheim, adli kayıtların çoğunlukla kayıt altına alınmadığı, kovuşturma evrelerinin prosedüre uygun yürütülmediği iddiasında bulunmuştur (Manheim, 1965, s. 694'ten akt. Canay, 2004, s. 61). Kadının suça dahil olma biçimi ve suç işleyen kadın sayısı az olması nedeniyle ıslah çalışmaları geliştirilememekte hatta kısıtlanmaktadır.Kadın suçlu sayısının az olması sebebiyle kadın suçluların sınıflandırılmaları, onlara özel personel temini ve kadınlara özel kurumlar inşa etmede sorunlar yaşanmaktadır.

2.1.1.2.4 Güç-kontrol teorisi

Güç-kontrol teorisi erkek ve kız çocuklarına adil davranan ailelerin yetiştirdiği kız çocuklarının riskli davranış sergileme bakımından erkek çocukları ile benzeşen sosyalleşme tutum ve davranışlar sergilerler. Bunun yanı sıra suçluluk ile risk alma davranışı arasında yakın ilişki olduğunu öne sürer. Teoriye göre; demokratik ve çocukları arasında ayrımı onaylamayan ailelerde yetişen kadınlar ataerkil ailelerde yetiştirilenkadınlara göre suç işleme potansiyeli daha fazladır (Belknap, 2007, s. 50).Güç kontrol teorisi, ataerkil sistemin suç işlemeye eğilimi olan erkek çocuk, suç işlemeye eğilimi olmayan kız çocuğu yetiştirdiğini ileri sürmüştür. Feminist teorisyenler Daly ve Chesney-Lind bu teoriyi mevcut feminist yaklaşımlar arasında değerlendirmemektedir. Bu teori onlara göre özgürleşme hipotezinin basitleştirilmiş bir halidir. (Akers, 1999, s. 199).

2.1.1.2.5. Ekonomik teoriler

Ekonomik Teoriler hırsızlık gasp vb. suçlara karışan kadınların bu tür mala karşı işlenen suçlara yönelmelerini ekonomik dışlanma olgusu ile açıklamıştır. Mala karşı işlenen suçlara karışan

kadınların son dönemde artış göstermesini erkek-kadın eşitliğinden değil de ekonomik koşulların kadınlar için daha zorlu olması ile açıklar. Kadınların ekonomik anlamda daha da kötüye gitmesini “yoksulluğun kadınsılaşması”, olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Belknap, 2007, s. 57). Yoksulluğun kadın suçluluğunun en önemli nedenlerinden biri olduğunu, tahliye sonrası süreçte de ekonomik problemlerin derinleşerek arttığını savunmuştur.

Ekonomik problemler hem erkekler hem de kadınlar için önemli bir suça yönelmesine neden olmaktadır. Kadınların iş bulup çalışma imkanı erkeklerle oranla daha kısıtlıdır. Kadınların aldıkları maaş erkeklerle aynı işi yapsalar bile cinsiyetlerinden ötürü daha düşük olabilmektedir, sosyal güvenceleri de yoktur ya da kısıtlıdır. Sosyoekonomik anlamda yetersiz olan, eğitimsiz ya da vasıfsız kadınlar için suça yönelmek çalışmaktan daha cazip gelmektedir. Ekonomik yoksunluk, kadınların suça yönelmelerinde büyük rol oynamaktadır (Davis, 1990, s. 227-230’dan akt. Canay, 2004, s. 78).

2.1.1.2.6 Şiddet alt kültürü teorisi

Şiddet Alt Kültürü Teorisi, şiddetin insan davranışı üzerindeki etkilerini açıklarken sıklıkla kullanılan sosyolojik kuramlardan biridir (Wallace, 1986, s. 45). Teori aile kültürünün içerdiği tutum ve değerler ile şiddet alt kültürünün örtüştüğünü savunmaktadır. Bireyin bir davranış olarak şiddeti benimsemesi, içinde yaşadığı kültürün değerlerine, tutumlarına ve normlarına bağlıdır. İçinde yer aldığı alt kültür şiddeti destekleyici norm ve değerlere sahipse, birey de şiddete yatkın hale gelmektedir (Ball-Rokeach, 1973, s. 24). Geleneksel değer ve ananelere sahip ve bağlı olan topluluklar şiddete daha eğilimli olmakla birlikte kuralları da daha katıdır. Ülkemizde kadın cinayetleri ve şiddet suçlarının Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaygın görülmesi bu teoriyi desteklemektedir.

2.1.1.2.7 Dayak yiyen kadın sendromu teorisi

Dayak Yiyen Kadın Sendromu Teorisi, uzun süre ve tekrarlayan şekilde fiziki şiddete uğrayan kadınların içinde bulunduğu durumu tanımlamaktadır (Browne, 1987, s. 75). Kadın sadece fiziki değil ruhsal anlamda da ciddi şiddete maruz kaldığından bu teoriye örselenmiş kadın sendromu da denilmektedir. Ailesi içinde sürekli şiddet gören kadınlar ruhsal sorunlar yaşamaya başlar ve içinde bulundukları durum şiddeti uygulayan yakınlamı öldürmeye kadar gidebilir (Küçüktaşdemir, 2015, s.192; Ogle ve ark., 1995, s. 45). Teori kadınların öğrenilmiş çaresizlik geliştirdiklerini ve bu durumun doğru yanlış ayrımı hassasiyetini kaybetmelerine neden olarak kendilerinden beklenmeyen tepkiler vermelerine sebep olabilmektedir (Ogle ve Jacobs, 2002,

s. 98). Kadınlar maruz kaldığı şiddetin son bulması için kendine şiddet gösteren bireyi öldürmeyi tek çare olarak görmektedir.

2.1.1.2.8. Kendini savunma modeli

Kendini Savunma Modeli, kadınların maruz kaldığı şiddet karşısında kendini korumak için suç işlediği görüşünü benimsemektedir. (Merlo ve Pollok, 2006, s. 74; Browne, 1987, s. 189). Bu yaklaşıma göre; kadın cinayet işliyorsa genelde eşinden gördüğü şiddete karşılık kendini korumak için işlemektedir (Merlo ve Pollok, 2006, s.301). Akgün (2012)'nın yaptığı araştırma bu görüşü destekler niteliktedir. Çalışmada kadınların önemli bir kısmı eşlerinden şiddet gördüklerini belirtmiştir. Öte yandan eşini öldüren kadınlar eşlerini öldürmeme durumunda kendileri öleceği için önce davranıp cinayet işlediklerini öne sürmüştür (Akgün, 2012, s. 93).

Bu bağlamda kadının cebir ve şiddete maruz kalma durumunda kendisini savunmak amacıyla şiddete başvurduğu söylenebilir.

2.1.1.2.9 Postpartum depresyon, psikoz ve psikolojik rahatsızlıklar

Postpartum Depresyon, Psikoz ve Psikolojik Rahatsızlıklar yaklaşımı kadınların doğum sonrası ruhsal sorunlar yaşaması neticesinde çocuklarını öldürdüklerini savunmaktadır. Hamilelik ve lohusalık dönemlerinde kimyasal, biyolojik ve hormonlarda meydana gelen değişimler kadını depresyona sokmaktadır. Yapılan araştırmalarda kadınların bu dönemlerde gerçeklik algısını kaybederek kendi çocuklarına zarar verebildikleri, psikoz geliştirdikleri ortaya konmuştur (Ogle & Jacobs, 2002, s. 432; Hatters Friedman & Resnick, 2007, s.33). Doğum sonrası destek almayan kadın sorumluluklarının da artmasıyla problemin nedeni olarak yeni dünyaya getirdiği bebeğini görür ve ona zarar verir. Brandford ve Bourget (1990) tarafından çocuğu öldüren ailelerle yapılan araştırmada katilin çoğu hikayede anne olduğu ortaya çıkmıştır. Gürtuna'da (2009) yaptığı çalışma da suç işleyen kadınların ciddi psikolojik problemleri sebebiyle suça karıştıkları sonucunu çıkarmıştır. Saygılı ve Aliustaoğlu'nun (2009) yaptığı çalışmada da benzer bulgular çıkmış, özellikle şiddet yoluyla suç işlemiş kadınların çoğunun psikotik ve depresif rahatsızlıklarının olduğu çıkarımı yapılmıştır.

2.1.1.2.10 Cinsiyete dayalı patikalar teorisi (gendered pathway)

Cinsiyete Dayalı Patikalar Teorisi (Gendered Pathway), toplumsal cinsiyet perspektifinden kadın suçluluğunu açıklamaktadır. Kadınların çocukluk- ergenlik dönemi yaşam deneyimlerinin suç davranışlarıyla nasıl ilişkilendirildiğini ele almıştır (Belknap, 2014, s. 101). Kadınların sahip olduğu psikolojik, sosyal ve biyolojik şartlar göz önünde bulundurularak

değerlendirme yapılmaktadır (Salisbury & Van Voorhis, 2009, s. 98). Öte yandan, ırkçı ve cinsiyetçi yaklaşımlar, ekonomik yetersizlikler ve kadın statüsünün değersizliği kadınları pasifize etmekle birlikte kadının toplumsal rolünü sınırlandırmaktadır. Bu durumun sonucu, kadınların yaşadıkları olaylar onları suça götürebilmektedir (Owen, 1998, ss. 40-41). Toplumsal hayatta kadının ikinci sınıf insan muamelesi görmesi hayatlarına olumsuz etki etmektedir. Uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı, fiziksel ve cinsel istismarlar, baskıcı ilişkiler, ekonomik vb sorunlar kadının yaşamını şekillendirmekte ve suça sürüklenmesine zemin oluşturabilmektedir.

Sosyal Hizmet Bilimi/Mesleği Açısından Kadın Suçluluğuna İlişkin Yaklaşımların Yorumlanması

Kadın suçluluğunu açıklayan kuramsal yaklaşımlar, farklı disiplinlerin bakış açılarını yansıtarak konunun çok boyutlu yapısını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlar, bireyin biyolojik özelliklerinden toplumsal cinsiyet rollerine, kültürel normlardan ekonomik yapıya kadar uzanan geniş bir yelpazede kadınların suça yönelme nedenlerini anlamaya çalışmaktadır. Ancak sosyal hizmet bilimi açısından kadın suçluluğu, yalnızca bireysel davranış ya da psikolojik sapma olarak değil, sosyal adaletsizliklerin, cinsiyet temelli eşitsizliklerin ve yapısal dışlanma mekanizmalarının bir yansıması olarak ele alınmalıdır.

Sosyal hizmet disiplini, kadın suçluluğuna ilişkin geleneksel yaklaşımların çoğu zaman indirgemeci ve toplumsal bağlamdan kopuk açıklamalar sunduğunu eleştirel bir perspektifle değerlendirir. Biyolojik veya psikanalitik temelli açıklamalar, kadını “patolojik bir varlık” olarak konumlandırma riski taşıırken, toplumsal rollere dayalı veya görünmezlik yaklaşımları sosyal hizmet açısından daha bütüncül bir anlayış geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Çünkü bu yaklaşımlar, toplumsal yapıların kadın davranışlarını biçimlendirdiğini, suçun yalnızca bireysel tercih değil, çoğu zaman zorlayıcı sosyal koşulların sonucu olduğunu kabul eder.

Feminist yaklaşımlar ise sosyal hizmet biliminin temel değerleriyle daha yüksek düzeyde uyum göstermektedir. Bu yaklaşımlar, ataerkil sistemin kadınlar üzerindeki yapısal baskısını görünür kılarak, suçun toplumsal cinsiyet temelli nedenlerini çözümlemeye katkı sunar. Özellikle ataerkillik, güç-kontrol, ekonomik ve cinsiyete dayalı patikalar teorileri, kadınların suça sürüklenme süreçlerinde maruz kaldıkları eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları anlamada sosyal hizmet uygulamalarına yön verici niteliktedir. Bu kuramlar, kadınların bireysel sorumluluklarından ziyade, içinde bulundukları toplumsal koşullara odaklanılması gerektiğini savunarak, sosyal adalet ve insan hakları temelli bir yaklaşımı destekler.

Sosyal hizmet mesleği, kadın suçluluğuna ilişkin yaklaşımları değerlendirirken güçlendirme (empowerment), katılım, insan onuruna saygı ve ayrımcılıkla mücadele ilkelerini merkeze alır. Kadınların suça yönelme süreçlerinde travmatik deneyimlerin, şiddet geçmişinin, yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın etkili olduğu kabul edilir. Bu nedenle, sosyal hizmet müdahaleleri yalnızca bireysel rehabilitasyona değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüme, sosyal politika geliştirilmesine ve kadınların yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik yapısal önlemlere de odaklanmalıdır. Özellikle suç sonrası dönemde yeniden entegrasyon, psikososyal destek, mesleki rehabilitasyon ve sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi sosyal hizmet mesleğinin temel uygulama alanları arasında yer almalıdır.

Bununla birlikte, kadın suçluluğuna ilişkin kuramsal tartışmaların sosyal hizmet literatüründe daha fazla yer bulması, disiplinin eleştirel ve toplumsal cinsiyet duyarlı bir perspektif geliştirmesi açısından önemlidir. Sosyal hizmet uzmanlarının kadın suçlularla çalışırken hem bireysel psikososyal destek hem de sistemik düzeyde savunuculuk ve politika geliştirme rollerini aktif biçimde üstlenmeleri gerekmektedir.

Sonuç olarak, kadın suçluluğuna ilişkin yaklaşımlar, sosyal hizmet biliminin toplumsal adalet, eşitlik ve insan hakları temelli yapısına teorik zemin oluşturur. Sosyal hizmet, kadınların suça sürüklenme süreçlerini yalnızca bireysel bir sorun değil, sosyal yapıların yeniden üretimiyle ilişkili bir olgu olarak ele alır. Bu nedenle, kadın suçluluğunu önleme, müdahale ve yeniden entegrasyon süreçlerinde geliştirilecek politikalar; toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken, güçlendirici ve hak temelli bir çerçevede biçimlendirilmelidir. Böylece sosyal hizmet disiplini, hem kadın suçluluğunu anlamada hem de bu alanda sürdürülebilir çözümler üretmede bütüncül bir yol haritası sunabilir.

2.1.2. Kadın suçluluğunda etkili olan faktörler

Kadınların suç davranışını gerçekleştirmelerinde başta aile olmak üzere sosyo demografik özellikler, madde kullanımı, çevre koşulları ve maddi imkansızlıklar önemli rol oynamaktadır. Bu bölümde kadın suçluluğunda etkili faktörlere değinilecektir.

2.1.2.1. Sosyo-demografik durum

Sosyo-demografik göstergeler ve suç arasındaki bağlantıya farklı disiplinler çalışmalarında yer vermiştir (Akdeniz 2013, s. 26; Öncü, Sercan, Ger, Bilici, Ural, & Uygur, 2007, s.73; Gerçek Çakıcı, 2006, s. 79). Cömertler ve Kar (2000), 81 ili kapsayan çalışmasında edinilen bulguları yatay kesit analiziyle değerlendirerek, suç oranının artmasında sosyo-ekonomik özelliklerin

etkili olduğu öne sürmüştür. Çalışmada gelişmişlik endeksi, işsizlik, kişi başına düşen gelir, demografik özellikler, şehirlerin nüfus büyüklüğü, şehirleşme oranı vb. etkenler suça eğilimde pozitif eksende etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır (Cömertler ve Kar, 2010, s. 37). Aşağıda suç olgusu ile ilişkili sosyo demografik özelliklere yer verilmiştir. Sosyal hizmet disiplini açısından, sosyo-demografik göstergeler ile suç arasındaki ilişki, bireylerin içinde bulundukları sosyal, ekonomik ve çevresel koşulların davranışları üzerindeki belirleyici etkisini göstermektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet, suçun yalnızca bireysel bir tercih değil, yapısal eşitsizliklerin ve sosyal dışlanmanın bir sonucu olduğunu kabul ederek, risk altındaki birey ve gruplara yönelik önleyici ve güçlendirici müdahaleler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.1.2.2 Cinsiyet

Gerek ülkemizde gerekse dünya geneline baktığımızda kadın suçlu oranı erkek suçlu oranına kıyasla daha düşüktür. Bunun yanında kadınların işlediği suçlar ülkeden ülkeye değişmektedir. İçli (2004), suç işlemenin erkeğe özgü bir davranış kalıbı olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında suç teorilerinin birçoğu genç erkek ekseninde açıklamalarını yapmaktadır (İçli, 2004, s. 1). Suçluluk alanında yapılan araştırmalar kadının işlediği suçtan çok erkeğin işlediği suça odaklanıp, suçlu öznesi olarak genç erkekleri göstermektedir.

Erkeklerin ve kadınların aileleri içerisinde farklı tecrübe ve deneyimlere sahip oluşu kontrol mekanizmaları ve sosyal bağlarını farklı biçimde etkilemektedir. Suç alanındaki cinsiyet farklılığının açıklanmasında bu durum önem arz etmektedir. Cinsiyet temelli feminist teoriler ve Hirschi'nin geliştirdiği sosyal bağ teorisi bu yaklaşımı temel almaktadır. Alanda yapılan çalışmalar erkek suçluluğu ile kadın suçluluğu farklılıklarının temelinde aile yapısında yer alan cinsiyet rolleri olduğunu ortaya çıkarmıştır (Chapple, 2005, s. 358). Birçok toplumda erkeklerin kadınlara göre daha çok suçlu davranış içinde bulunmaları suç ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin derinlemesine analizler yapılmasına neden olmuştur. Bir toplumun erkek ve kadın için belirlemiş olduğu davranış kalıplarını cinsiyet rolleri belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri insanlara hangi durumda nasıl davranması gerektiğini şekillendiren beklenti ve sosyal kuralları kapsamaktadır. Bireylerin toplum içerisindeki hareketleri bu cinsiyet rolleri ekseninde şekillenmektedir. Erkek ve kadın rollerine yönelik tanımlamalar, kadın ve erkeğin nasıl davranacağına ilişkin ortak bir çerçeve çizer, toplumsal hayatta konumlarını belirlemede önem arz etmektedir(Walklate, 1998, s. 80).

Amerika Birleşik Devletleri kadınların oran olarak en çok hapsedildiği, kadın suçluluğunun en yaygın olduğu ülkedir. ABD cezaevlerinde mevcut hükümlü ve tutukluların %7'si kadınlardan

oluşmaktadır (Greenfield ve Snell, 1999, s. 198). 2022 yılı itibariyle ülkemizde ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu sayısı 12.173'tür ([istatistik-1.pdf](#) Erişim Tarihi: 04/06/2025). Kadınların suç işleme oranı neredeyse tüm ülkelerde erkeklerden düşüktür. Toplumların sosyokültürel yapıları bu farklılığı ortaya çıkarmıştır. Kadının toplum içindeki konumu suç oranıyla birlikte suç türünü de etkilemektedir. Tüm bu bilgilerle beraber yapılan çalışmalarda gerek dünya da gerek ülkemizde kadın suçlu oranının yükseldiği görülmektedir (İçli, 1992, s. 23).

Sosyal hizmet disiplini, cinsiyetin suç davranışları üzerindeki etkisini toplumsal cinsiyet rolleri, eşitsizlikler ve fırsat adaletsizlikleri çerçevesinde değerlendirir. Bu bağlamda sosyal hizmet, kadınların suça sürüklenme süreçlerinde ataerkil yapılar, toplumsal baskılar ve sosyal dışlanma gibi etmenleri dikkate alarak, cinsiyet duyarlı ve güçlendirici müdahale programları geliştirmeyi amaçlar.

2.1.2.3. Yaş

Yaş etkeni suça yönelmeye neden olan sosyo-demografik değişkenler içerisinde içinde yaş önemli bir yer tutmaktadır. Suça eğilimi artıran faktörlerden fiziksel güç ve enerjinin yaştan ilerlemesi ile birlikte azaldığını gözlenmektedir. Akdeniz gençlik döneminde sahip olunan biyolojik güç ve çevikliğin suça eğilimi artırdığını, ilerleyen yaş ile birlikte fiziksel ve biyolojik gücün azalmasıyla suç oranının da düştüğünü ortaya koymuştur. (Akdeniz, 2013, s. 26).

Suç eğiliminin gençlik döneminin son evresinde zirve yapıp, ilerleyen süreçte düşme eğilimi göstermektedir. Kriminolojinin en çok kabul gören ve en eski görüşlerinden biri yaş ilerledikçe suça eğilimin azaldığıdır. Yetişkin ve adolesan döneminde tecavüz, hırsızlık, cinayet vb. suçların işlenme oranı yüksektir, yaş ilerledikçe bu suçların işlenme oranı düşmektedir. (İçli, 2004, s. 325). Delikara da ergenlik döneminde suça eğilimin artma nedenini, ebeveynlerin çocuk üzerindeki etkilerinin yaş ilerlemesi ile birlikte azalması ile açıklamaktadır. Ayrıca ergenlerin arkadaş ortamı ile daha yakın ilişkiler kurması ve arkadaşların daha çok önem kazanması da suça eğilimi artıran bir diğer etken olarak öne sürmüştür (Delikara, 2002, s. 147).

Suçluluk ve yaş ilişkisi ele alınırken farklı yaş kümelerinden faydalanılmıştır. Anti sosyal davranışların daha çok okul çağında başladığı, 20-39 yaş aralığında zirve yaptığı, yaşlılık dönemiyle birlikte azaldığı görülmektedir (Dönmezer, 1994, s. 133).

Özellikle gençlik döneminde suça eğilimin fazla olması suç davranışının önemli faktörlerinden olan yaş etkeni ve suçluluk arasındaki ilişkinin kriminoloji alanyazınında sıklıkla yer

bulmasında etkili olmasıyla beraber suç davranışı ile mücadele etme noktasında da belirleyici etkenlerdendir.

Sosyal hizmet disiplini açısından yaş faktörü, bireylerin yaşam döngüsü içinde karşılaştıkları sosyal risklerin ve çevresel etkilerin anlaşılmasında önemli bir değişkendir. Bu bağlamda sosyal hizmet, özellikle genç yaş grubunda suça yönelimi önlemek amacıyla erken müdahale, aile destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve gençlerin sosyal uyumunu artırmaya yönelik koruyucu–önleyici programlar geliştirmeyi hedefler.

2.1.2.4. Eğitim

Bireylerin değer ve normları öğrendiği sosyalleşme kurumlarından biri de eğitimidir. Eğitim kurumu sayesinde okullarda toplumsal normlar öğrenilir ve çizilen çerçevede eylemlerini gerçekleştirilir, konulan kurallara uyulmaması sonucu ortaya çıkan suç davranışından bireyler uzak kalmış olur. Eğitim ve suç ilişkisi pek çok çalışmada ele alınmıştır.

Eğitim ve suç ilişkisini ele alan çalışmalardan birinde okuma yazma düzeyi, eğitim düzeyi düştüğünde suça eğilimin de arttığı gözlenmiştir. Ayrıca çalışmalarda ebeveynlerin de eğitim düzeyleri incelenmiştir. Düşük eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin çocuklarının iyi eğitilmiş ebeveynlerin çocuklarına göre suça eğiliminin daha yüksek tespit edilmiştir (Dönmezer, 1994, s. 225) .

Eğitim ile suç olgusu arasındaki bağlantıyı ele alan Kızmaz; öncelikle eğitim düzeyi yüksek bireylerin daha bilinçli ve duyarlı olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca suç davranışının ortaya çıkan bir problemin çözümü olarak görüldüğünü, eğitilmiş bireyin sorunu çözerken daha rasyonel, insancıl ve akılcı çözümler üreterek suç davranışına yönelmediği, eğitimin bilinçli davranışlar gelişmesine katkı sunduğunu göstermektedir (Kızmaz, 2004, ss. 292-295).

Kızmaz yaptığı çalışmada eğitim seviyesinin artmasıyla beraber bireyin iş bulabilme potansiyelinin arttığını, bu bağlamda mala karşı işlenen suçların azaldığını ortaya koymuştur. Buna ek olarak yüksek eğitim ve bilinç düzeyine sahip kişiler suç işlemez yargısına varılamayacağını, bunun yanlış olacağını ve eğitim seviyesi yüksek bireylerin de kendilerine özgü beyaz yaka suçlarına yöneldiğini ortaya koymuştur. (Kızmaz, 2004, ss. 292-295). Eğitim seviyesinin yüksek olmasının suçu tamamen önlemede tek başına ele alınmayacağını, ancak eğitim seviyesinin iş bulmaya katkı sağladığını ve bu durumda bireylerin suça yönelmelerini engellediği üzerinde durmuştur.

Kızmaz, suç ile eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi üçüncü olarak okul bağlamında açıklamıştır. Eğitim ve suç alanında yapılan çalışmalarda; gençlerin okul içi akademik başarısı, okula ilişkin yaklaşımı, eğitim/öğretim mekanizması, okul idarecilerinin yaklaşımı, okul ortamları, öğrencilerin birbiriyle ilişkileri, okuldan atılma yahut kaçma vb. unsurlar gençlerin eğitimi konusunda belirleyici ve etkilidir (Kızmaz, 2004, ss. 292-295). Eğitim ve suç ilişkisi bağlamında okul etkeni gençlerin suça eğilimini azaltmada kritik öneme sahip bir değişken olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sosyal hizmet disiplini açısından eğitim, bireylerin toplumsal uyumunun sağlanmasında, sosyal becerilerinin geliştirilmesinde ve suça yönelimin önlenmesinde temel bir koruyucu faktör olarak görülmektedir. Eğitim düzeyinin düşüklüğü, sosyal dışlanma, işsizlik ve yoksulluk risklerini artırarak bireylerin suça sürüklenme olasılığını yükseltebilir. Bu nedenle sosyal hizmet, özellikle dezavantajlı grupların eğitime erişimini güçlendirmeye, okul terkini önlemeye ve eğitsel eşitsizlikleri azaltmaya yönelik sosyal politika ve müdahale programlarının geliştirilmesini savunur.

2.1.2.5. Medeni hal

Medeni durum etkeninin suç üzerinde etkili olduğu pek çok çalışmada ele alınmıştır. İstatistiklere ve alanda yapılan araştırmalara göre suç oranına bakıldığında boşanmış kadınların en yüksek orana, evli kadınların ise en düşük suç oranına sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. En düşük suç oranına sırasıyla dul kadınlar ve bekar kadınlar sahiptir. Bunun yanı sıra, bireylerin sosyal sınıflarına, yaşlarına ve cinsiyetine göre bu oranlar değişkenlik göstermektedir (Dönmezer, 1994, s. 334).

Sosyal hizmet disiplini açısından medeni hal, bireylerin sosyal destek sistemlerine ve yaşam doyumuna doğrudan etki eden önemli bir değişkendir. Evlilik, aile ve sosyal bağların güçlü olması birey için koruyucu bir faktör oluştururken; boşanma, yalnızlık veya sosyal izolasyon gibi durumlar psikososyal riskleri artırarak suça yönelimi tetikleyebilir. Bu bağlamda sosyal hizmet, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi, boşanma sürecinde ve sonrasında psikososyal destek sağlanması ile bireylerin sosyal bağlarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olmayı hedefler.

2.1.2.6. Aile ilişkileri

Kriminolojide suçun kaynaklarına yönelik yürütülen ilk çalışmalarda suçun aile ve genetik olgulara dayanıp dayanmadığı konusu sıkça tartışılmıştır. İlerleyen dönemlerde konuya ilişkin yapılan araştırmalarda da bireyin aile ilişkileri ve içinde büyüdüğü aile yapısının suç davranışı

üzerindeki etkileri incelenmiştir. Dugdale'ın 1877 yılında gerçekleştirdiği “Geneolojik Aile Araştırması”, kriminolojide soyaçekim ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen erken ve önemli bir çalışmadır. Araştırmalardan biri de Henri Goddard'ın Kallikak ailesi üzerine yaptığı çalışmadır. Bu çalışma, suç davranışlarının ortaya çıkmasında kalıtsal faktörlerin önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Demirbaş, 2001, s. 101).

Suç ve aile üzerine yapılan araştırmalarda, ilk olarak aileden kaynaklanan genetik özelliklerin etkisi incelendikten sonra, ailenin birey üzerindeki sosyo-psikolojik etkileri ile suç arasındaki ilişkiye de odaklanıldığı görülmektedir. Aile, biyolojik bir varlık olarak insanlığın devamını sağlayan, çocuğun ilk sosyal etkileşimlerini yaşadığı, ilişkilerin büyük ölçüde yazılı olmayan kurallarla şekillendiği ve toplumun maddi ile manevi kültürünün nesilden nesile aktarıldığı; aynı zamanda biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve hukuki boyutları olan karmaşık bir sosyal kurumdur (Sayın, 1990, s. 2).

Doğumundan itibaren birey üzerinde etkisini sürdüren aile, kişinin ruhsal gelişimi ve davranışları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, aile ile suç işleme arasındaki ilişki çeşitli açılardan incelenmektedir. Ailenin düşük ekonomik seviyede olması ve yoksul bölgelerde yaşam sürdürmesi, olumsuz yaşam koşulları ve sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, çocukların genellikle daha uygun fiyatlı ve genellikle suç oranı yüksek olan yerlerde yaşayan suçlularla etkileşimde bulunmalarına ve onların davranışlarını taklit etmelerine neden olabilmektedir. (Dönmezer, 1994, s. 334).

Aile ve suç davranışı üzerine yapılan çalışmalar, bazı ebeveyn tutumlarının çocukların ilerleyen yaşlarda suç işlemelerinde etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Brank E. ve arkadaşları, gençlerin suç davranışlarına yönelmelerini önlemek için ailelerin onları yakından takip etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, aileler gençlerin davranışlarını dikkatle gözlemlemeli, sorunlu tutumlar ortaya çıktığında bunları fark ederek olası sonuçlara karşı duyarlı olmalıdır; bu, gençlerin suç işlemesini engellemede önemli bir rol oynar (Brank vd., 2007: 198). Ayrıca, kadın suçluluğuna ilişkin araştırmalarda, ailenin sosyo-ekonomik durumu ile suç işleme eğilimi arasındaki ilişki sıkça incelenmektedir.

Sosyal hizmet disiplini açısından aile, bireyin sosyalizasyon sürecinin temelini oluşturan ve suç davranışının önlenmesinde en kritik koruyucu faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Aile içi ilişkilerde yaşanan iletişim problemleri, ihmâl, istismar, ekonomik yetersizlik ve ebeveynlik rolündeki zayıflıklar bireylerin özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde suça yönelme riskini artırabilir. Bu nedenle sosyal hizmet, aile işlevselliğini güçlendirmeye,

ebeveynlik becerilerini desteklemeye ve risk altındaki ailelere erken müdahale programları yoluyla sosyal destek sağlamaya odaklanır. Özellikle kadın suçluluğu bağlamında, sosyal hizmet aile içi şiddet, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi yapısal etkenleri dikkate alarak, aile temelli bütüncül müdahale modelleri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.1.2.7. Göç

Özellikle hızlı bir dönüşüm yaşayan ve yoğun iç ile dış göçün etkisini hissettiği Türkiye gibi ülkelerde, suç olgusunun daha yaygın ve karmaşık bir biçimde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir (Güllü, 2014, s.75).

Alanda yapılan araştırma bulguları, göç deneyimi bulunan kadınların suç işleme olasılığının daha yüksek olduğunu ve özellikle şehirleşme sürecine dâhil oldukça bu oranlarda artış gözlemlendiğini göstermektedir (Aygün, 2012, s.15; Cansumar ve ark.,1997, s.113; Çelik, 2008, s. 92). Kadınların suç işlemesine yol açan faktörler arasında aile bağlarının zayıflaması, toplumsal yapının çözülmesi, ekonomik güçlükler ve kadına yönelik şiddetin etkisi önemli bir yer tutmaktadır (Aygün, 2012, s. 15). Ayrıca, kadın ve erkek arasında yaşanan uyum problemleri ile değişimlere adaptasyon güçlüğü de kadınların suç işlemeye yönelmelerinde etkili olmaktadır.

Kırsal bölgelerden kente göç eden kadınlar, daha iyi iş olanakları bulma beklentisiyle bu sürece katılmaktadır. Ancak kentte karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri ya iş bulamamaları ya da düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmalarıdır. Erkekler genellikle marjinal iş alanlarında istihdam bulamazken, kadınlar temizlik, bakıcılık gibi güvencesiz ve ağır koşullara sahip işlerde çalışma imkânı bulabilmektedir. Bu durum, aldıkları düşük ücretlerle kente uyum sağlamaya çalışmalarına neden olmaktadır (Çelik, 2008, s. 67).

Düşük eğitim düzeyi, aile üyelerinin düzenli ve istikrarlı gelir sağlayan işlerde çalışmaması ile yoksulluk gibi sorunlar, göç sürecinin yarattığı zorluklarla birleştiğinde aile içi bağlarda zayıflamalara ve ilişkilerde kopmalara neden olabilmektedir. Aile içi şiddet ise aile bütünlüğünün zedelenmesinin en önemli göstergelerindendir. Tüm bu olumsuz koşulların birikmesi sonucunda, kadınların suça yönelme ihtimali artmaktadır.

Sosyal hizmet disiplini açısından göç, bireylerin sosyal uyum süreçlerini, aile ilişkilerini ve ekonomik koşullarını doğrudan etkileyen önemli bir sosyal belirleyicidir. Göçle birlikte yaşanan yoksulluk, sosyal dışlanma, kültürel uyum sorunları ve toplumsal destek ağlarının zayıflaması, özellikle kadınların suça sürüklenme riskini artırabilir. Bu nedenle sosyal hizmet, göçmen kadınların kent yaşamına uyumunu destekleyen, ekonomik güçlenmelerini ve sosyal

entegrasyonlarını kolaylaştıran, aynı zamanda aile içi şiddet ve ayrımcılıkla mücadele eden bütüncül müdahale programları geliştirmeyi amaçlar.

2.1.2.8. Madde kullanımı

1970’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen araştırmalar, kadınların suç işleme davranışlarına ilişkin çeşitli bulgular ortaya koymuştur. Bu çalışmaların önemli bir kısmı, kadınlarda madde kullanımının suç oranlarını artırdığına işaret etmektedir. İstanbul’da suç zanlısı kadınların cezaevine girmeden önce alkol ve madde kullanım sıklığını inceleyen bir araştırmada, kadınların en çok adam öldürme suçuyla cezaevine girdiği ve bu kadınların yaklaşık beşte birinin suç işledikleri anda madde etkisi altında olduğu tespit edilmiştir (Akcan ve ark., 2000, s. 74). Ayrıca, suça karışan kadınlarda yasa dışı madde kullanım oranlarının yükseldiği bilinmektedir (Aygün, 2012, s. 14).

Karaçetin ve arkadaşlarının (2011) yaptığı çalışmada da, cezaevine girmeden önce kadınların uyuşturucu kullanma oranlarında artış gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Gottlieb ve arkadaşları (1987) Kopenhag’da gerçekleştirdikleri araştırmada, son 25 yıl içinde cinayet suçu işleyen psikotik kadınların %21’inin cinayet anında madde kullandığını raporlamıştır. Özbek’in (2011) çalışması ise, cinayet işleyen kadınların %73,7’sinin bağımlılık yapıcı madde kullandığını göstermiştir.

Sosyal hizmet disiplini açısından madde kullanımı, kadınların suça sürüklenmesinde önemli bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Madde kullanımının yol açtığı psikososyal ve ekonomik sorunlar, aile bağlarının zayıflaması ve sosyal dışlanma ile birleştiğinde, kadınların suç davranışına yönelme olasılığını artırmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet, madde bağımlılığı olan kadınlara yönelik önleyici programlar, rehabilitasyon hizmetleri ve sosyal destek mekanizmalarını güçlendirerek, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde risklerin azaltılmasına odaklanır.

2.1.2.9. Tecavüz, namus ve kıskançlık üçgeni

Bester (2008), kadınların adam öldürme eylemine başvurmalarında etkili olabilecek üç ana nedenin öne çıktığını ifade etmektedir. Bunlar; kadının bizzat cinsel saldırıya uğraması, çocuklarının cinsel istismara maruz bırakılması ve eşin evlilik dışı ilişki yaşamasıdır. Akgün’ün (2012) aktardığı bir vakada ise, 23 yaşındaki genç bir kadın, kendisine tecavüz eden kişiyi öldürmüş ve sonrasında olayın açığa çıkmaması için tehdit edilmiştir. Kadınların adam öldürme suçunu işleme nedenleri incelendiğinde, bir kısmının bu eylemi namus ve kıskançlık gibi

sebeplerle gerçekleştirdiği görülmektedir. Saruç'un (2014) araştırmasına göre, adam öldürme suçundan hüküm giymiş kadınlar en çok şiddet, istismar ve namus meselesi nedeniyle bu suçu işlemiştir. Ayrıca, kadınların eşlerinin çocuklarına yönelik taciz veya tecavüzü, eşlerini başka bir kadına karşı kıskanmaları gibi nedenlerle de cinayet işledikleri belirtilmektedir (Çelik, 2008). Eş dışındaki kişiler tarafından çocuklara yönelik taciz ya da tecavüz durumunda da kadınların bu kişileri öldürdüğü gözlemlenmektedir.

Cansumar ve arkadaşlarının (1997) yaptığı çalışmada ise kadınların daha çok namus ve kıskançlık nedeniyle adam öldürdüğü tespit edilmiştir. Hâkimler tarafından suç nedeni sorulduğunda, kadınlar ilk ifadelerinde çocuklarını bu durumun içine çekmek istemedikleri için saldırganın kendilerine zarar verdiğini belirtmiş, ancak ilerleyen görüşmelerde suçun gerçek sebeplerini itiraf etmişlerdir.

Sosyal hizmet disiplini açısından tecavüz, namus ve kıskançlık üçgeni, kadınların suça sürüklenmesinde mağduriyet ve travmanın belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet, kadınlara yönelik psikososyal destek, kriz müdahalesi ve adli süreçlerde rehberlik sağlarken; aynı zamanda aile içi şiddet, cinsel istismar ve toplumsal baskıya karşı koruyucu ve güçlendirici müdahaleler geliştirmeye odaklanır.

2.1.2.10. Çevre koşulları ve maddi yoksunluk

Bireyler, ailelerinin yanı sıra içinde yaşadıkları toplumun da bir parçasıdır. Kişiler, aileden öğrendiklerinin yanında çevreden de çeşitli olumlu ya da olumsuz etkiler alırlar. Suç işlemiş kişilerin çevrede bulunması veya bireyi suça iten olumsuz koşullar, özellikle sürekli şiddetle karşılaşılması, kişinin şiddeti normal görmesine ve zamanla benzer davranışlar sergilemesine yol açabilir. Kadınların hem aile içinde hem de çevresinde şiddete maruz kalması, olumsuz tutumların hedefi olması onların ruhsal ve sosyal durumlarını olumsuz etkiler. Bu bağlamda şiddetin şiddeti doğurduğu ve aile ile çevresinde şiddete maruz kalan kadının bir aşamada bu şiddeti karşı tarafa yönelttiği söylenebilir. Cansumar ve arkadaşlarının (1997) 200 kadın hükümlü ile yaptığı araştırma da bu görüşü desteklemekte; çalışmada, kadını suça iten en temel faktörün aile ve toplumda yaşanan ezilme olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, ataerkil toplum yapısında baskı ve şiddete maruz kalan kadının, uzun süre bu duruma katlanamadığında suça yönelme riski taşıdığı ifade edilebilir.

Olumsuz çevre koşullarının yanı sıra kadınların sosyal çevrelerinin bulunmaması ya da mevcut çevreleriyle iletişimlerinin zayıf olması, sosyal destekten yoksun kalmalarına yol açmaktadır. Bu durum, kadınların yaşadıkları güçlükler karşısında dirençlerini azaltmakta ve yoğun

bunalım anlarında öldürme eylemine yönelmelerine neden olabilmektedir. Akgün'ün (2012) kadın suçluluğu üzerine gerçekleştirdiği araştırmada, kadınların sosyal ilişkilerinin oldukça sınırlı olduğu, hatta bazı durumlarda eşleri tarafından aileleriyle görüşmelerinin engellendiği belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra, maddi yetersizliklerin de kadınların suç işlemelerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle birlikte yaşadıkları kişinin ayrılmak istemesi durumunda, gelir kaynaklarının tamamen ortadan kalkacağı endişesi taşıyan bazı kadınların bu kişilere karşı şiddet eylemlerinde bulunabildiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, bazı kadınların ekonomik kazanç elde etmek amacıyla suç işledikleri de gözlemlenmektedir. (Brookman, 2005, s. 161).

Sosyal hizmet disiplini açısından çevre koşulları ve maddi yoksunluk, kadınların suça yönelmesinde kritik risk faktörleri olarak değerlendirilmektedir. Olumsuz sosyal çevre, şiddet deneyimi ve yetersiz sosyal destek, kadınların psikososyal dayanıklılığını zayıflatırken; maddi yoksunluk ekonomik stres ve bağımlılık riskini artırarak suça sürüklenme olasılığını yükseltir. Bu nedenle sosyal hizmet, kadınlara yönelik güçlendirme programları, sosyal destek ağlarının oluşturulması, ekonomik yardım ve kriz müdahale hizmetleri sağlayarak, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde riskleri azaltmayı amaçlar.

2.1.3. Dünyada kadın suçluluğu

Kadın suçluluğu, kriminoloji literatüründe uzun süre marjinal bir alan olarak kalmış ve erkek egemen suç kavrayışının gölgesinde değerlendirilmiştir. Suç, çoğunlukla erkeklere atfedilen bir davranış kalıbı olarak görülmüş; kadınların suça yönelmesi ise ya görmezden gelinmiş ya da olağandışı sapkınlık biçiminde yorumlanmıştır (Chesney-Lind & Pasko, 2013, s. 61). Toplumsal cinsiyet perspektifinin sosyal bilimlerde önem kazanmasıyla birlikte, kadınların suçla ilişkileri daha sistematik biçimde araştırılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede kadın suçluluğu yalnızca bireysel bir tercih değil, sosyal, ekonomik ve kültürel eşitsizliklerin bir sonucu olarak da ele alınmaktadır (Daly & Chesney-Lind, 1988, s.342).

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNODC) 2023 yılı verilerine göre, dünya genelinde cezaevlerinde bulunan mahkûmların sadece %7'si kadınlardan oluşmaktadır (UNODC, 2023). Bununla birlikte, kadınların işlediği suç türleri belirgin biçimde farklılaşmakta; genellikle ekonomik nedenli, şiddet içermeyen suçlara eğilim göstermektedirler. Örneğin hırsızlık, dolandırıcılık, uyuşturucu taşıma ve küçük çaplı saldırı suçları kadınlar arasında yaygındır (Steffensmeier & Allan, 1996, s. 472). Kadınların suça

yönelmesinde; yoksulluk, aile içi şiddet, eğitimsizlik, işsizlik, bakım sorumlulukları ve ekonomik bağımlılık gibi yapısal nedenler önemli rol oynamaktadır (Gelsthorpe & Sharpe, 2006, s. 421).

Feminist kriminoloji, kadın suçluluğunun anlaşılmasında önemli teorik bir zemin sunar. Bu yaklaşım, kadınların suç işlemesini bireysel ahlaki çöküşten ziyade, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve ataerkil yapıların sonucu olarak değerlendirir. Carlen (1983), kadınların suça yönelmesinde "yapısal zorunlulukların" büyük rol oynadığını savunur; özellikle ekonomik açıdan dezavantajlı ve şiddet görmüş kadınların suça itilme olasılıkları daha yüksektir. Kadınlar çoğu zaman "fail" olmaktan çok önce "mağdur" olmuş bireylerdir; bu bağlamda fail-mağdur ayrımı oldukça geçirgendir (Chesney-Lind & Pasko, 201, s. :64).

Adalet sisteminde kadınların konumu da erkeklerden farklılık göstermektedir. Kadınlar toplumun onlara yüklediği "annelik", "iffet" ve "şefkat" gibi rollerle örtüşmeyen bir suç işlediğinde, mahkemelerde daha ağır biçimde yargılanabilmekte ya da ahlaki olarak daha fazla kınanabilmektedir (Smart, 1976). Örneğin, çocuğunu öldüren bir kadına yönelik kamu tepkisi, benzer suçu işleyen bir erkeğe göre çok daha sert olabilmektedir. Öte yandan bazı durumlarda kadınlar "korunmaya muhtaç" bireyler olarak görülerek daha hafif cezalarla karşılaşabilirler (Gelsthorpe & Sharpe, 2006, s. 376). Bu çelişkili yaklaşım, kadın suçluluğunun yargı süreçlerinde cinsiyetçi kalıplarla şekillendiğini göstermektedir.

Kadınların cezaevi deneyimleri de özgül ihtiyaçlar bağlamında farklılık arz etmektedir. Kadın mahkûmlar için cezaevleri sayıca azdır ve birçok ülkede bu mahkûmların sağlık, hijyen, gebelik, doğum ve çocuk bakımı gibi ihtiyaçları yeterince karşılanmamaktadır (UNODC, 2022). Çocuklu kadınların, özellikle bebekleriyle birlikte cezaevinde kalmak zorunda olanların durumu, hem sosyolojik hem psikolojik olarak daha karmaşık bir hal alır (Chesney-Lind & Pasko, 2013, s. 66).

Kadın suçluluğu coğrafi bölgeler arasında farklılık göstermektedir. İskandinav ülkelerinde sosyal refah politikalarının güçlü olması, kadınların eğitime ve iş gücüne yüksek katılımı gibi etkenler kadınların suçla ilişkisini azaltmaktadır (Daly & Chesney-Lind, 1988, s. 46). Buna karşılık Latin Amerika'da kadınlar genellikle uyuşturucu kaçakçılığı, fuhuş ve organize suçlar gibi alanlarda daha görünür hale gelmiştir. Bu bölgelerde kadınlar sıklıkla suç örgütlerinin bir parçası haline gelmekte, bazen zorla, bazen ekonomik sebeplerle bu yapıya dahil olmaktadır (UNODC, 2023).

Afrika ve Asya kıtalarında ise kültürel normlar, ataerkil değerler ve kadınların adalet sistemine erişimde yaşadığı sorunlar nedeniyle suç oranları düşük görünmektedir; fakat bu durum çoğu zaman istatistiksel bir yanılsamadan ibarettir. Örneğin Asya'nın birçok bölgesinde kadınlar “namus”, “zina” ya da “aile onurunu zedeleme” gerekçeleriyle suçlanmakta ve fail değil kurban olmalarına rağmen cezalandırılmaktadırlar (Smart, 1976, s.57). Kadınların bu tür yapısal baskılarla susturulması, gerçek suç oranlarının gizlenmesine neden olmaktadır (Carlen, 1983, s. 91).

Günümüzde dijitalleşme ile birlikte kadın suçluluğunun biçimsel yapısı da değişmektedir. Özellikle genç kadınlar arasında siber suçlar, kimlik sahtekârlığı, dijital dolandırıcılık gibi suçlar artış göstermektedir (Chesney-Lind & Pasko, 2013, s. 65). Bu gelişmeler, suçun yalnızca fiziksel değil, dijital ortamlarda da cinsiyet temelli biçimlerde geliştiğini göstermektedir.

Sonuç olarak kadın suçluluğu, erkek suçluluğuna kıyasla daha karmaşık sosyal dinamikler barındırmakta; bireysel psikoloji kadar toplumsal eşitsizliklerle de şekillenmektedir. Kadınların suçla ilişkisini çözümlemek için feminist yaklaşımlara, sosyal politikalara ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen adalet reformlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Daly & Chesney-Lind, 1988, s. 213). Kadın suçluluğu, yalnızca cezai yaptırımlarla değil, aynı zamanda yapısal koşulları iyileştirmeye yönelik sosyal politikalarla önlenabilir. Somut olarak, kadınların eğitim ve mesleki becerilerinin desteklenmesi, aile içi şiddet ve boşanma süreçlerinde psikososyal ve hukuki destek sağlanması, düşük gelirli ve göçmen kadınlara ekonomik güçlendirme programları sunulması, madde bağımlılığı ve ruh sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ile topluluk temelli dayanışma ağlarının kurulması gerekmektedir. Bu bütüncül politikalar, kadın suçluluğunu cezai yaptırımların ötesinde, yapısal ve sosyal koşulları iyileştirerek önlemeyi hedeflemektedir.

2.1.4. Türkiye’de Kadın Suçluluğu

Türkiye’de köyden kente gerçekleşen göç süreciyle birlikte, özellikle kadınlar açısından şehir hayatına uyum sağlama durumu bölgelere göre farklılık göstermiştir. Küçük yerleşim yerleri, özellikle köyler gibi, geleneksel örf, adet ve değerlerin hâkim olduğu toplumlarda kadınlar suç işlemeye karşı daha korunaklı konumdadır. Ancak şehirde yaşayan veya kente göç eden kadınlar, bu köy yaşantısından oldukça farklı bir ortamda bulunmakta ve önemli bir sosyal değişim ve dönüşüm sürecine girmektedirler. Bu nedenle, şehirdeki kadınların tutum ve davranışları, köydeki kadınlara kıyasla belirgin şekilde farklılaşmaktadır (Öğün, 1990, s. 50).

Adalet Bakanlığı verilerine göre Temmuz 2021 tarihi itibarıyla ülkemizde; 259 kapalı cezaevi, 82 açık cezaevi, 10 kadın kapalı cezaevi, 6 kadın açık cezaevi, 7 çocuk kapalı cezaevi ve 4 çocuk eğitimevi olmak üzere toplamda 368 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Mevcut kurumların toplam kapasitesi 251.088 dir. Fakat cezaevlerinde 287.716 kişi bulunmakta, bu kişilerin 251 bin 180'i hükümlü, 36 bin 536'sı tutukludur. Cezaevi mevcudunun 274. 816'sı erkeklerden, 11.720'si kadınlardan, 1.630'su ise çocuklardan oluşmaktadır (<http://www.cte.adalet.gov.tr> Erişim tarihi: 18/05/2024).

Türkiye'de kadın hükümlü profili, diğer ülkelerdeki benzer yapılarla paralellik göstermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadın suçluların oranı erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. Bazı araştırmacılar, suç olgusunu daha çok erkek suçlular üzerinden incelemenin, daha anlamlı ve faydalı sonuçlar elde edilmesine olanak tanıyacağını savunmaktadır (Soyaslan, 2003: 90). Ancak kadın suçluluğunun oranının düşük olması, bu olgunun tamamen göz ardı edilmemesi gerektiğini ve öneminin küçümsenmemesi gerektiğini göstermektedir. İçli ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada mala karşı işlenen suçlar (hırsızlık, gasp v.b) arasında kadınların en fazla işledikleri suç türü hırsızlık (% 42,8) ve gasp (% 34,1) olduğu görülmüştür. Kişiyeye yönelik suçlar arasında en sık görülenler cinayet ve yaralama suçlarıdır. Kadınlar arasında işlenen cinayet suçu, yaralama suçuna kıyasla daha yüksek oranlarda gerçekleşmektedir. Erkeklerde de durum kadınlarla benzerlik göstermektedir. Kadınların işlediği adam öldürme suçu, erkeklerin işlediği aynı suç oranından daha fazladır. Ancak, kadınlar yaralama suçunu erkeklere göre daha az işlemektedir (İçli ve ark., 2011, s. 257).

2019 yılında TÜİK tarafından yapılan araştırmada cezaevinde bulunan kadın hükümlü sayısının 11.345 olduğu, ayrıca kadın hükümlülerin büyük bir kısmının hırsızlık (2712), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (968) ve yaralama (953) suçlarından ötürü cezaevine girdiği ortaya çıkmıştır. Kadınlar tarafından yoğun olarak işlenen diğer suçlar; tehdit (402), İcra İflas Kanunu'na muhalefet (774), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma (274), sahtecilik (331), dolandırıcılık (413), hakaret (243), yağma (327)' dir. Kadınlar önemli oranda maddi unsur eksenli mala karşı suçlara karışmıştır (TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019).

Adli Tıp Kurumu tarafından yürütülen bir araştırmada, kadın hükümlülerin en çok işledikleri suçların sırasıyla cinayet, cinayete teşebbüs, yaralama, yangın çıkarma, gasp ve hırsızlık olduğu belirlenmiştir. Adam öldürme ve buna teşebbüs suçlarının işlenme nedenleri arasında ahlaki değerlerle bağlantılı faktörlerin yanı sıra, aile üyeleriyle yaşanan uyum problemleri, çıkar

çatışmaları ve fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kalma gibi durumlar da yer almaktadır. (Balcıoğlu ve ark, 2004, s. 14).

Uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti ülkemizde kadınların işlediği önemli suçlardan birisidir. Kadınların uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanım oranı ve buna bağlı işledikleri suçlar artmakta ve kadınların işledikleri suç çeşitleri sıralamasında ikinci sıradadır (Soyaslan, 2003, s. 91). Kadınlar için uyuşturucu madde kullanmanın en önemli nedeni psikolojik sorunlardan kurtulma isteği iken, erkekler ise merak ve özentisi kaynaklı olarak uyuşturucu ve uyarıcı madde kullandığını öne sürmektedir. Ceza infaz kurumlarındaki kadın hükümlülerin profiline bakıldığında, yaşlarının genellikle 22 ile 50 arasında olduğu görülmektedir. Çoğunun eğitim düzeyi düşüktür; birçok kadın ya okuma yazma bilmemekte ya da hiç okul hayatı yaşamamıştır, ayrıca çoğunun medeni durumunun evli olduğu görülmektedir (TÜİK, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2019).

Kadın suçluluğu alanında dikkat çeken önemli unsurlardan biri de “kadının suçu yönelttiği kişi” dir. Bu unsur bağlamında kadın ve erkek hükümlünün birbirinden ayrıştığı görülmektedir. Kadınlar, kendi yakınlarından birine zarar vermek suretiyle suç işlerken, erkekler tanıdıkları, tanımadıkları, kısmen tanıdıkları kişilere suç işleme amaçlı zarar vermektedirler. Bu durum kadın suçluluğu alanında yapılan birçok araştırmada kendini göstermektedir (İçli, 1992; Balcıoğlu ve ark, 2004, s.99; Yağmur, 2005, s.13). Bir araştırmada, adam öldürme suçu işleyen erkeklerin öldürdükleri kişiyi tanıma oranı %45 olarak belirlenirken, kadınlarda bu oran %75’e kadar çıkmaktadır. Aynı araştırmada adam öldürme suçu işleyen kadınların bu suçu özellikle eşlerine, erkek arkadaşlarına, çocuklarına ve kendilerini taciz eden kişilere yöneltmekte olduğu görülmektedir (Balcıoğlu ve ark, 2004, s. 132). Ülkemizde kadınların suçu yönelttiği kişiler özellikle yakın çevresindeki kişilerdir. Türkiye’de suça karışan kadınlarla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, çalışmaların genellikle suçun nedenleri, suçlu profili, işlenen suçların çeşitli değişkenlerle ilişkisi, kadın ve erkek suçlu profillerinin birlikte değerlendirilmesi ve cezaevi uyum sürecindeki sorunlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Özcan, 1996, s. 90; Yağmur, 2005, s.87; Çoban ve Akgün, 2011, s.45).

Türkiye’de kadın suçluluğu üzerine yapılan çalışmalar, alan yazında dikkate değer bir yere sahip olsa da, suça karışmış kadınların tahliye sonrasında hangi gereksinimlerle karşı karşıya kaldıkları, ihtiyaç duydukları sosyal destek ve hizmetlerin neler olduğu ile topluma uyum sürecinde yaşayabilecekleri zorluklara ışık tutacak araştırmalar oldukça sınırlıdır. İl’in (1990) yürüttüğü araştırmada, kadın hükümlülerin tahliye tarihleri yaklaştıkça stres ve kaygı düzeylerinin belirgin şekilde arttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, cezaevi sonrası dönemde

bu kadınların ihtiyaç duyduğu sosyal destek mekanizmaları ve hizmetlere dair mevcut veriler yetersizdir; bu nedenle konuya ilişkin daha derinlemesine çalışmalara duyulan ihtiyaç açıktır. Sosyal hizmet bilimi ve mesleği açısından bu durum, tahliye sonrası kadınların yeniden topluma kazandırılmasında bütüncül ve bireyselleştirilmiş müdahale modelleri geliştirme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kadınların sosyo-demografik özellikleri (yaş, eğitim, medeni hal, aile ilişkileri, göç deneyimi) ve karşılaştıkları riskler (madde kullanımı, çevre koşulları, maddi yoksunluk, şiddet, tecavüz ve namus- kıskançlık üçgeni) dikkate alındığında, sosyal hizmet müdahalelerinin çok boyutlu olması gerektiği açıktır. Örneğin, düşük eğitim düzeyine sahip kadınlara yönelik mesleki eğitim ve iş bulma destekleri, ekonomik bağımsızlık yoluyla suç riskini azaltabilir. Aile ilişkilerinde zayıflık yaşayan veya aile içi şiddete maruz kalan kadınlar için psikososyal destek, kriz merkezleri ve hukuki danışmanlık kritik öneme sahiptir. Göçmen ve dezavantajlı bölgelerden gelen kadınlar için toplumsal uyum ve entegrasyon programları, sosyal izolasyonu önleyici dayanışma ağları önem taşır. Madde kullanımı ve ruhsal sorunları bulunan kadınlar için rehabilitasyon ve psikolojik danışmanlık hizmetleri ile bağımlılık ve travma sonrası destek sağlanmalıdır.

Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği, tahliye sonrası kadınların bireysel, ailevi ve toplumsal düzeyde karşılaştıkları riskleri azaltmak, güçlendirme (empowerment) ve sosyal adalet odaklı müdahaleler geliştirmek üzerine odaklanır. Bütüncül sosyal hizmet politikaları, kadın suçluluğunu sadece cezai yaptırımlar üzerinden değil, eğitim, ekonomik güçlenme, aile ve topluluk desteği, ruh sağlığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle ele alarak önlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, tahliye sonrası kadınlara yönelik programlar ve sosyal destek mekanizmalarının kapsamlı olarak planlanması, hem bireysel uyum hem de toplumsal bütünleşme açısından zorunludur.

2.2. Sosyal Dışlanma ve Kadın Suçluluğu

Bu bölümde sosyal dışlanma kavramı üzerinde durulmuş, kavrama ilişkin geliştirilen farklı yaklaşımlar ile dışlanmanın türleri ve sebepleri ele alınmıştır. Ayrıca, sosyal dışlanma ile kadın suçluluğu arasındaki bağlantı incelenmiş ve bu ilişkinin çeşitli boyutları değerlendirilmiştir.

2.2.1. Sosyal dışlanma

Sosyal dışlanma “Ekonomik, politik, kültürel ve sosyal haklara erişmede zorluk çekme veya yoksun kalma ” hali olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma süreci, çok boyutludur ve süreklilik arz eder. Ekonomik gelir yetersizliği ya da diğer çeşitli nedenlerle sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler, toplumsal ve ekonomik yaşamın içine tam olarak katılamamaktadırlar (Şenkal, 2007, ss. 367-368). Sosyal dışlanma kavramının kökenleri ise oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Tarihten günümüze kadar sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyler veya gruplar arasında Atina’da sürgüne gönderilenler, getto mahallelerinde yaşayanlar, Hindistan’da düşük kasta tabi tutulanlar, Roma’da mahkûm edilenler ve aforoz edilenler gibi örnekler öne çıkmaktadır. Buna karşın, sosyal dışlanma kavramı literatürde ancak 1970’li yılların başında yer almaya başlamıştır (Biçerli, 2016, s. 5).

Sosyal dışlanma terimi ilk olarak 1970’lerde Fransız Hükümeti Sosyal İşler Bakanlığı Sözcüsü Lenoir tarafından kullanılmıştır. Bu kavram, ruhsal ve fiziksel engelli bireyler, intihar girişiminde bulunanlar, korunmaya muhtaç yaşlılar ve çocuklar, ihmal edilen ve suça itilen çocuklar, tek ebeveynli aileler, madde bağımlıları, asosyal ve marjinal gruplar ile sosyal hayata uyum sağlamakta zorluk çeken “uyumsuzlar”ı tanımlamak için kullanılmıştır (Akbaş ve Topçuoğlu, 2009, s. 521). Sosyal dışlanma kavramı ise 1990’lardan itibaren daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır.

2.2.1.1. Sosyal dışlanmanın kavramsal çerçevesi

Sosyal dışlanma kavramı literatüre nispeten yeni girmiş olmasına rağmen, çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bazı tanımlarda sosyal dışlanma, yoksulluk ve yoksunluk boyutlarıyla ele alınırken, diğerlerinde fırsatlara erişim üzerinde durulur ve kavram, ayrımcılığa benzer bir anlamda değerlendirilir. Ancak sosyal dışlanmanın temel anlamı, sosyal mesafe, marjinalleşme ve yetersiz entegrasyon süreçlerine işaret etmektir (Silver, 2007, s. 4419). Sosyal dışlanma sürecinde, sosyal olanın toplumsalla bütünleşmesinin gerçekleşemediği, toplumsal yapının dezavantajlı grupları toplumsallaşma sürecinin dışında bıraktığı katmanlı bir yapının oluşması muhtemeldir. Bu bağlamda sosyal dışlanma kavramı incelendiğinde; hem sosyal, hem ruhsal hem de fiziksel engellilik halini ifade ettiği, çeşitli eşitsizliklere maruz kalan, dışarıdan ve içeriden gelebilecek risklere karşı savunmasız, korunmasız ve güçsüz birey ve grupları kapsayan bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal dışlanma; politik, ekonomik, kültürel ve sosyal süreçlere ilişkin olduğundan birden çok boyut ve göstergeye sahip bir kavramdır (Sapancalı, 2005, s.4). Peace (2001), sosyal

dışlanmanın genel olarak iki farklı biçimde tanımlandığı konusunda bir görüş birliği olduğunu belirtmiştir. Dar anlamda sosyal dışlanma, yoksul bireyleri ya da düşük ücretli işlerde çalışan kişileri ifade etmek için kullanılır. Ancak geniş anlamda sosyal dışlanma, sadece yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin ötesinde, çok daha kapsamlı ve çok boyutlu bir olgudur. Dışlanmanın çok boyutlu olmasıyla beraber etkisi de değişebilmektedir. Dışlama, nasıl algılandığına (tehlike, tehdit ya da kayıp) bağlı olarak etkisi değişebilecek bir yaşantıdır. Dışlanma söz konusu olduğunda devrede olan birtakım değişkenler bulunmaktadır. Dışlanmanın kimler tarafından yapıldığı, tekrarlayıcılığı, yoğunluğu, kimlerin yanında yapıldığı, dışlananın olaya yaptığı atıfları, kişiliği, daha önceki yaşantıları, öz güveni ve öz saygısının kırılmanlığı, cinsiyeti, yaşı, birey olarak mı yoksa grup olarak mı dışlandığı gibi unsurlar dışlanma konusunda önemlidirler (Şahin, 2009, s. 175).

Sosyal dışlanma kavramı; çoğu zaman birtakım birey ya da grupların toplumsallaşma süreçlerine ve sermaye artırımına ulaşamaması, buna ilave olarak ekonomik büyüme ve sosyal refahtan adil bir şekilde yararlanamaması konularına odaklanmaktadır. Alanyazında sıklıkla sınıf altı, eşitsizlik, yeni yoksulluk, ayrımcılık ve benzeri kavramların sosyal dışlanma kavramı yerine kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda da sosyal dışlanma; yabancılaştırmak, yoksunluk, gereksizlik, marjinalite gibi kavramlarla da ilişkilendirilmiştir (Sapancalı, 2005).

Silver ve Miller (2003), sosyal dışlanmanın temel özelliklerini şu biçimde sıralamaktadırlar:

- Çok boyutlu ve sosyo-ekonomiktir.
- Toplumsallaşma ve çoklu dışlanmalar ve arasında hareketli bir süreçtir.
- İlişkisel bir boyutu vardır. İzolasyon, reddetme, aşağılama gibi araçlarla katılım sağlayamamayı, sosyal destek sistemindeki yetersizlikleri içerir.
- Aktiftir, dışlanmaya neden olan faktörler vardır.
- Bağlamaya ilişkindir. Sosyal dışlanma kavramına yönelik alanyazında farklı tanımlamalarla karşılaşmak mümkündür.

Yapılan bu tanımlamaları geniş ve dar anlamda kategorilendirmek olasıdır. Dar anlamda sosyal dışlanmayı ele alıp yapılan tanımlamalarda vurgu yapılan hususlar; dezavantaj ve yoksulluğun birçok boyutunun olması, bu çok boyutluluğun süreklilik göstermesi, yoksunluğun özellikle bazı coğrafi hayat alanlarında ve sosyal zümrelerde bulunan birey ve gruplar üzerinde olumsuz ağır etkilere neden olması ve söz konusu grup ve bireylerin diğer toplumsallarla birleşememesi hususlarıdır. Geniş anlamda sosyal dışlanmayı ele alıp yapılan tanımlamalarda vurgu yapılan

hususlar; vatandaşlık kavramına toplumsal bir gösterge eklenerek herkes için yoksulluktan korunma ve fırsat eşitliğinin tahsisi, toplumsal alana dâhil olan büyük bir kitlenin asgari olarak hayatlarının bazı dilimlerinde sosyal dışlanmaya uğramış olmaları, çok kültürlülüğe saygı duyup uyumlu topluluk/toplumların varlığı hususlarıdır (Muddiman, 2000, s. 56).

Sosyal dışlanma çoğu zaman toplumsallaşma ya da sosyalleşmenin zıttı olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanmadan bahsedilebilmesi için öncelikle grupların ya da bireylerin güçlerinden mahrum kalmaları ya da fırsatlardan istifade edememeleri gerekir. Sosyal dışlanma, asgari toplumsal haklardan yararlanamama, yüksek dozda yoksullukla yüzleşme veya çalışma hayatından dışlanma ile ilişkilendirilir. Sosyal dışlanma kavramı üzerine yapılan tartışmalarda genelde birtakım temel başlıklar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri, toplumsal olanın topluma aidiyet duygusunun bulunmayışıdır. Bir başkası ise sosyal dışlanma yapısının hareketli olmasından ötürü sosyal dışlanmaya dair analizler yaparken dışlanmaya neden olan çeşitli aktörleri, kurumları ve mekanizmaları göz önünde bulundurmanın gerekliliğidir. Sonuç olarak, sosyal dışlanma kavramı kültürel, toplumsal, politik ve ekonomik boyutlarıyla çok katmanlı bir yapıya sahiptir ve bu nedenle odaklandığı alanlar kimlik, iş gücü piyasaları ve güç ilişkileri gibi çeşitli konuları içermektedir. Bu odak noktalarının bilinmesi, kaynaklara, mal ve hizmetlere erişim olanakları ile yoksunluk ve yoksulluk gibi kavramları birlikte değerlendirme fırsatı sağlamaktadır (Haan, 1998, s. 39).

Sosyal dışlanma kavramına dair tanımlama yaparken genellikle üç öge kullanılır. Bunlardan ilki; bireylerin ve grupların ekonomik, kurumsal ve siyasi alanlarda sahip oldukları dezavantajlardır. ikinci öge ise söz konusu dezavantajların ortaya çıktığı ekonomik, kurumsal ve sosyal süreçlerdir. Üçüncü öge ise tüm bu süreçte deneyimlenen ilişkiler ve sonuçlardır. Yapılan sosyal dışlanma tanımlamalarında söz konusu öğelerin hepsi veya bir kaç kullanılmaktadır (Percy Smith, 2000, s. 122).

Sosyal dışlanma kavramı çoğu zaman yoksulluk tartışmaları ile ilişkilendirilmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki sosyal dışlanma kavramı; dezavantajlılık, eşitsizlik yoksunluk, yoksulluk ve benzeri kavramların açıklanmasında rol aldığı gibi çok boyutlu ve karmaşık bir kavramdır. Sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar ve bireyler; toplumsal bağlarda kopukluk, sosyal güvenceye sahip olamama, yoksulluk, kurumlardan ve yardımlardan yararlanamama gibi birden fazla sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Sosyal dışlanmaya maruz kalınan sosyal alan bir başka alanda da dışlanmayı beraberinde getirebilir. Bu duruma örnek vermek gerekirse iktisadi alanda gerçekleşen sosyal dışlanma kültürel, siyasi ve toplumsal boyutlarda da etkisini sürdürebilir (Tartanoğlu, 2010, s. 3).

Sosyal dışlanma kavramı, ekonomik, siyasal ve sosyal yönden gerçekleşen sorunların sebep olduğu bir neticedir. Bu yüzden sosyal dışlanma sürecini nedensellik analizi ile incelemekte yarar bulunmaktadır (Cılga ve Hatiboğlu, 2012, s. 18). Sosyal dışlanmanın varlığında ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda gerçekleşen sorunların etkisi yadsınamaz. Bundandır ki sosyal dışlanmaya sebep olan sorunların nedenleri ele alınmadan çözüm üretilemez. Küreselleşme ile beraber gerçekleşen buhranlardan küresel düzeyde en fazla etkilenen dezavantajlı topluluklar; kimsesiz ve evsiz kişiler, engelliler, kadınlar, yaşlılar, çocuklar, bağımlılar, göçmenler ve işsizlerdir (Cılga, 2009, ss. 8-9).

Sosyal dışlanma dinamiğinde eğitim yetersizliği, kalifiye personel olamama, ayrımcılığa uğrama, yoksulluk ve benzeri sebeplerden ötürü grup ya da bireyler sosyal alandan uzaklaştırılmakta ve sosyalleşme alanları kısıtlandığından ötürü arzu ettikleri gibi hayatlarına devam edememektedirler. Sosyal dışlanma sürecinde karşılaşılan zorluklar ve engellenmeler, grup ve bireylerin sosyal destek ağlarında ve iletişim becerilerinde hasarlara neden olmaktadır. Tüm bu süreçlerde gruplar ve bireyler sadece kendi potansiyellerini kaybetmekle kalmazlar, aynı zamanda kendi üzerlerindeki kontrol mekanizmalarını da yitirirler (Adaman ve Keyder, 2007, s. 89). Literatür çalışmalarında, dışlanmanın aşağıda belirtilmiş alanları kapsadığı ifade edilmektedir:

- Uzun süre iş gücü piyasasına dâhil olamayanlar,
- Düşük ücretliler ve yoksullar,
- Korunma ihtiyacı olan yaşlılar,
- Zihinsel veya bedensel engelliliği bulunan bireyler,
- Suç işlemiş, tutuklanmış ya da sabıka kaydı olan kişiler,
- Ailesi olmayanlar veya tek ebeveynli ailelerde yaşayanlar,
- Azınlıklar, göçmenler, mülteciler, yabancılar, çocuk işçiler ve istismara maruz kalmış çocuklar,
- Toplum tarafından suçluluk, madde bağımlılığı ve benzeri sebeplerden ötürü etiketlenmiş bireyler,
- Siyasi nedenlerden ötürü hakları elinden alınmış bireyler (Silver, 1995, s. 74).

Genel olarak tanımlar sosyal dışlanma sürecinde birçok faktörün etki ettiğini göstermektedir. Bunların barınma, ürünler ve hizmetler, gelir gibi hem maddi bir yapısı hem de ilişkiler, ayrımcılık gibi söylemsel bir yapısı bulunmaktadır. Gelirin düzeyinin azlığı ya da çokluğu

bireylerin birtakım sosyal aktivitelere ve hizmetlere erişim durumlarını etkilemektedir. Unutulmamalıdır ki salt gelir, sosyal dışlanmaya maruz kalmayı engelleyemez. Sosyal dışlanmanın dinamiği söylemsel ve maddi bir yapıya sahiptir (Ward, 2009, s. 97)

2.2.1.2. Sosyal dışlanmanın 3'lü paradigması

Silver, sosyal dışlanma kavramını açıklarken üç farklı paradigmayı ortaya koymaktadır. Bu paradigmalara göre, kavramın kökeni ve evrimi, Avrupa'nın sosyal ve politik düşünce yapısı bağlamında dayanışma, uzmanlaşma ve tekel (monopol) temelinde açıklanmaktadır (Silver, 1994: s. 539).

Tablo 2.1. Sosyal dışlanmanın 3 paradigması

	Dayanışma	Uzmanlaşma	Tekelleşme
Bütünleşme Kavramı	Grup dayanışması/kültürel sınırlar	Uzmanlaşma-ayrı sınıflar-birbirine muhtaç olma	Tekelleşme/Sosyal kapanma
Bütünleşme Kaynağı	Ahlaki bütünleşme	Mübadele	Vatandaşlık hakları
İdeoloji	Cumhuriyetçilik	Liberalizm	Sosyal demokrasi
Söylem	Dışlanma	Ayrımcılık-Sınıfaltı	Kentsel Yoksulluk, eşitsizlik, sınıf-altı
Düşünürler	Rousseau, Durkheim	Locke, Madison ve faydacı entelektüeller	Weber, Marx, Marshall
Uygulayıcılar/Örnek gösterilenler	De Foucauld, Xiberras, Schnapper, Costa Lascoux, Douglas, Mead	Stoleru, Lenoir, Shklar, Allpot, Chicago Okulu düşünürleri, Murray	Dahrendorf, Room, Townsend, Balibar, Silverman, Gobelot, Bourdieu
Yeni Politik/Ekonomi Model	Esnek Üretim	Hünerler, çalışma güdüler, ağlar, sosyal sermaye	Emek piyasasının bölünmesi

Kaynak: Silver, H. 1994., s. 540

Dayanışmacı paradigma kapsamında Rousseau ve Durkheim gibi düşünürler, sosyal düzenin temelini bireylerin veya sınıfların çıkarlarından ziyade, dışsal ahlaki ve normatif ilkelere dayandığını savunur. Bu yaklaşıma göre, birey ulusal sözleşme ya da kolektif vicdan aracılığıyla topluma ve toplumu düzenleyen arabulucu mekanizmalara bağlanmaktadır (Silver, 1994: s. 541).

Silver ise uzmanlaşma paradigmasında, bireylerin belirli sosyal alanlardan dışlanmasının mümkün olduğunu, ancak bunun kişinin tüm sosyal çevrelerden dışlanması anlamına gelmediğini ifade eder. Bireyler, farklı sosyal alanlarda hareket etme özgürlüğüne sahip olmakla

birlikte, uzmanlaşarak hem özgürlüklerini koruyabilir hem de daha yüksek verimlilik ve üretkenlik gösterebilirler. Ancak, bireylerin farklı değerler ve psikolojik motivasyonlarla hareket etmeleri, tercih özgürlüklerinin artması, sosyal bütünleşmeyi sağlayan bağlılık ve grup aidiyetinin zayıflamasına neden olabilir. Bu yüzden, bazı sosyal alanlara dâhil olabilmek, zaman zaman bireylerin belli özgürlüklerinden feragat etmelerini gerektirebilir (Silver, 1994, s. 543).

Uzmanlaşma paradigması, Anglo-Sakson liberal düşüncüyü yansıtmakta olup, sosyal dışlanmayı bireylerin davranışları ve piyasanın işleyişinin sonucu olarak görür. Bu paradigma kapsamında, bireyler kendi tercihleri veya diğer aktörlerle yaptıkları pazarlıklar ve çıkar ilişkileri nedeniyle dışlanabilirler (Sapancalı, 2005a, s. 51).

Tekelci paradigma ise Weber'in çalışmalarına dayanmakta ve özellikle Kuzey Avrupa ülkeleri ile İngiltere'de etkili olmaktadır. Liberal gelenekten farklı olarak, bu paradigma sosyal yapının hiyerarşik güç ilişkileri çerçevesinde şekillendiğine vurgu yapar. Grup tekelleri, dışlanmanın sorumluları olarak görülür ve güçlü gruplar, sosyal dışarıdakilerin topluma girişini engeller. Ancak sosyal demokrat yurttaşlık anlayışı ve dayanışma katılımı sayesinde bu durum bir nebze hafifletilmiştir. Geleneksel olarak tekelci paradigma sosyal sınıflara öncelik verir ve analizlerinde daha çok sınıfsal kavramına odaklanır (Sapancalı, 2005a, s. 53).

Silver'in sosyal dışlanma kavramının kaynağını ve gelişimini açıklarken kullandığı bu üç paradigma, farklı politik ideolojilerden beslenen yaklaşımlar olarak karşımıza çıkar. Silver, çeşitli politik görüşlerin dışlanmanın kaynağını yorumlama biçimlerini inceleyerek, her paradigmanın sosyal ilişkiler bağlamında dışlanmanın ortaya çıkış sürecine nasıl yaklaştığını tartışmaktadır.

2.2.1.3. Levitas'ın 3 yaklaşımı

Silver, sosyal dışlanma kavramını farklı siyasi ideolojilerin bakış açılarıyla ele almış ve bu ideolojilerin kavrama yönelik geliştirdikleri siyasi yaklaşımlara dikkat çekmiştir. Kavramı açıklarken siyasi perspektiflerdeki farklılıklara odaklanan Silver'in aksine, Levitas sosyal dışlanma kavramını açıklamak için daha kapsamlı ve ayrıntılı bir model sunmuştur. Levitas, sosyal dışlanmanın çeşitli anlamlarını netleştirmek amacıyla üç farklı yaklaşımı içeren bir çerçeve geliştirmiştir. Ona göre sosyal dışlanma, üç farklı anlamdan oluşan bütünlüklü bir kavramdır. Bu model, zıtlıkları açıklamak için kullanılabilir ve her ne kadar yaklaşımlar arasında çelişkiler bulunsa da, çoğu zaman birlikte var olabilmektedir (Şahin, 2009, s. 38).

Levitas, çağdaş İngiliz sosyal politikalarında sosyal dışlanma kavramının üç ana kullanım alanı olduğunu belirtir. Bunlar; bölüşüm yaklaşımı, sınıf-altı yaklaşımı ve sosyal bütünleşme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımlar aşağıdaki şekilde açıklanabilir: (Bombongan, 2008, s. 40).

Bölüşüm yaklaşımı olarak adlandırılan ilk tür, sosyal demokrat düşünce geleneğine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın temelinde Peter Townsend'in yoksulluk kavramı yer alır. Townsend'e göre, bireyler, aileler ya da gruplar, içinde bulundukları toplumda yaygın olarak kabul edilen yaşam standartlarını karşılayacak yeterli kaynağa sahip değillerse, bu durum yoksulluk olarak tanımlanır (Bombongan, 2008, s. 40). Yoksulluk, toplumun onayladığı günlük yaşam biçimlerine ve maddi gereksinimlere ulaşamamak anlamına gelir ve bu da sosyal dışlanmaya yol açar. Bu yaklaşım, dışlanmanın temel nedeninin yoksulluk olduğunu savunur ve yoksulluğu azaltmaya yönelik politikaların aynı zamanda sosyal dışlanmayı da azaltacağını ileri sürer (Bombongan, 2008, s. 40).

Levitas'ın ikinci yaklaşımı olan sınıf-altı yaklaşımı ise, yoksulların içinde bulunduğu kötü durumun sebebini ihmalkar davranışlarda arar. Bu perspektife göre sosyal dışlanma, ahlaki ve kültürel özellikleri içeren sorunlar; örneğin suçluluk, işsizlik, çalışma etiğine bağlı olmama, tek ebeveynli aile yapısı ve refah sistemine bağımlılık gibi nedenlerden kaynaklanır (Bombongan, 2008, s. 40).

Üçüncü yaklaşım olan sosyal bütünleşme yaklaşımı ise, Silver'ın dayanışma paradigmasıyla paralellik gösterir; burada sosyal dışlanma, bireylerin toplumsal, yapısal, kültürel ve ahlaki bağlarının zayıflamasıyla açıklanır. Bu görüşe göre, sosyal dışlanmanın önlenmesi için hükümetlerin düzenli istihdam olanakları yaratması gerekmektedir (Bombongan, 2008, s. 40).

Bunların yanı sıra Amartya Sen tarafından geliştirilen “yapabilirlik yaklaşımı” kalkınmakta olan ülkelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma tartışmalarına önemli katkı sağlamıştır. Bu yaklaşımda, bireylerin temel yeterliliklere sahip olmaması ve bunun sosyal dışlanma üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır (Şahin, 2009, s. 289).

2.2.1.4. Sosyal dışlanmanın nedenleri

Sosyal dışlanmaya sebep olan unsurlar; işsizlik, ayrımcılık, düşük vasıflılık, gelir dağılımı dengesizliği, kötü şartlarda barınma, suç işleme, hastalık, aile yapısındaki bozulma, bölgesel gelişmişlik farklılıkları, göç vb. şeklinde tanımlanabilir. Aşağıda sosyal dışlanmanın nedenleri genel itibarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1.4.1. İşsizlik

İşsizlik sürecinin özellikle uzun bir süreci kapsamıyla birlikte işsizlik, çoğu zaman sosyal dışlanmayla ilişkili olmaktadır. işsizliğin beş yönden sosyal dışlanmaya zemin hazırladığı düşünülmektedir. Birincisi, iş gücü piyasasından dışlanmadır. ikincisi, ekonomik dışlanmadır. Üçüncüsü ise kurumsal dışlanmadır. işsiz kalan bireyler eğitim, bankacılık, sosyal güvenlik gibi kurumlardan yeterli oranda hizmet alamamaktadırlar. Dördüncüsü, sosyal yalıtım vasıtasıyla dışlanmaya maruz kalmaktır. Beşincisi de kültürel bağlamda dışlanmaya maruz kalmaktır (Kieselbach ve Traiser, 2003, s. 5)

2.2.1.4.2. Ayrımcılık

Ayrımcılık; birey, grup veya üyelerinin gerekçe gösterilmeksizin ve haksız davranış biçimlerine maruz kalmaları ve eşit muamele görememeleri şeklinde ifade edilmiştir (Yıldırım, 2014: 283). Ayrımcılığın sosyal dışlanmaya neden olmasında pek çok etken bulunmaktadır. iş gücü piyasası açısından işverenler tarafından ayrımcılık iki şekilde uygulanabilmektedir. ilkinde, işverenler bilinçli olarak belirli vasıflara sahip çalışanları işe alır, olmayanları çıkarabilirler. ikincisinde, işveren belirli bir gruba veya ırka karşı olumsuz tutum ve tavır geliştirebilir (Das, 2013, ss. 10-11).

2.2.1.4.3. Gelir dağılımı dengesizliği

Gelir dağılımı, bir devlette dönemsel bir süreçte kazanılan gelirin üretim faktörleri, gruplar veya bireyler arasındaki dağılımı şeklinde belirtilmiştir (Metin, 2012, s. 91). Gelir dağılımı dengesizliği ise bu tanımlamadan hareketle bir devlette belli bir süreçte kazanılan kazancın vatandaşlar, gruplar veya üretim faktörleri arasında eşitsiz dağılımı olgusu olarak ifade edilebilir. Gelir dağılımı adaletsizliği sosyal adaleti tehdit eden sosyal sorunlardanır (Altan, 2006, s. 14). Gelir dağılımındaki dengesizlik, birey ve grupları dezavantajlı hâle getirerek birçok kamusal hizmetten yararlanmasını olumsuz etkilemekte ve sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir.

2.2.1.4.4 Kötü şartlarda barınma

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde en altta temel ihtiyaçlar arasında barınma yer almaktadır. Barınma, yerli iş gücü için önemli bir konudur. Bunun yanında genç yaşta ailesinin yanından ayrılan gençler ve yalnız yaşayan anneler, barınmayla ilgili sorunlardan ötürü sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Yine devletlerin evsizlere yeterli ilgiyi gösterme

hususunda yetersiz kalabilmesi ve konut politikalarında etkin bir şekilde yer almaması durumları sosyal dışlanma riskini arttırabilmektedir (Somerville, 1998, ss. 776-777).

2.2.1.4.5 Hastalık

Sağlık hakkı ve sosyal dışlanma arasında karmaşık bir neden-sonuç ilişkisi bulunmaktadır. Sağlık çoğu zaman gelir bağlantılı bir olgu olduğundan yoksul bireyler genellikle sosyal dışlanmış bireyler olarak karşımıza çıkabilmektedir (Sapancalı, 200, ss.: 183-184). Hastalık kaynaklı sosyal dışlanmanın marjinal etkileri olabilmektedir. Hastalık iş gücü piyasalarına uzun süre erişememeye neden olduğu gibi kişilerin kendilerini dışlanmış hissetmeleri nedeniyle sosyal alanda da onları oy kullanmamaya yönlendirebilmektedir (Bryngelson, 2009, s. 840).

2.2.1.4.6. Aile yapısındaki bozulma

Aile, sosyalleşmenin mihenk taşı olan kurumu şeklinde kabul edilmektedir. Sosyo ekonomik değişimlerle ortaya çıkan yeni aile yapılarında dayanışmanın zayıflaması, sosyal dışlanmaya zemin hazırlayan en önemli faktörlerdendir. Bunun temel nedeni, günümüz aile yapısında meydana gelen değişimlerin çoğunlukla aile bağlarının zayıflaması veya tamamen ortadan kalkmasıdır. Aile yapısında meydana gelen değişimlerin sosyal dışlanma özelinde sıklıkla etkilediği gruplar; parçalanmış ailelerin çocukları, tek ebeveynli aileler ve yaşlılardır (Sapancalı, 2003, s. 111).

2.2.1.4.7. Sosyal güvenlikteki yetersizlik

Sosyal güvenlik sistemlerinin, vatandaşları korumak ve toplum yararına hizmet etmek olmak üzere iki temel işlevi bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemleri; iktisadi boyutta gelişme, büyüme ve toplumsal alanda barışın tahsisine katkı sağlamakla beraber sosyal dayanışma bakımından da nakdi destek sağlamaktadırlar. Birçok ülkede bireyler sosyal güvenlik sisteminin dışında kalabilmektedir. Sosyal güvenliğin sağlandığı gelişmiş devletlerde, sosyal dışlanma nicelik ve nitelik bakımından sosyal güvenlik sisteminin zayıf kaldığı devletlere göre düşük düzeylerde seyretmektedir (Şahin, 2009, s. 90).

2.2.1.4.8 Göçler

Göçler, sosyal dışlanma nedenleri arasında önemli nedenlerden bir tanesidir. Gelişmiş ülkelerde sıklıkla gelişmekte olan ülkelere kanalize olan azınlıklar ve yoğun iş gücü şeklindeki göçlerle ilgili sosyal dışlanmaya dair risk oluşturabilmektedir.

Göç eden bireyler, göç edilen bölgelerde sıklıkla istenmeyen bireyler olarak görülmektedir. Genellikle bu bireyler; göç yoluyla geldikleri toplumların kültürel, sosyal ve siyasi etkinliklerine dâhil olmak konusunda engellenir ve bu alanda dışlanmaya maruz kalırlar. Göçmenler, genellikle göç yoluyla geldikleri devlette tanımlı bir legal statü elde edememekte ve bundan ötürü aktif sosyal dışlanmış zümreler arasında yer almaktadırlar (Sapançalı, 2003, s. 91).

2.2.1.5. Sosyal dışlanmanın boyutları, alanları ve göstergeleri

Sosyal dışlanmanın boyutları genel olarak üç ana kategoride ele alınabilir: iş gücüne erişim, sosyal katılım fırsatları ve sosyal hizmetlere ulaşım (örneğin eğitim, sağlık gibi) (Bhalla ve Lapeyre, 1997, s. 419). Öte yandan, Scharf ve arkadaşları (2001) sosyal dışlanmayı beş temel sosyal alan üzerinden incelemişlerdir. Bu boyutlar; toplumsal faaliyetlerden, sosyal ilişkilerden, kültürel faaliyetlerden, yakın çevreden ve temel hizmetlere erişimden dışlanma boyutlarıdır. Aşağıda sosyal dışlanmanın boyut, alan ve göstergelerine dair literatürde yer alan açıklamalar tablolastırılmıştır.

Tablo 2.2. Sosyal dışlanmanın boyut ve göstergeleri

Boyut	Gösterge
Ekonomik	Uzun süre iş gücü piyasasına erişememe, güvencesiz iş, gelir yoksulluğu, çalışamayan aile bireyleri vb.
Sosyal	İstenmeyen ergen gebelikleri, evsizlik, suç vb.
Politik	Yabancılaşma, politik hakların yetersizliği, düşük seviyedeki toplumsal hareketlilik vb.
Çevre	Çürüyen ev stokları, çevresel ayrıştırma, sosyal destek ağının çökmesi vb.
Bireysel	Zihinsel ve fiziksel hastalık, akademik başarısızlık, benlik saygısının kaybedilmesi vb.
Mekânsal	İncinilebilir grupların marjinalleştirilmesi
Grup	Yukarıdaki göstergelerin belirli gruplara yoğunlaşması: yaşlılar, engelliler vb.

Kaynak: Percy ve Smith, 2000, s. 9

Tablo 2.2’de literatürde sosyal dışlanmanın boyut ve göstergelerine dair gerçekleştirilen araştırmalara yer verilmiştir. Sosyal dışlanmanın tabloda gösterildiği üzere birden fazla boyutu olabilmektedir. Bireyler ekonomik boyutta iş piyasasına erişimin engellenmesi, çalışma

hayatına dâhil olsalar bile güvencesiz iş ve ya gelir yoksulluğu ile karşılaşır sosyal dışlanma riskleri artabilmektedir. Sosyalleşme süreçlerinde sosyal dışlanmaya maruz kalmalarını kolaylaştırıcı suç, erken yaşta ya da istenilmeyen gebelik gibi bir takım olumsuz durumlarla karşılaşmak mümkündür. Düşük seviyede toplumsal hareketlilik, yaşanan topluma yabancılaşma, sınırlı siyasi katılım vb. unsurlar sosyal dışlanmanın politik boyutunda görülebilecek çıktılardır. Çevresel boyutta sosyal dışlanmanın çıktılarında bahsetmek gerekirse bunlara örnek olarak sosyal izolasyon, destek ağlarının çökmesi verilebilir. Akademik başarı düşüklüğü, hastalıklar, düşük benlik saygısı gibi faktörler bireysel boyutta sosyal dışlanma riskini artıran unsurlardır. Söz konusu boyutlar yaşlı, engelli, çocuk, kadın vb. incinebilir gruplarda sosyal dışlanma riskleri oluşturabilmektedir.

Tablo 2.3. Sosyal dışlanma alan ve göstergeleri

Alan	Sosyal Gösterge
Sosyal Güvenlik	Demografik değişkenlere göre düşük gelir (cinsiyet, yaş, bölge, iş durumu, etnisite vb.), sosyal güvenlik hizmetlerine ulaşımın dağılımı
İş Piyasası	Kısmi süreli ve tam süreli çalışmaya erişimde ayrımcılığın dağılımı
Konut Piyasası	Çevreye ulaşımında dağılım, desteklenen veya korunan barınma, evsizlik vb.
Sağlık	Sağlık hizmetlerine erişimin dağılımı; demografik verilere göre ölüm göstergeleri vb.
Eğitim	Ayrımcılığın dağılımı, eğitim ve kültürel hizmetlere ulaşım
Siyasal	Hükümetin bir üyesi olabilmek için uygunluk kısıtlaması veya seçilmiş bir temsilci; imtiyaz
Toplumsal	Çevre etkinliklerine katılımın dağılımı ve boş zaman
Sosyal Statü	Boş zaman ve sosyal etkinliklere erişimin dağılımı; ayrımcılık karşıtı yasama ve eşit fırsatlar

Kaynak: Berkman ve Philips, 2000, s. 343.

Tablo 2.3'te belirtilen alanlar, sosyal dışlanmanın yoğun olarak karşılaşıldığı alanlar şeklinde tanımlanmaktadır. Sosyal güvenlik, iş ve konut piyasası, eğitim, sağlık, toplumsal, siyasi, sosyal statü vb. alanlarda ortaya çıkan sorunlar, sosyal dışlanma riskini artırıcı etkiye sahip olabilmektedir. Ücretsiz ve ya eşitlikçi olmayan eğitim, sağlık hizmetlerinin varlığı bu alanlardan yeterli hizmeti alamayan bireyler için sosyal dışlanmaya zemin

hazırlayabilmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki sosyal dışlanma ile hayatın her alanında karşılaşılabilir.

2.2.2. Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma

Sosyal dışlanmanın, birbirine bağlı ve karşılıklı olarak birbirini güçlendiren birçok sorundan kaynaklandığı söylenebilir. Bu sorunlar arasında; uyuşturucu kullanımı, eğitimde başarısızlık ve devamsızlık, çocuk yoksulluğu, ölümcül hastalıklar, kötü yaşam koşulları, alkol bağımlılığı, işsizlik, hizmetlere ve bilgi kaynaklarına yetersiz erişim, sabıka kaydı, iflas, erken yaşta hamilelik, suç işleme ve suç korkusu gibi unsurlar yer almaktadır (Young ve Matthews, 2003, s. 9). Bu karmaşık ağda suç, sosyal dışlanmanın hem bir nedeni hem de bir sonucu olabilir

Bireyler, sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarında suç işlemeye yönelebileceği gibi, suç işledikten sonra da sosyal dışlanmayla karşılaşabilmektedirler. Sosyal dışlanma ile suç arasında çok boyutlu ve karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal dışlanma yalnızca ekonomik katılım eksikliğini değil, aynı zamanda sosyal ve politik ilişkilerde dışlanmayı da kapsar. Bu nedenle, sosyal dışlanmaya uğrayan bireylerin her yaştan olup ceza adalet sistemi içinde yer aldıkları gözlemlenmektedir (Hale ve FitzGerald, 2007, s. 142). Bireyler sosyal dışlanma nedeniyle suç işleyebildiği gibi, suç işledikten sonra da dışlanmaya maruz kalmaktadır. Böylece, sosyal dışlanma ile suç arasında karşılıklı ve çok boyutlu bir ilişki söz konusudur.

Social Exclusion and Crime (Sosyal Dışlanma ve Suç) adlı çalışmada sosyal dışlanma ve suç arasındaki ilişkiyi üç farklı yönden ele almışlardır (Hale ve FitzGerald, 2007, s. 142). Bunlar işgücü piyasasının rolü, tüketici olarak ekonomik katılım ve ceza adalet sisteminin etkisi şeklinde sıralanmaktadır. İşgücü piyasasının sosyal dışlanma ve suç üzerinde önemli etkileri olduğunu belirten Hale ve FitzGerald, işgücü piyasasından dışlanan ve ekonomik olarak marjinalleşen bireylerde suç davranışında artış eğilimi görüldüğüne dikkat çekmektedirler. Özellikle gençlerin teknoloji alanındaki yeniliklere olan yoğun tüketimi, firmaların gençlere yönelik ticari kampanyaları ve gençlerin ekonomik olarak bu tüketimi karşılayamaması durumunda, toplumdan dışlanmamak için suç davranışını bir çözüm olarak gördükleri belirtilmektedir. Bu bağlamda, son yıllarda genç suçlular arasında hızla artan cep telefonu hırsızlığı örnek gösterilmektedir. Ayrıca, ceza adalet sisteminin dışlanma üzerindeki etkisi; suçlu bireyin hapisaneye girerek etiketlenmesi veya potansiyel olarak dışlanmış hale gelmesi şeklinde açıklanmaktadır (Hale ve FitzGerald, 2007, s. 142). Hale ve FitzGerald (2007), sosyal dışlanma ile suç arasındaki ilişkiyi işgücü piyasası, ekonomik katılım ve ceza adalet sistemi ekseninde incelemişlerdir. İşgücü piyasasından dışlanan özellikle genç bireylerin, ekonomik

yetersizlik nedeniyle suç davranışına yönelebileceği ve ceza adalet sisteminin suçluları daha da dışlanmış hale getirebileceği vurgulanmaktadır.

Kadınların suç işleme nedenleri incelendiğinde; yakın zamanda şiddete maruz kalma, madde kullanımı, psikiyatrik hastalıklar, saldırgan kişilik özellikleri, olumsuz aile ve çocukluk deneyimleri ile menopoza gibi durumların etkili olduğu görülmektedir (Aygün, 2012, s. 14). Ayrıca, özellikle şiddet içeren suçlarda erkeklerin kadınları suç işlemeye yönlendirdiği araştırmalarca saptanmıştır (İçli, 2013, s. 25). Kadınların çoğunlukla çocuklarını koruma ya da kendilerine tecavüz eden ya da taciz eden kişiden korunma amacıyla suç işledikleri de belirtilmektedir.

Kayıt altına alınan suçların en yaygın olarak genç erkek nüfusu üzerinde yoğunlaştığı ve gençlik, suç ile alt sınıflar arasındaki ilişkilerin literatürde sıkça ele alındığı görülmektedir. İngiltere’de suç davranışının en sık görüldüğü yaş grubunun 1972’de 14 iken 1997’de 18’e yükselmesi, yaş faktörünün dışlanma ve suç arasındaki önemli bir bağ olduğunu göstermektedir. Birçok araştırma, gençlikten yetişkinliğe (iş, evlilik, babalık gibi) geçiş döneminde suçtan uzaklaşmanın önemine vurgu yapmaktadır (Foster, 2000, s. 320). Yetişkinlikte beklenen kazanımlar ile suç sonrası ortaya çıkabilecek dışlanma riski nedeniyle yetişkinlerin, gençlere kıyasla suçtan uzak durmaları söz konusu olabilmektedir.

Suçla mücadele stratejilerinin çoğu, sosyal dışlanmaya çeşitli yönlerden katkı sağlamaktadır. Özellikle dışlanma riski taşıyan gruplar üzerinde yoğun polis faaliyetleri, bu bireylerin sosyal dışlanmaya maruz kalmasına yol açabilmektedir. Bu durum, suçlu bireylerin etiketlenmesine ve böylece dışlanmalarına sebep olurken, daha önce deneyimledikleri suçun sonuçları nedeniyle suçun tekrarlanmasını kolaylaştırmaktadır (Hale ve FitzGerald, 2007, s. 138).

Sonuç olarak, sosyal dışlanma özellikle genç yaşta işlenen suçları açıklamada önemli bir kavramdır. Bireyin maddi veya maddi olmayan olanaklardan kısmen veya tamamen yoksun olması durumunu ifade eden sosyal dışlanma, suç davranışını etkileyen risk faktörleri arasında yer almaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde yapısal ve bireysel sorunlara çözüm bulunamaması durumunda sosyal dışlanma riski artmakta ve bu da bireyin suç davranışına yönelmesini kolaylaştırabilmektedir. Ayrıca, suç işleyen gençlerin toplum tarafından suçlu olarak etiketlenmeleri, toplumsal bütünleşmelerinde engel teşkil edebilmektedir.

2.2.2.1. Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanmanın boyutları

Sosyal dışlanma, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda kendini gösteren çok katmanlı bir kavramdır ve çeşitli araştırmacılar tarafından farklı açılardan ele alınmıştır. Örneğin, Commins

(1993) sosyal dışlanmayı vatandaşlık haklarından yoksun kalma, işgücü piyasasından uzaklaşma, sosyal yardımlardan mahrumiyet ve aile ile toplumdaki kopma olmak üzere dört temel boyutta incelemiştir. Silver (1994) ise bu kavramı ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlarıyla değerlendirmiştir. Haan ise sosyal dışlanmanın beş farklı alanı kapsadığını; bunların fiziksel, ekonomik, beşeri sermaye, sosyal sermaye ve politik boyutlar olduğunu belirtmiştir (Şahin, 2009, s. 43).

2.2.2.1.1. Maddi yoksunluk

İşsizlik ve ekonomik zorluklar, bireylerin sosyal dışlanma riskini büyük ölçüde yükseltmektedir. Uzun süreli hastalıklar, engellilik veya erken emeklilik gibi nedenlerle çalışamayan kişiler, sosyal dışlanmış gruplar arasında yer almaktadır. Bu durum, çoğu birey için düşük yaşam standardı ile birlikte sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (McKnight, 2002, s. 97). Bu bağlamda, ekonomik istikrarsızlık ve sağlık sorunları sosyal bütünleşmenin önündeki başlıca engeller olarak kabul edilmektedir.

İşsizlik ve düşük ücretli istihdam, yoksullukla yakından bağlantılı kavramlardır. Düşük ücretin kesin bir ölçütü olmamakla birlikte, genellikle göreceli bir terim olarak en düşük gelir seviyesine sahip çalışanları ifade etmektedir. Yapılan araştırmalarda, bazı grupların diğerlerine kıyasla düşük ücret alma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu gruplar şunlardır:

- Kadınlar,
- Gençler,
- Yeterlilik düzeyi düşük olanlar,
- Yaşlı erkek çalışanlar,
- Etnik azınlıklar,
- Çok az veya hiç iş tecrübesi olmayanlar (McKnight, 2002, ss. 98-99).

Kadınların işgücü piyasasındaki dönüşümler, sosyal dışlanma risklerini artırmakta ve bu durum, suç işleyen kadınların profillerinin oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır (McKnight, 2002, ss. 98-99). Kısaca, işgücü piyasasındaki yapısal değişiklikler kadınların hem sosyal dışlanmasını hem de suçla ilişkilendirilen durumlarını şekillendirmektedir.

Machin S., Childhood Disadvantage and Intergenerational Transmissions of Economic Status başlıklı çalışmasında, ebeveynlerin sosyal ve ekonomik statülerinin bireylerin yaşamlarındaki sosyal ve ekonomik konumlarını şekillendirmedeki etkilerini incelemiştir. Araştırma bulguları, çocukluk döneminde yaşanan dezavantajların yetişkinlikte de devam ettiğini ve bu dezavantajların çoğunlukla gelecek nesillere aktarıldığını göstermektedir. Machin, bireyin

büyüme sürecinde düşük gelirli bir aile ortamında bulunmasının, iş gücü piyasasında başarı elde etme açısından önemli bir dezavantaj yarattığını; ayrıca bu durumun işsizlik ve suç davranışına katılım gibi faktörler üzerinde de etkili olabileceğini vurgulamaktadır (Machin, 1997, ss. 17-21). Machin'in çalışması, ebeveynlerin sosyal ve ekonomik durumunun çocukların yaşamları boyunca sosyal ve ekonomik konumlarını belirlemede önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle düşük gelirli ailelerde yetişen bireylerin iş gücü piyasasında dezavantajlı konumda olduğu ve bu durumun işsizlik ile suç davranışına yatkınlığı artırabileceği vurgulanmaktadır.

Maddi boyut, sosyal dışlanmanın önemli unsurlarından biri olup, hem gelir yetersizliği hem de ailelerin çocuklarına sunabildiği maddi olanaklara erişim düzeyi ile yakından ilişkilidir (Morris vd., 2009, s. 19). Bu çerçevede, suça yönelen kadınların karşılaştığı maddi sıkıntılar, büyük ölçüde ailelerinin sahip olduğu ekonomik imkânlarla bağlantılıdır. Ekonomik yoksunluk, kadınların sosyal dışlanma sürecine dâhil olmasında ve suç davranışına yönelmesinde belirleyici bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.2.1.2. Sosyal haklara ulaşma

Sosyal devletin en temel özelliklerinden biri, sunduğu sosyal haklara her bireyin eşit ve eksiksiz erişimini sağlamaktır. Ancak bireylerin sahip olduğu sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerin bu haklara ulaşmada engel teşkil etmesi, sosyal devlet kavramından sapma anlamına gelmekte ve bireyin sosyal dışlanmasına yol açmaktadır. Sosyal dışlanma kavramının genel tanımlarında, bireyin sosyal haklara ulaşamadığı ya da bu haklardan yoksun kaldığı durumlara vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan sosyal haklar, sosyal dışlanmanın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır (Gough vd., 2006, s. 76).

Sosyal haklara erişimde yaşanan engeller ya da tamamen yoksun kalma durumu, sosyal dışlanmanın temel unsurlarından biridir. Byrne (1999, s. 2), bireyin toplum içindeki sosyal ve ekonomik fırsatlara katılımının sınırlı ya da yok olduğu durumlarda sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında bu faktörlerin önemli etkileri olduğunu belirtmektedir. Kadın suçluluğunda sosyal dışlanma faktörünün etkisini anlamada kritik bir rol oynayan sosyal haklar ise, iki ana başlık altında incelenmektedir: kurumlardan veya sosyal yardımlardan yararlanabilme ve uygun, güvenli bir çevrede yaşama imkânı (Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007, s. 32). Sosyal haklara erişimde yaşanan engeller, sosyal dışlanmanın temel nedenlerinden biridir. Byrne'e göre, bireylerin toplumsal ve ekonomik fırsatlara katılımının kısıtlanması sosyal dışlanmayı artırırken, kadın suçluluğunda da sosyal haklara erişim; sosyal yardımlardan faydalanma ve güvenli yaşam ortamı sağlama açısından önemli rol oynamaktadır.

Kurumlardan veya yardımlardan yararlanabilme: Bireylerin, ailelerin veya grupların sosyal dışlanma yaşayıp yaşamadığını belirlemede temel hizmetlere erişim önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Pierson (2001, s. 15), temel hizmetleri hane içinde ve dışında sağlanan özel ve kamu hizmetleri olarak tanımlamaktadır. Hane içi hizmetler, elektrik ve su gibi günlük ihtiyaçları karşılarken; hane dışı hizmetler ulaşım, posta hizmetleri, sağlık kurumları gibi olanakları içermektedir. Düşük gelirli veya dezavantajlı bölgelerde yaşayan kişiler, bu hizmetlere erişimde genellikle çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bunun yanı sıra, bireylerin sağlık, beslenme ve eğitim gibi kurumsal hizmetlerden yeterince yararlanamaması da sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Saith, 2001: 7).

Sosyal dışlanmanın etkisiyle, hem sosyal hem de fiziksel olarak savunmasız durumda bulunan sabıkalı kadınların suç işleme veya antisosyal davranışlar sergileme ihtimali yükselmektedir. Bu nedenle, kadınların suç davranışına yönelmesinde, içinde bulundukları toplumun sunduğu hizmetlere erişimin önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Uygun ve güvenli çevrede yaşama: Konum, ekonomik durum ve konut türü, yoksulluğun mekânsal dağılımını belirlemede önemli göstergeler olarak kabul edilmektedir. Genel olarak, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bireyler, devlet desteğinin yetersiz kaldığı dezavantajlı bölgelerde yoğun olarak yaşamaktadır (Lupton ve Power, 2002, s. 119). Hale ve FitzGerald ise ceza adalet verilerine dayanarak, sosyo-ekonomik statü ve yaşanan çevrenin, dezavantajlı grupların genellikle yüksek suç oranlarının olduğu alanlarda yaşadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyal dışlanmanın yalnızca suç işleme üzerinde değil, aynı zamanda suç mağduru olma riskini artıran önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadırlar. Özellikle güvenli olmayan, yoksul bölgelerde yaşayan sosyal olarak dışlanmış bireylerin suç mağduru olma olasılığı daha yüksektir. Böylece, sosyal dışlanma deneyimi suç mağduru olma riskini de yükseltmektedir (Hale ve FitzGerald, 2007, s. 139). Düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireyler genellikle devlet desteğinin yetersiz olduğu dezavantajlı bölgelerde yaşamaktadır. Bu sosyal dışlanma, hem suç işleme hem de suç mağduru olma riskini artıran önemli bir faktördür.

Ekonomik dışlanma, genellikle düşük gelirli kişilerin yaşadığı, hizmetlerin yetersiz olduğu ve yaşam koşullarının olumsuz olduğu dezavantajlı bölgelerdeki konut sorunlarını beraberinde getirebilir (Peattie, 2007, s. 180).

Bireylerin sosyal normlardan sapma eğiliminde bulunmasında, yaşadıkları çevrenin şartları önemli bir rol oynamaktadır. Büyük şehirlerde sosyo-ekonomik düzeylere bağlı olarak mekânsal ayrışma gerçekleşmekte, düşük gelirli kesimler kent yaşamının dışında kalmakta ve

bu bölgelerde normlara uymayan davranışların yaygınlaştığı ortamlar oluşmaktadır. Bu durum ise suç işleme riskini yükseltmektedir (Gough vd., 2006, s. 35). Yaşanılan çevrenin koşulları, bireylerin normlardan sapmasına ve suç eğiliminin artmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle büyük şehirlerdeki sosyo-ekonomik ayrışma, yoksul kesimlerin dışlanmasına ve suçun yükselmesine neden olmaktadır.

Kent ve suç ilişkisini “çöküntü alanları” bağlamında ele alan Gökulu, çöküntü alanlarının kentin fiziksel imkanları bakımından yetersiz olduğu bölgeler olduğunu, burada yaşayan bireylerin yaşam kalitesinin olumsuz etkilendiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu alanların sosyal dışlanma ve damgalamanın mekânları olduğunu, ekonomik açıdan yoksun ve toplumsal açıdan damgalanmış bu bireylerin suç davranışına daha yatkın olduğunu belirtmektedir (Gökulu, 2010, s. 223).

Gölbaşı, çöküntü bölgeleri ile sosyal dışlanma arasındaki bağlantıya vurgu yaparak, bu alanlara yönelik uygulanan mekânsal etiketleme ve ayrımcı tutumların, burada yaşanan problemlerin daha da ağırlaşmasına neden olduğunu göstermektedir. (Gölbaşı, 2008, s. 112). Böylece yaşanılan çevrenin özellikleri suç davranışını açıklamada kullanılan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.2.1.3. Sosyal katılımçılık

Sosyal dışlanma, yalnızca gelir ve tüketim eksikliklerine odaklanmayıp, yaşam kalitesini artıran fırsatlardan kısmen veya tamamen mahrum kalma halini ifade etmektedir (Sapancalı, 2005b, s. 57). Bu nedenle, sosyal dışlanmanın belirlenmesinde bireylerin sosyal katılım düzeyi önemli bir faktördür. Sosyal dışlanma, bireylerin sosyal, ekonomik ve politik kaynaklardan yoksun bırakılarak toplumun genel yaşamına tam anlamıyla dahil olamama süreci olarak tanımlanır. Genellikle yoksulluk ve düşük gelir ön planda tutulsa da, ayrımcılık, düşük eğitim seviyesi ve olumsuz çevre koşulları gibi faktörler bu süreci derinleştirmektedir. Bu süreçte bireyler, belirli dönemlerde kurumlar, hizmetler, sosyal ağlar ve çoğunluğun erişebildiği gelişim olanaklarından yoksun kalabilmektedirler (Pierson, 2001, s. 7). Böylece sosyal dışlanma, ekonomik eksikliklerin ötesinde, sosyal ve politik kaynaklara erişimin engellenmesiyle bireylerin toplumsal hayata tam katılımının önüne geçen bir durumdur.

Sosyal uyum, toplumdaki genel etkinliklere veya daha özel olarak kurumlara ve ekonomik gelişime dahil olma biçiminde tanımlanabilir (Aslan, 2017, s. 57). Bireyler toplumun genel yaşamına uyum sağlayamadığında sosyal dışlanma ortaya çıkar; bu da yoksulluk, suç eğilimleri ve aile yapısında bozulmalar gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir (Levitas, 2005, s. 153).

Uyumsuzluk, bireylerin suç işlemeye yönelmesini kolaylaştıran önemli bir faktör olarak sosyal dışlanma ile suç arasındaki ilişkiyi anlamada büyük önem taşır.

2.2.2.1.4. Kültürel/normatif bütünleşme

Jehoel-Gijsbers ve Vrooman sosyal dışlanmanın çok boyutlu yapısında kültürel ve kurallara uyum boyutuna dikkat çekmektedir. Toplumda herkesin uyması gereken ortak değerler ve normlar vardır ve bunlara uyulmaması durumunda yasal yaptırımlar uygulanabilir. Ayrıca yazılı olmayan kurallar da vardır; bunlara uymayan bireyler toplum tarafından olumsuz tepkiler alabilir. Bu tür olumsuz tepkiler ve yaptırımlar, bireyin sosyal dışlanma riskini artırır ve bu nedenle kültürel uyum sosyal dışlanmanın önemli bir parçasıdır (Jehoel-Gijsbers ve Vrooman, 2007: 20). Sosyal dışlanma, sadece maddi ya da fiziksel engellerle değil, toplumun değer ve kurallarına uyulmaması nedeniyle ortaya çıkan olumsuz toplumsal yaptırımlar sonucunda da gerçekleşmektedir.

2.3. Sosyal Hizmet ve Kadın Suçluluğu

İnsanı ve toplumu ilgilendiren, uygulamaya yönelik bir alan olan sosyal hizmetin amacı, bireylerin ve toplumların sorunlarını tespit etmek ve çözmelerine destek olmaktır (Kongar, 1972, s. 38). Suçluluk da sosyal hizmetin müdahale etmesi gereken alanlardan biridir ve kadın suçlular, sosyal hizmet uzmanlarının destek vermesi gereken özel bir gruptur. Sosyal hizmet uzmanları, kadın suçluların sorunlarını çözmede profesyonel bilgi ve beceriye sahiptir (İl, 1990: 38-39). Sosyal hizmet, kadın suçluların da içinde bulunduğu toplumdaki sorunların çözümünde önemli bir müdahale alanıdır.

Cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanları; güçlendirme, savunuculuk, danışmanlık, eğitim, tahliye planlama, kaynak yaratma ve bağlantı kurma gibi roller üstlenirler. Ayrıca, hükümlülerin ailelerini izleyerek tahliye sonrası destek sürecini yönetirler. Kadın suçlularla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının en önemli görevlerinden biri, kadınların güçlendirilmesini sağlamaktır. Güçlendirme yaklaşımı, özellikle kadınlar ve baskı altındaki gruplarla çalışırken, sosyal destek sistemlerinin zayıfladığı durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Sosyal hizmet uzmanları cezaevinde çok yönlü görevler üstlenir ve kadınların güçlendirilmesine odaklanır.

Cezaevinde güçlendirme çalışmaları, kadın hükümlülerin seçim yapma yetilerini artırmayı, sorumluluk almalarını sağlamayı ve yaşam kalitelerini iyileştirmeyi hedefler. Bu amaçla feminist sosyal hizmet yaklaşımı önem taşır. Feminist sosyal hizmet, feminist sosyal hareketin dışında, kadınların refahını artırmak için çalışan kadınlar tarafından geliştirilmiş bir

uygulamadır (Dominelli 2002, s. 9'dan akt. Buz, 2009, s. 57). Feminist sosyal hizmet, kadınların güçlendirilmesini ve refahını artırmaya yönelik özel bir yaklaşımdır.

Feminist sosyal hizmet, kadının toplumdaki konumu ile kişisel durumunu ilişkilendirerek kadınların özgün ihtiyaçlarına yanıt verir. Uzman-müracaatçı ilişkilerinde eşitlikçi bir yaklaşım benimser ve yapısal eşitsizliklere dikkat çeker. Feminist sosyal hizmet uzmanları, kadınların rollerini ve toplumsal sorunlarını temel alarak çalışmalarına başlarlar (Dominelli, 2002, s. 6). Feminist sosyal hizmet, kadın deneyimini merkez alarak eşitlikçi ve yapısal sorunlara odaklanan bir yöntemdir.

Bu yaklaşım kadınların güçlendirilmesine, özgüvenlerinin artırılmasına ve yaşam seçeneklerinin çoğaltılmasına sosyopolitik bağlamda odaklanır. Müdahale araçları genel sosyal hizmet uygulamalarına benzer olsa da, müracaatçı-uzman ilişkisinde eşitlikçi tutum, sosyopolitik bağlamın dikkate alınması, müracaatçının güçlerinin öne çıkarılması, aktif katılımının sağlanması, savunuculuk rolünün ön planda tutulması ve kadınların sosyal destek ağlarına erişiminin sağlanması önemlidir (Buz, 2009, s. 63). Feminist sosyal hizmet, sosyal hizmet müdahalesinde eşitlik, aktif katılım ve savunuculuk gibi özel yaklaşımları benimser ve sosyopolitik bağlamı dikkate alır.

Feminist hukuk perspektifinde suçun nedenleriyle mücadele ve hükümlülerin rehabilitasyonu ile mağdurların korunması önemlidir. Dominelli (2002), sosyal hizmetin hükümlülerle çalışırken toplumsal cinsiyet konularını göz önünde bulundurması gerektiğini ve feminist kriminolojinin ceza infaz sistemi düzenlemelerinde kullanılmasını vurgular. Sosyal hizmet ve feminist sosyal hizmet uygulamaları öncelikle baskı altındaki kadınları güçlendirmeyi amaçlar ve bu gruplar için savunuculuk önemli bir rol oynar. Kadın hükümlülere yönelik cezaevi süreci ve tahliye sonrası sosyal hizmet çalışmalarının bu perspektifle şekillendirilmesi, ihtiyaçların belirlenmesi açısından büyük önem taşır. Feminist sosyal hizmet, kadın hükümlülerin ihtiyaçlarının karşılanmasında toplumsal cinsiyet duyarlılığını ön planda tutar ve savunuculuk rolü üstlenir.

Cezaevi sürecinde ve sonrasında kadın hükümlülerin ihtiyaçlarının bütüncül şekilde karşılanması sosyal hizmet uygulamalarının temel parçalarındandır. Sosyal hizmet uzmanları, kadın suçluluğuna yol açan yoksulluk, fiziksel ve cinsel şiddet, madde kullanımı gibi bireysel ve toplumsal faktörleri bilerek hizmetlerini bu doğrultuda yapılandırmalıdır. Sosyal hizmet, kadın suçluluğuna yol açan faktörleri dikkate alarak bütüncül bir müdahale sağlar.

2.4. Damgalama ve Kesişimsel Dezavantajlılık

Kadın suçluluğu, toplumsal normlar ve beklentiler çerçevesinde farklı bir perspektiften ele alınmaktadır. Toplum, kadınları genellikle daha pasif, uysal ve şiddetten uzak bireyler olarak algıladığından, suç işleyen kadınlar bu normları ihlal ettiklerinde daha sert bir şekilde damgalanırlar. Bu damgalama, kadın suçluların topluma yeniden uyum sağlama sürecini zorlaştırır ve sosyal dışlanma riskini artırır. Kadın suçlular, hem suçları nedeniyle hem de cinsiyetlerinden ötürü iki kat damgalanma yaşayabilirler (Adaman ve Keyder, 2007, s. 88). Toplumun bu keskin yargıları, kadın suçluların iş bulma, sosyal destek sistemlerine erişim ve genel olarak toplumda kabul görme süreçlerini olumsuz etkiler.

Kesişimsel dezavantajlılık, bireylerin birden fazla kimlik kategorisi (cinsiyet, sınıf, etnisite, cinsel yönelim, vb.) üzerinden maruz kaldıkları eşitsizliklerin birbirini nasıl kesiştiğini ve yoğunlaştırdığını açıklar. İstanbul'da kadın suçluluğu bağlamında kesişimsel dezavantajlılık, bu kadınların yaşamış oldukları sosyal dışlanmanın daha da derinleşmesine neden olabilir. Örneğin, düşük sosyoekonomik statüye sahip, etnik azınlık mensubu veya LGBT+ bireyler gibi farklı kimlik kategorilerine ait kadın suçlular, sadece cinsiyetleri nedeniyle değil, aynı zamanda diğer kimlik özellikleri nedeniyle de çoklu ayrımcılık deneyimleri yaşayabilirler. Bu çoklu ayrımcılık, kadın suçluların sosyal destek sistemlerine erişimini kısıtlayabilir, rehabilitasyon süreçlerini zorlaştırabilir ve topluma yeniden uyum sağlamalarını engelleyebilir (Akdeniz, 2013). İstanbul gibi büyük ve çeşitli bir metropolde, bu tür kesişimsel dezavantajlılıklar daha belirgin hale gelebilir. Kadın suçlular, toplumsal normlar ve önyargılar nedeniyle hem toplumsal cinsiyet rolleri hem de diğer kimlikleri üzerinden çeşitli ayrımcılık biçimleriyle karşı karşıya kalabilirler. Kadın suçluların damgalanması ve kesişimsel dezavantajlılık deneyimleri, onların rehabilitasyon ve yeniden uyum sağlama süreçlerini de doğrudan etkiler.

Rehabilitasyon sürecinde, kadınların ihtiyaçlarına yönelik özel programların eksikliği, bu sürecin başarısını olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, toplumsal cinsiyet temelli travmalar, aile içi şiddet deneyimleri ve çocuk bakımı gibi kadınlara özgü ihtiyaçlar göz ardı edilirse, rehabilitasyon programları yetersiz kalabilir. Ayrıca, kesişimsel dezavantajlılık yaşayan kadınlar, bu süreçte ekstra destek ve anlayışa ihtiyaç duyarlar. Bu desteklerin eksikliği, kadınların yeniden suç işlemelerine ve topluma uyum sağlama süreçlerinde başarısızlık yaşamalarına neden olabilir. Kadın suçluların karşılaştıkları damgalama ve kesişimsel dezavantajlılık sorunlarının üstesinden gelmek için, politikaların ve çözümlerin daha kapsayıcı ve duyarlı olması gerekmektedir (Akgün 2012, s. 46). Kadın suçlular için özel olarak tasarlanmış rehabilitasyon programları oluşturulmalıdır. Bu programlar, kadınların yaşadıkları

travmalar, bakım yükümlölükleri ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi özgün ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Kadın suçluların iş bulma süreçlerini destekleyecek mesleki eğitim programları ve istihdam fırsatları sağlanmalıdır. İş piyasasında karşılaştıkları ayrımcılık ile mücadele etmek için, işverenlerin bilinçlendirilmesi ve teşvik edilmesi önemlidir.

Kadın suçlulara yönelik psikososyal destek hizmetleri artırılmalı ve bu hizmetler kesişimsel dezavantajlılıkları dikkate alarak sunulmalıdır. Bu bağlamda, psikolojik danışmanlık, grup terapileri ve sosyal hizmetler önemli bir rol oynar. Toplumun genelinde kadın suçlulara yönelik damgalamanın azaltılması için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Medya, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları bu süreçte aktif rol alabilirler. Kadın suçluların toplumsal hayata yeniden kazandırılması, damgalama ve kesişimsel dezavantajlılık sorunlarının çözülmesiyle mümkündür. İstanbul örneğinde, kadın suçluluğunu ele alırken bu çok yönlü sorunlara duyarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tür politikalar, sadece kadın suçluların değil, genel olarak toplumsal adalet ve eşitliğin sağlanmasına da önemli katkılarda bulunacaktır. Kadın suçluların toplumda yeniden kabul görmeleri ve kendilerine yeni bir hayat kurmaları için gerekli desteklerin sağlanması, toplumsal uyum ve barış için vazgeçilmezdir.

2.5. Kesişimsel Dezavantajlılık Bağlamında Kadın Suçluluğu

Kesişimsel dezavantajlılık, bireylerin birden fazla kimlik kategorisine (cinsiyet, etnisite, sınıf, cinsel yönelim, yaş, engellilik durumu gibi) ait olmaları nedeniyle maruz kaldıkları çoklu ve örtüşen ayrımcılıkları ifade eder. Bu kavram, kadın suçluların yaşamış oldukları karmaşık ve çok boyutlu dezavantajları anlamak için kritik öneme sahiptir. İstanbul örneğinde, kadın suçluluğunu kesişimsel dezavantajlılık perspektifinden ele almak, toplumsal dışlanma süreçlerini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanır. Etnik azınlıklara mensup kadınlar, sadece cinsiyetleri nedeniyle değil, aynı zamanda etnik kimlikleri nedeniyle de ayrımcılığa maruz kalabilirler.

Bu durum, suç işleyen kadınlar için daha karmaşık bir sosyal dışlanma sürecine yol açar. Örneğin, Roman kadınlar, İstanbul'da hem etnik ayrımcılığa hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalabilirler (Adaman ve Keyder, 2007, s. 90). Bu kadınlar, iş bulma, eğitim ve sosyal hizmetlere erişim gibi temel haklardan mahrum kalabilir ve bu durum onların suç işlemelerine neden olabilecek ekonomik ve sosyal baskıları artırabilir. Sınıf faktörü de kesişimsel dezavantajlılık bağlamında önemli bir rol oynar. Yoksul kadınlar, ekonomik sıkıntılar, düşük eğitim düzeyi ve sosyal destek eksikliği nedeniyle suç işlemeye daha yatkın

hale gelebilirler. Yoksulluk, kadınların suç faaliyetlerine katılımını teşvik eden bir risk faktörü olarak ortaya çıkarken, aynı zamanda bu kadınların topluma yeniden uyum sağlama sürecini de zorlaştırır.

LGBT+ bireyler, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle maruz kaldıkları ayrımcılığın yanı sıra, suç işlediklerinde daha da yoğun bir damgalama ile karşılaşabilirler. İstanbul'da, LGBT+ kadın suçlular, heteronormatif toplum yapısı içinde hem suçlu hem de cinsel azınlık mensubu olarak iki kat damgalanabilirler. Bu durum, onların rehabilitasyon ve topluma yeniden uyum sağlama süreçlerini daha da karmaşık hale getirir (Akdeniz, 2013). LGBT+ kadınlar, hapisane koşullarında da ek ayrımcılık ve şiddet riski ile karşı karşıya kalabilirler. Engelli kadın suçlular, hem cinsiyetleri hem de engellilik durumları nedeniyle çifte dezavantaj yaşayabilirler. Bu kadınlar, adalet sistemine erişimden başlayarak, hapisane koşullarına ve rehabilitasyon süreçlerine kadar birçok alanda ek zorluklarla karşılaşır. Engelli kadınlar, genellikle fiziksel ve psikolojik şiddete daha açık hale gelirler ve ihtiyaç duydukları özel sağlık ve bakım hizmetlerine ulaşmakta güçlük çekerler. Genç kadın suçlular ve yaşlı kadın suçlular, farklı ancak benzer derecede zorlu kesişimsel dezavantajlıklar yaşarlar. Genç kadınlar, genellikle ekonomik bağımsızlıklarını kazanamamış, eğitim süreçlerini tamamlayamamış ve sosyal destek sistemlerinden yeterince yararlanamamış bireyler olarak suç işlemeye yönelirken, yaşlı kadın suçlular, toplum tarafından unutulmuşluk ve dışlanmışlık hissiyle başa çıkmak zorunda kalabilirler (Akgün 2012, s. 83). Her iki grup da adalet sistemi içinde ve toplumda özgül desteklere ihtiyaç duyar. Kesişimsel dezavantajlılık bağlamında kadın suçluluğunu ele almak, toplumsal dışlanma süreçlerinin karmaşıklığını ve derinliğini ortaya koyar. İstanbul'da, kadın suçluların karşılaştıkları çok boyutlu ayrımcılık ve dezavantajlar, onların rehabilitasyon ve topluma yeniden uyum sağlama süreçlerini önemli ölçüde zorlaştırır. Bu nedenle, kesişimsel dezavantajlık perspektifinden yola çıkarak geliştirilecek politikalar ve destek programları, kadın suçluların toplumsal hayata yeniden kazandırılmasında hayati öneme sahiptir. Kadın suçluların yaşadıkları çok yönlü dezavantajları anlamak ve bu dezavantajları azaltmak için kapsayıcı, duyarlı ve sürdürülebilir çözümler geliştirilmelidir.

Kesişimsel dezavantajlılık perspektifinden kadın suçluluğunu ele almak, bu bireylerin karşılaştığı çoklu ve örtüşen zorlukları anlamak açısından kritik öneme sahiptir. İstanbul'da kadın suçluların yaşadığı damgalama, etnisite, sınıf, cinsel yönelim, engellilik durumu ve yaş gibi faktörlerin kesişiminde daha da derinleşir. Bu bağlamda, kesişimsel dezavantajlılık anlayışıyla hareket eden politikalar ve uygulamalar, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynar (Adaman ve Keyder, 2007, s. 87). Kamuoyunu, kadın suçluların

karşılaştığı kesişimsel dezavantajlılıklar hakkında bilinçlendirmek, toplumsal önyargıların azaltılmasına yardımcı olabilir. Eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları ve medya, bu farkındalığı artırmada önemli aktörlerdir. Kadın suçluların haklarını koruyan yasal düzenlemeler yapılmalı ve bu bireylere yönelik ücretsiz hukuki danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

Adalet sisteminde eşitlik ve ayrımcılıkla mücadeleye yönelik reformlar hayata geçirilmelidir. Kadın suçlular için kapsamlı sosyal destek hizmetleri sağlanmalıdır. Bu hizmetler arasında barınma, sağlık hizmetleri, çocuk bakımı ve psikolojik destek gibi temel ihtiyaçlar yer almalıdır. İstanbul'da ve dünyanın farklı bölgelerinde, kadın suçluların kesişimsel dezavantajlılıklarını azaltmak için başarılı uygulamalar ve projeler bulunmaktadır (Akdeniz, 2013, s. 33). Kadın suçluların mesleki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olan eğitim programları ve iş bulma süreçlerinde destek sunan projeler, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına katkıda bulunmaktadır.

Eski hükümlü kadınlar için oluşturulan destek ve yardım grupları, travma sonrası iyileşme süreçleri için önemli rol oynamaktadır. Bu gruplar, kadınların yaşadıkları deneyimleri paylaşarak birbirlerine destek olmalarını sağlamaktadır. Kesişimsel dezavantajlılık bağlamında kadın suçluluğunu ele almak, toplumsal eşitlik ve adaletin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. İstanbul'da kadın suçluların karşılaştığı çoklu ve örtüşen ayrımcılıkların üstesinden gelmek için, duyarlı ve kapsayıcı politikalar geliştirilmelidir. Bu politikalar, kadınların toplumsal hayata yeniden kazandırılmasını ve yaşam kalitelerinin artırılmasını hedeflemelidir. Kadın suçluların yaşadığı zorlukları anlayarak ve bu zorluklarla mücadele ederek, daha adil ve eşitlikçi bir toplum inşa edebiliriz.

3. ALAN ARAŞTIRMASI: YÖNTEM, BULGULAR, TARTIŞMA VE YORUMLAR

Araştırmanın yöntemi ve bulguları ile ilgili olan bu bölüm; araştırmanın modeli, katılımcıları, sınırlılıkları, veri toplama araçları, verilerin analizi, bulgular ve yorumlar başlıklarını içermektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi İstanbul örneği özelinde ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırma için nitel model uygun görülmüştür. Nitel araştırma, doküman analizi, görüşme, gözlem gibi yöntemlerle veri toplayarak, olayları ve algıları doğal ortamlarında tam ve gerçekçi şekilde anlamaya çalışan bir araştırma türüdür. Bu tür araştırmalar, karmaşık sosyal durumları derinlemesine incelemeyi amaçlar. Nicel araştırmaların tersine nitel çalışmalarda verilerin derinlemesine betimlenmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 41-49). Ayrıca nitel araştırma ile kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma ilişkisinde etkili olan süreçlere dikkat çekilmesi hedeflenmektedir.

İstanbul'da ikamet eden ve çeşitli suçlardan dolayı cezaevinde bulunmuş eski hükümlü kadınların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve kadınların suça yönelme nedenleri ile sosyal dışlanma süreçlerini daha derinlemesine analiz edebilmek amacıyla, nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak kapsamlı mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler aracılığıyla, kadınların sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin öznel deneyimlerine doğrudan ulaşılması hedeflenmiş; böylece sosyal gerçeklik olabildiğince ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır. Derinlemesine görüşmeler, araştırmacıya katılımcıların anlam dünyalarını, bireysel bakış açılarını ve içinde bulundukları özel sosyo-kültürel durumlara ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerini katılımcıların kendi ifadeleriyle detaylıca anlama imkânı sunması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, bu yöntem kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin daha iyi kavranmasına katkı sağlayarak, ilgili sosyal gerçekliklerin görünmeyen ya da gözden kaçan boyutlarının ortaya çıkarılmasına olanak vermektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında kullanılan derinlemesine görüşme yöntemi, karmaşık toplumsal olguların çok boyutlu ve bütüncül bir şekilde analiz edilmesine olanak tanıyan vazgeçilmez bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, farkında olunan ancak hakkında detaylı bilgi bulunmayan olgulara odaklanır.

Bu olgular, etrafımızda süregelen deneyimler, yönelimler, olaylar, algılar, kavramlar ve durumlar olabilir. Çalışma kapsamında, fenomenoloji deseninin veri kaynakları, araştırmacının odaklandığı olguları yaşayan ve bu olguları dışarıya yansıtabilecek bireylerdir. Fenomenolojik yaklaşım, katılımcıların yaşantılarını ve bu yaşantıların özünü anlamaya imkân tanır; bu nedenle, cezaevinden tahliye olmuş kadınların sosyal dışlanma deneyimlerini bütüncül ve derinlemesine anlamak için uygun görülmüştür. Fenomenoloji deseninde başlıca veri toplama tekniği görüşmedir, gerektiğinde gözlem tekniği de destekleyici olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 69-71).

Araştırmada elde edilen veriler, fenomenolojik bakış açısına uygun olarak tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Tematik analiz, katılımcıların deneyimlerinden ortaya çıkan ana temaları sistematik biçimde tanımlama ve yorumlama imkânı sağlar. Bu yöntem, verilerin hem derinlemesine incelenmesini hem de katılımcıların ifade ettikleri deneyimlerin özünün ortaya konmasını mümkün kılar. Tematik analiz, fenomenolojik yaklaşım ile uyumlu olarak, sosyal dışlanma deneyimlerinin farklı boyutlarını ve göstergelerini kapsamlı bir biçimde anlamaya olanak sunmuştur.

Diğer nitel analiz türleri, örneğin içerik analizi, verilerin sayısal veya istatistiksel olarak kategorilere ayrılmasını öne çıkarırken, grounded theory (temellendirilmiş kuram) veri üzerinden yeni bir kuram geliştirmeye odaklanır. Bu araştırmada, amaç yeni bir kuram geliştirmek veya verileri sayısal kategoriler hâline getirmek değil, katılımcıların deneyimlerinin özünü ve sosyal dışlanma olgusunun derinlemesine anlaşılmasını sağlamak olduğu için bu yöntemler tercih edilmemiştir. Bu bağlamda fenomenolojik ve tematik analiz, araştırmanın amacına en uygun ve etkili yöntemler olarak seçilmiştir.

3.2. Katılımcılar

Araştırma İstanbul ilinde yürütülmüştür. Çalışma grubunun İstanbul sınırları içinde ikamet eden katılımcılardan oluşmasının yanında, il içerisinde sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklar gözetilerek, çeşitlilik sağlanması adına farklı ilçe ve mahallelerde ikamet eden eski hükümlü kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcılarla görüşmeler kendi ikamet adreslerinde gerçekleştirilerek bu çeşitliliğe ulaşma imkânı elde edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilen katılımcılar amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme tekniği ile çalışmaya dahil edilmiştir. Amaçlı örnekleme tekniği, araştırmanın amacına uygun belli ölçütleri karşılayabilen ve belli niteliklere sahip bir veya daha çok özel durumla çalışılmak istenildiğinde kullanılan örnekleme türüdür (Başaran, 2017, s. 490). Kartopu örnekleme tekniği

nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Kartopu örneklemede araştırma süreci ilerledikçe elde edilen isim ve durumlar bir kartopu gibi büyür, zamanla alternatifler arasından bazı isimler ön plana çıkmaya başlar ve görüşülmesi planlanan kişi sayısı azalmaya başlamaktadır. Bu teknik, probleme ilişkin daha derin bilgi sahibi olabilecek kişi ya da durumlara ulaşmada oldukça etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122). Bu çalışmada da kartopu örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımcılara ulaşmak, belirli bir grup içinde kapalı ilişkiler ve toplumsal hassasiyetler nedeniyle güçlükler içerdiğinden, ilk görüşmelere başlanırken avukatlar, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve sosyal medya uygulamaları aracılığıyla bazı katılımcılara ulaşılmıştır. Görüşmeler ilerledikçe, bu katılımcıların yönlendirmeleri sayesinde yeni katılımcılara erişilmiş ve araştırma kapsamındaki 15 kadın, önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda seçilmiştir. Böylece kartopu örnekleme tekniğı, amaçlı örnekleme yöntemiyle birlikte kullanılarak hem araştırmanın kapsamı genişletilmiş hem de farklı sosyodemografik özelliklere sahip katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılması sağlanmıştır. Amaçlı örnekleme, belirli özellikleri taşıyan katılımcıların seçilmesini sağlayarak, araştırma sorularına en uygun ve anlamlı verilerin elde edilmesini amaçlayan bir yöntemdir. Araştırma kapsamında görüşmeler, çeşitli suçlardan dolayı cezaevinde asgari 5 yıl kalmış, 18 yaş ve üzeri olan ve tahliye sonrası denetimli serbestlik sürecini tamamlamış 15 eski hükümlü kadın ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçiminde, belirlenen ölçütleri karşılamalarının yanı sıra farklı sosyodemografik özelliklere sahip olmalarına ve farklı sosyokültürel ile ekonomik düzeylere sahip ilçelerden seçilmelerine özen gösterilmiştir. Bu yaklaşım, araştırmanın amacına uygun olarak farklı yaşam deneyimlerine, toplumsal rollere ve yeniden topluma uyum süreçlerine ilişkin çeşitlilik sağlamak için tercih edilmiştir. Böylece amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmada derinlemesine ve karşılaştırmalı bir bakış açısının geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

3.3. Alan Araştırmasında Karşılaşılan Zorluklar

Bu bölümde alan araştırması sürecinde karşılaşılan zorlukların ifade edilmesindeki temel amaç, ileride yapılacak benzer çalışmalarında, örneklem grubuna yönelik bilgiler sunarak, araştırmacılar ile çalışmaya ilişkin deneyimlerin paylaşarak ön bilgi olarak sunulmasıdır.

Araştırma kapsamında genel olarak katılımcılara ulaşmada zorluklarla karşılaşmıştır. Bu çalışma kapsamında eski hükümlü kadınların araştırmaya katılmaya ikna etmede yasal ve etik izinlerin etkili olmadığı görülmüştür. Bu nedenle kadınlarla rahatça görüşme yapabilmek için çoğu zaman güven veren, üçüncü bir kişinin katılımcıyı çalışmaya ikna etmesi gerekliliğı

doğmuştur. İkna olan katılımcılar yasalarla başlarının yasalarla belaya girecek olması endişesiyle gerçek duygu, düşünce ve deneyimlerini anlatmakta çekindikleri gözlenmiş, araştırmacının güven veren yaklaşımı ile görüşmenin ilerleyen sürecinde bu durum aşılmış, katılımcılar kendilerini rahatça ifade etmiştir.

Alan araştırmasında karşılan başka bir zorluk araştırmanın konusu gereği katılımcıların travmatik ve duygusal geçmişlerini yeniden hatırlamalarına mahal vermeden, güven duygusu verilerek görüşmelerin tamamlanmasını sağlamak olmuştur.

Bir diğer zorluk ise kadın katılımcıların ses kayıt alınmasına izin vermemesi olmuştur. Katılımcıların tamamı konunun hassas olmasından dolayı isimlerinin hiçbir yerde geçmemesi ve ses kayıtlarının alınmaması şartıyla görüşmeyi kabul etmiştir. Araştırmacı tüm görüşmeleri yazılı olarak not almış, sonrasında bilgisayar ortamına aktarmıştır.

Araştırmada karşılaşılan diğer bir zorluk ise, pek çok alan araştırmasında da karşılaşılan yanıt vermede bazı katılımcıların isteksiz olması, evet ya da hayır gibi kısa ifadelerle bazı soruları geçiştirmeleri olmuştur. Bu durum araştırma sürecinde araştırmacının zaman ve motivasyon kaybına neden olmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınan etik onay kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken tez izleme komitesi üyelerinin görüşleri, önerileri ve onayları alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, cezaevinden tahliye olduktan sonra sosyal dışlanmaya maruz kalan eski hükümlü kadınların deneyimlerini derinlemesine incelemek amacıyla tercih edilmiştir. Bu yöntem, katılımcıların kendilerini daha özgür ve rahat bir ortamda ifade etmelerine imkân tanıyarak, sosyal dışlanmanın çeşitli boyutlarının ve göstergelerinin kapsamlı biçimde ortaya konmasına olanak sağlamıştır.

Yapılandırılmış görüşme formları, katılımcıların deneyimlerini detaylı ve esnek bir şekilde aktarmalarına izin vermemesi nedeniyle tercih edilmemiştir. Yarı yapılandırılmış form, görüşme sürecinde ortaya çıkabilecek yeni ve öngörülemeyen temaların açığa çıkarılmasını mümkün kılarak, araştırmanın derinlik ve analitik zenginliğini artırmıştır. Böylece eski hükümlü kadınların sosyal dışlanma deneyimlerinin bütüncül biçimde anlaşılması ve özgün yaşam süreçlerinin doğru şekilde yansıtılması sağlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda kullanılan sorular, araştırmacı tarafından hazırlanmış sorular ile daha önce akademik çalışmalarda kullanılan sorulardan oluşturulmuştur. Formda yer alan sosyodemografik sorular kapalı uçlu, diğer sorular ise açık uçlu ve yoruma açık olarak hazırlanmıştır. Araştırmacı, gerekli durumlarda sondaj sorular sorarak katılımcıların verdiği yanıtları derinlemesine açmasına ve anlaşılmayan noktaları açıklamasına imkân tanımıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 141). Bu yaklaşım, bulguların zenginleştirilmesini ve deneyimlerin detaylı bir şekilde incelenmesini sağlaması açısından önem taşımaktadır.

3.5. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan etik onayı alındıktan sonra görüşmeler başlamıştır. Görüşmeler Ocak 2025 – Mayıs 2025 tarihleri arasında kadın katılımcıların ikamet adreslerinde yapılmıştır.

Görüşmelerde araştırma ile ilgili katılımcılara bilgilendirme bilgilendirilmiş onam formu kullanılmıştır. Gerekli bilgilendirme ve prosedürün ardından sosyo- demografik bilgilerinin de yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formunu kullanmak suretiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar ile görüşmeler 30 dakika ile 50 dakika arasında değişkenlik göstermiştir. Görüşme esnasında katılımcılar ses kaydına izin vermediğinden araştırmacı konuşulanları not almış, sonrasında notları bilgisayar ortamına aktararak her bir katılımcı için ayrı bir dosya oluşturmuştur. Elde edilen tüm veriler nihayetinde nitel veri analizi programı MAXQDA'ya aktarılarak temalar oluşturulmuştur. Kadınların gerçek isimleri etik nedenlerden dolayı çalışmada yer verilmemiş, “K1, K2, ...K15” şeklinde rumuzlandırılarak kodlama yapılmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler tematik analiz metodu ile analiz edilmiştir. Yaygın olarak kullanılan tematik analizin ne olduğu ve nasıl kullanıldığı yönünde görüş birliği olmamasına rağmen tematik analizin verilerdeki örüntüleri, başka bir ifadeyle temaları belirlemek, analiz etmek ve raporlamak için tercih edilen bir yöntem olduğu söylenebilir. Tematik analiz, elde edilen veri setinin en küçük anlam birimlerine ayrılarak detaylı bir şekilde betimlenmesi ve sistematik olarak düzenlenmesi sürecidir. Bu analiz yöntemi, araştırmacının veriye derinlemesine hakimiyet sağlamasıyla başlar; ardından ilk kodların oluşturulması, bu kodlar doğrultusunda temaların belirlenmesi, temaların kapsam ve içerik açısından gözden geçirilmesi, temaların net bir şekilde tanımlanması ve uygun şekilde isimlendirilmesi süreçleri takip edilir. Son aşamada ise bu temaların bütüncül bir biçimde raporlanması gerçekleştirilir (Braun ve

Clarke, 2019, ss. 875-876). Tematik analiz, özellikle nitel verilerde anlamlı kalıpların ve örüntülerin ortaya çıkarılması için sistematik bir yöntem sunarak, araştırmanın derinlemesine ve yapılandırılmış bir şekilde yürütülmesine imkân tanır.

Bu araştırmada, Braun ve Clarke (2019) tarafından tanımlanan tematik analiz sürecinin altı aşaması titizlikle uygulanmıştır. İlk olarak, araştırmacı veriye derinlemesine aşına olarak, elde edilen tüm materyali dikkatle incelemiştir. Ardından, verilerden anlamlı ve tekrar eden unsurların belirlenmesi amacıyla ilk kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlama süreci, verilerdeki potansiyel temaların aranması ve ortaya çıkarılmasıyla devam etmiştir. Belirlenen temalar daha sonra dikkatlice gözden geçirilerek, hem veriler arasındaki tutarlılık hem de temaların birbirinden farklılıkları değerlendirilmiştir. Sonraki aşamada, her bir tema tanımlanmış ve kapsamı net bir şekilde belirlenerek, anlamlı ve açıklayıcı isimlendirmeler yapılmıştır. Son olarak, elde edilen temalar çerçevesinde kapsamlı bir rapor hazırlanmış ve araştırmanın bulguları sistematik biçimde sunulmuştur. Bu şekilde, tematik analiz sürecinin tüm aşamaları eksiksiz bir biçimde çalışmada uygulanmış ve veriler arasındaki örüntüler açık ve tutarlı bir şekilde ortaya konmuştur.

Araştırmada ortaya çıkan alt tema, tema ve kodların adlandırılmasında araştırmacı tarafından belirlenen ifadeler ve literatürde kullanılan kavramlar kullanılmıştır. Ayrıca kodların adlandırılmasında bu ifade ve kavramların yanında kodu en iyi temsil ettiği varsayılan katılımcı söylemlerinden de doğrudan alıntılar yapılmak suretiyle yararlanılmış ve bu ifadeler tırnak içinde belirtilmiştir.

Verilerin analizinde MAXQDA programı kullanılmıştır. Araştırmacı MAXQDA programını edinmiş ve programı kullanabilmek için eğitimlere dahil olmuştur. MAXQDA, nitel ve karma yöntemli veri, multimedya ve metin analizi için tasarlanan bir bilgisayar programıdır. Bu program araştırmacıların elde ettikleri verileri sistematik ve hızlı şekilde analiz etmesine imkan tanımaktadır. Metin belgelerini, tweetleri, sesleri, tabloları, resimleri, videoları, anketleri içe aktarma, verileri okuma, saklama, kodlama ve düzenleme, verilere açıklamalar ve notlar ekleme, bulguları görselleştirme, belgeler arasında bağlantı kurma, video ve ses dosyalarının transkripsiyonu, bulguları raporlaştırma gibi özelliklere sahiptir (Marjaei ve diğ., 2019, s. 214). Araştırmada elde edilen verilerin analizinin sistematik ve hızlı bir biçimde yapılmasına, tema, alt tema ve kodların oluşturulmasına ve bulguların görselleştirilmesine olanak sağlayacağı için araştırmada MAXQDA programı kullanılmıştır.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenirlik sıkça tartışılan konular arasında yer almaktadır. Nitel araştırmalarda geçerlik, verilerin katılımcıların deneyimlerini doğru, inandırıcı ve aktarılabilir biçimde yansıtır yansıtmadığını ifade eder (Neuman, 2022, s. 363). Güvenirlik ise elde edilen verilerin tutarlılığı, doğrulanabilirliği ve nesnelliği ile ilgilidir; farklı araştırmalarda benzer konulara ilişkin bulguların ortaya çıkma olasılığı, güvenirliliği destekler (Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 269-270).

Bu araştırmada geçerlik ve güvenirliliği sağlamak amacıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler sırasında tutulan yazılı notlar dikkatle deşifre edilip dosyalanmış ve Word metinlerine dönüştürülmüştür. Bu süreçte ham verilere doğrudan ulaşılmış, katılımcıların ifadeleri birebir aktarılmıştır. Deşifre dosyaları, analiz programına aktarılmadan önce birçok kez okunmuş ve doğrulukları kontrol edilmiştir. Analiz sürecinde, doğrudan katılımcı ifadelerine yer verilerek, deneyimlerin özüne sadık kalınmış ve nesnellik korunmuştur. Ayrıca alanda uzman kişilerden gerekli durumlarda görüş alınarak verilerin güvenirliliği artırılmıştır.

Veri toplama aşamasında, elde edilen veriler doygunluğa ulaşıncaya kadar görüşmelere devam edilmiştir. Bunun yanı sıra, araştırmanın tüm aşamalarında tez danışmanı ve tez izleme kurulu üyelerinin periyodik görüş ve önerileri alınarak uzman incelemesi stratejisi uygulanmış ve çalışmanın inandırıcılığı, doğrulanabilirliği ve güvenirliliği ön planda tutulmuştur.

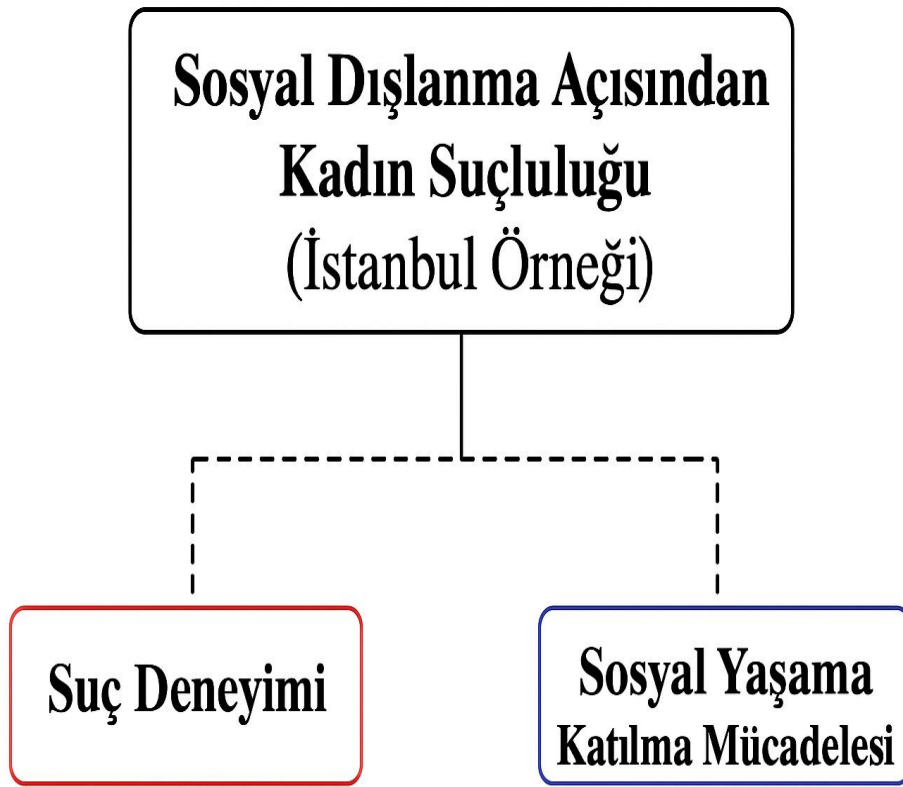
3.8 Bulgular ve Yorumlar

Çalışma kapsamında çeşitli suçlardan ötürü cezaevinde asgari beş yıl infazını tamamlamış, İstanbul'da ikamet eden 15 eski hükümlü kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde görüşmelerden elde edilen verilere yer verilecektir. Katılımcılar isimlerinin yer alması etik olmadığından K1 den K15'e kadar isimlendirilmiştir.

Çalışmaya dahil edilen kadınların yaşları 28 ile 62 aralığındadır. Eğitim düzeyleri ise; 3'ü okuryazar, 3'ü ilkokul mezunu, 3'ü ilköğretim/ortaokul mezunu, 2'si lise mezunu, 3'ü lisans ve 1'i de yüksek lisans mezunudur. Cezaevinde kalma süreleri 5 yıl ile 18 yıl arasında değişmektedir. Kadınların 3'ü işsiz iş aramakta, 1'i ev hanımı, 1'i öğretmen, 1' i mühendis, 1'i doktor, 1'i kuaför, 1'i işçi, 2'si temizlik görevlisi, 1'i güzellik uzmanı, 2' si part time çalışan, 1'i de sosyal çalışmacıdır. Suç türlerine bakacak olursak; 3'ü uyuşturucu ve uyarıcı madde ticareti, 1' adam öldürme, 4'ü terör örgütü üyeliği, 2'si hırsızlık, 1'i yağma ve gasp, 1'i resmi belgede sahtecilik ve ölüme sebebiyet verme, 1'i intihara teşvik ve yönlendirme, 1'i fuhuşa teşvik suçlarından ceza almıştır. Bir kişi suçunu belirtmek istememiştir. Ayrıca birden fazla suç

işleyen kadınlar da mevcuttur. Kadınların 4'ünün medeni durumu evli, 3'ü bekar, 8'i ise boşanmıştır. Kadınların 8'i ekonomik durumunun kötü olduğunu, 4'ü orta olduğunu, 3'ü de iyi olduğunu ifade etmiştir. Kadınların 4'ü yalnız, 7 'si ailesiyle beraber, 2'si arkadaşları ile, 2'si erkek arkadaşı ile yaşamaktadır.

Eski hükümlü kadınların yaşadıkları sosyal dışlanma deneyimlerini; sosyal dışlanma alan, boyut ve göstergelerini ortaya çıkarmak için yapılan bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ile analiz yapılmıştır. Verilerin çözümünde temalar ve alt kodlardan yararlanılmıştır. *Suç deneyimi* ve *sosyal yaşama katılma mücadelesi* bu çalışmanın da iki ana temasıdır.



Şekil 3.1. Araştırmada kullanılan ana temalar

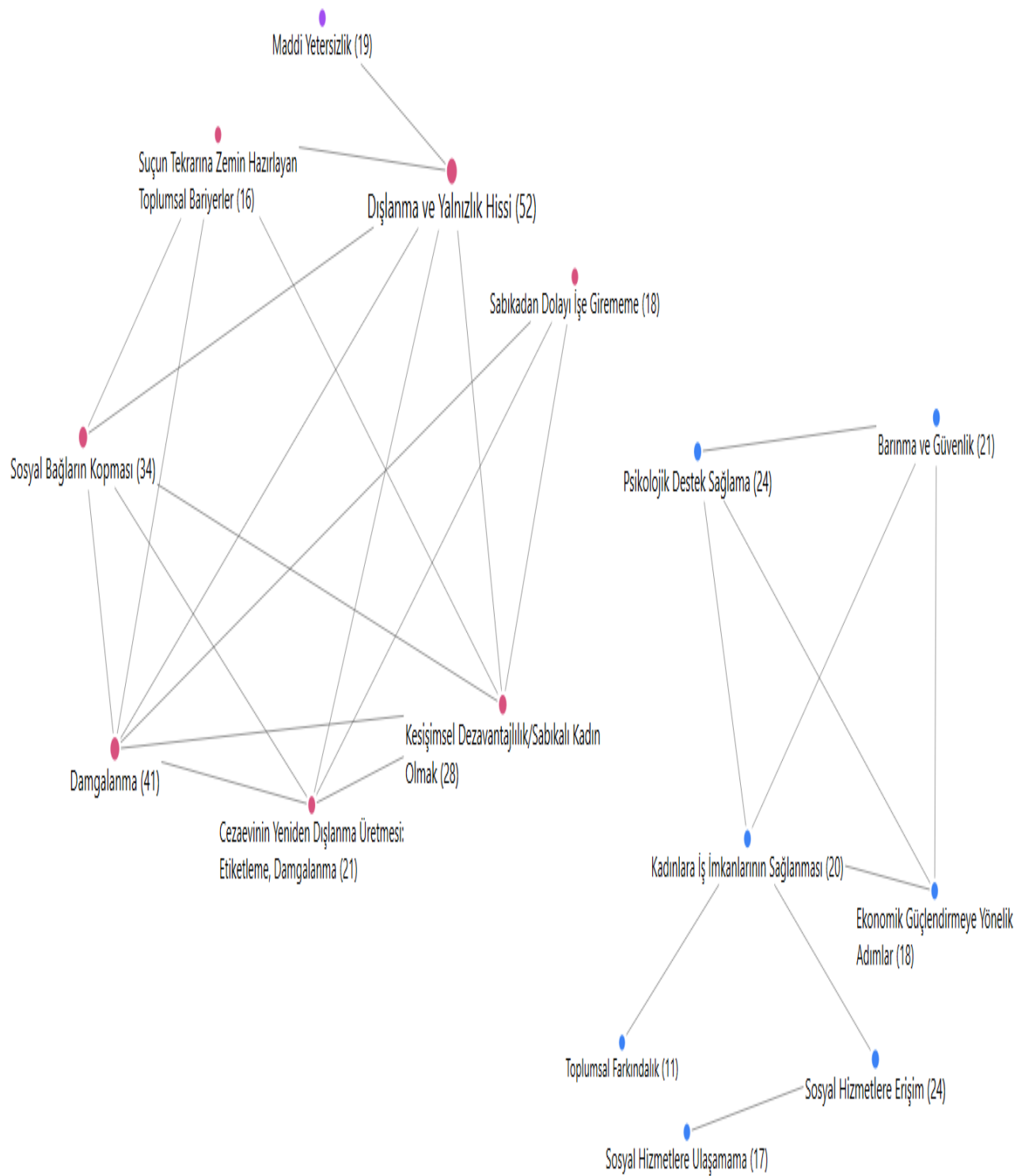
Cezaevinden tahliye olan eski hükümlü kadınların sosyal dışlanma alan, boyut ve göstergelerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada “Suç deneyimi” teması “Suça giden patikalar”, “Geleceğe bakış”, “Adalet algısı” alt temaları ile ele alınmıştır. “Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi” ana teması da “Sosyal dışlanma süreci” ve “Sosyal dışlanma” alt temaları ile ele alınmıştır. Araştırmanın temaları, alt temaları ve kadroları Tablo 3.2’de yer almaktadır:

Cinsiyet Ayrımıcılığı Sağlık Hakkına Erişim Barınma ve Güvenlik
Olumsuz Aile ve Çevre İlişkileri Ekonomik Güçlendirmeye Yönelik Adımlar
Eğitim Yoluyla Kendini Geliştirme Suçun Tekrarına Zemin Hazırlayan Toplumsal Bariyerler
Mahkumlarla İyi İlişkiler Kurma Travmatik Geçmiş Damgalanma
Kesişimsel Dezavantajlılık/Sabıkalı Kadın Olmak
Dışlanmışlığın Suça Yönlendirme Mekanizmaları Hukuki Destek Arayışı Terör
Kişisel İhtiyaçların Karşılanması Psikolojik Destek Sağlama
Ekonomik Durum Sosyal Haklara Erişim Yeni Bir Hayata Başlama
Cezaevinin Yeniden Dışlanma Üretmesi: Etiketleme, Damgalanma
Uyuşturucu Ticareti Cinayet Bireyin Kendi Doğrularından Ödün Vermemesi
Umutsuzluk ve Yorgunluk Aile Desteği
Madde Kullanımı Dışlanma ve Yalnızlık Hissi
Maddi Yetersizlik Kanunlara Uyma Psikolojik Desteğe Erişim
Manevi Sığınmak Arayışı Hırsızlık Yaralama Toplumsal Farkındalık
Gözetim Sürecindeki Kötü Muamele Kişilik Değişimi
Cezaevi Personelin Sıcak ve Yardımsever Davranışı Olumlu Aile ve Çevre İlişkileri
Psikolojik Destek İhtiyacı Sabıkadan Dolayı İşe Girememe
Aileyle Huzurlu ve Sağlıklı Yaşam Arzusu Aidiyet Kaybı Aile Desteği
Suçunu Kabullememe Haksız Suçlama Hukuki Destek ve Savunmaya Erişememe
Toplum Normlarına Uyum Gösterme Sosyal Hizmetlere Ulaşamama
Sosyal Hizmetlere Erişim
Sosyal Bağların Kopması Farklı Görüşlere Saygı Duyma
Adaletsizlik Hissi ve Güvenmeme Duygusu Kadınlara İş İmkanlarının Sağlanması
Depresyon ve Kendini Yalnız Hissetme
Cezaevi Personelinin Soğuk ve Mesafeli Davranışı

Şekil 3.2. Kod bulutu

Diğerlerine göre sık kullanılan kodlar kod bulutunda daha büyük puntolar ile gösterilmektedir. Puntolar küçülmesi kodun kullanım yoğunluğunun azaldığını anlamına gelmektedir. Kod bulutuna göre en sık kullanılan kod “Dışlanma ve yalnızlık hissi ” dir. Damgalanma , sosyal bağların kopması, kesişimsel dezavantajlılık sabıkalı kadın olmak , sosyal hizmetlere erişim kodları da araştırma kapsamında sık kullanılan kodlardandır. Kodların kullanım sıklığına göre boyutlanma yapılmıştır.

Araştırmanın Kod Haritası



Şekil 3.3. Kod Haritası

Kod haritası, nitel çalışmalarda temalar ve kodlar arası ilişkilerin yapısal ve görsel olarak temsil edilmesini sağlayan bir araçtır. Kod haritasının temel işlevi, farklı kodlar arasındaki bağların ve etkileşimlerin güçlük derecesini çizgilerin kalınlığı veya yönü gibi görsel öğelerle ifade ederek, araştırmacıların veri içindeki tematik örüntüleri ve yapısal ilişkileri daha kolay kavramasına yardımcı olmaktır. Yapılan bu çalışma kapsamında ortaya çıkan kod haritasına göre aşağıdaki çıkarımlar yapılabilir;

“Dışlanma ve Yalnızlık Hissi” kodu, cezaevi sonrası toplumsal hayata yeniden katılmaya çalışan bireylerin karşılaştığı çok katmanlı dışlanma biçimlerini ifade etmektedir. Katılımcılar, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde reddedilme, uzaklaştırılma ve yalnız bırakılma durumları yaşadıklarını vurgulamıştır. Bu duygu, birçok yapısal ve sosyal faktörle iç içe geçmektedir. Bu kod ile yoğun etkileşimli kodlara ve ilişkileri aşağıda yer almaktadır;

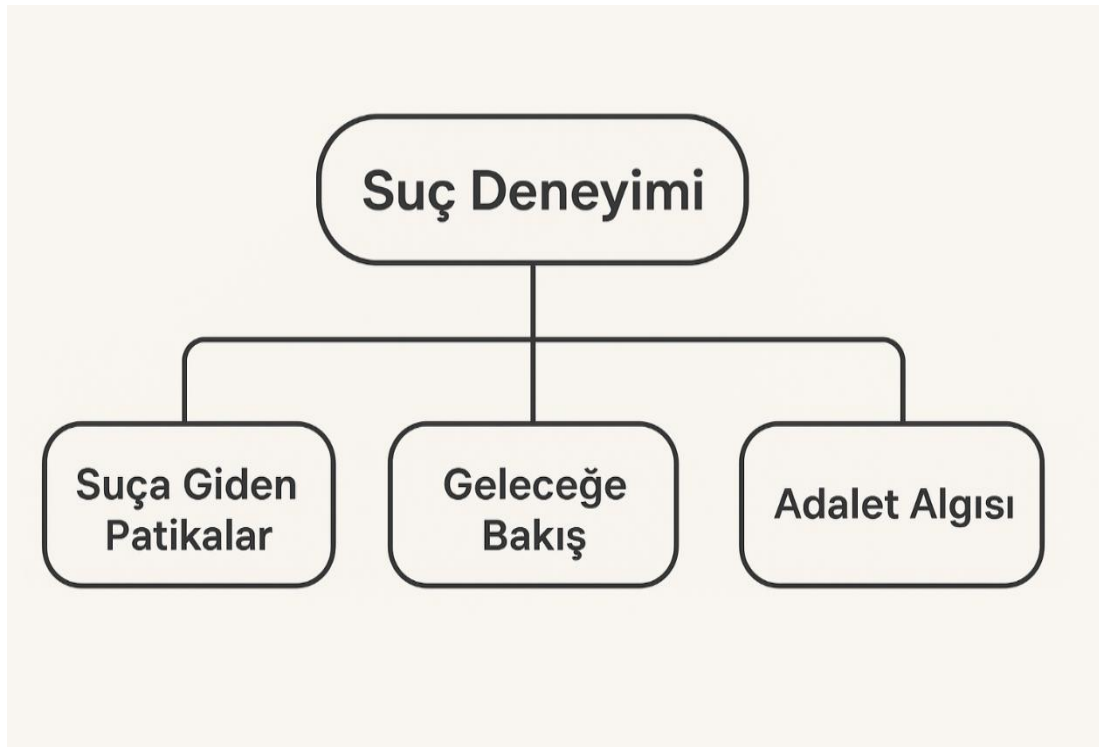
- Maddi yetersizlik, dışlanma ve yalnızlık hissinin somut nedenlerinden biridir. Ekonomik imkanların sınırlı olması, bireylerin sosyal hayata katılımını engellemekte ve yalnızlaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Katılımcılar, iş bulamama ya da sabıka nedeniyle destek görememe gibi ekonomik kısıtların, toplumdan kopuşlarını derinleştirdiğini ifade etmişlerdir.
- Suçun Tekrarına Zemin Hazırlayan Toplumsal Bariyerler, toplumun sabıkalı bireylere karşı gösterdiği önyargılı tutum, dışlanma hissini sürekli kılmakta ve bu dışlanma, bazı durumlarda suçun tekrarlanmasına zemin hazırlamaktadır. Katılımcılar, yeniden topluma karışmaya çalışırken karşılaştıkları duvarların, onları yeniden yalnızlığa ve umutsuzluğa ittiğini dile getirmiştir.
- Sosyal Bağların Kopması, cezaevi süreci ve sonrasında bireylerin sosyal çevrelerinden uzaklaşmaları, dışlanma hissini güçlendirmektedir. Aile bağlarının zayıflaması, arkadaş çevresinden kopma ya da toplumsal aidiyetin azalması, bireylerin yalnızlık duygusunu içselleştirmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, sosyal bağların kopması hem sebep hem sonuç ilişkisiyle dışlanmayı beslemektedir.
- Damgalanma, toplumun bireyleri etiketlemesi ve sabıka geçmişini sürekli hatırlatması, dışlanma hissinin en belirgin kaynaklarından biridir. Damgalanma, bireyin topluma aidiyet kurmasını engellerken, sürekli olarak suçlu kimliğiyle anılması nedeniyle yalnızlık duygusunu pekiştirmektedir.
- Cezaevinin Yeniden Dışlanma Üretmesi: Etiketleme, Damgalama, urumsal yapılar da dışlanmayı yeniden üretmektedir. Cezaevinde edinilen kimlik ve etiketler, bireyin

özgürlüğüne kavuşmasından sonra da devam etmekte; devlet ve toplum nezdinde bu kişiler “potansiyel suçlu” olarak görülmeye devam edilmektedir. Bu yapısal dışlanma, bireylerin yalnızlaşmasını kurumsal düzeyde pekiştirmektedir.

- Kesişimsel Dezavantajlılık / Sabıkalı Kadın Olmak, kadın olmak ve sabıkalı olmak, iki yönlü bir dezavantaj yaratmakta; bu durum dışlanma hissini daha karmaşık hale getirmektedir. Katılımcılar hem cinsiyet temelli ayrımcılık hem de sabıka nedeniyle toplumda yer bulamamanın yalnızlaştırıcı etkisinden söz etmiştir. Kesişimsel dışlanma, yalnızlığı derinleştirerek bireyin yeniden topluma tutunma çabasını zorlaştırmaktadır.

“Dışlanma ve Yalnızlık Hissi” teması, bireyin cezaevi sonrası yaşamında karşılaştığı çok yönlü dışlayıcı mekanizmalarla doğrudan ilişkilidir. Maddi yetersizlikten toplumsal bariyerlere, sosyal bağların kopmasından damgalanmaya kadar birçok faktör bu hissi beslemekte ve sürekli kılmaktadır. Özellikle cezaevinin dışlamayı yeniden üretmesi ve kesişimsel dezavantajlar bu yalnızlık halini kurumsal ve toplumsal düzeyde derinleştirmektedir. Bu bağlamda yalnızlık, bireysel bir duygu olmaktan çıkmakta; yapısal bir sorunun yansımasına dönüşmektedir. Toplumun, kurumların ve politika yapıcıların bu çok katmanlı dışlanmayı fark etmesi ve önleyici sosyal destek mekanizmaları geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

3.8.1. Suç Deneyimi



Şekil 3.4. Suç deneyimi ana teması ve alt temaları

Suç Deneyimi ana teması; "Suça Giden Patikalar", "Geleceğe Bakış" ve "Adalet Algısı" alt temalarından oluşmaktadır. Bu alt kodlar, bireylerin suç süreçleriyle ilgili deneyimlerini, gelecek beklentilerini ve adalet sistemine dair algılarını kapsamlı bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır. Ayrıca, katılımcıların suç deneyimlerine ilişkin değerlendirmeleri, toplumsal ve bireysel etkenlerin suç davranışlarının oluşumundaki rolünü anlamada önemli veriler sağlamaktadır.

3.8.1.1. Suça Giden Patikalar



Şekil 3.5. Suça giden patikalar teması ve alt temaları

Suça giden patikalar teması; "olumsuz aile ve çevre ilişkileri", "ekonomik durum", "aidiyet kaybı", "travmatik geçmiş", "sosyal haklara erişim" ve "madde kullanımı" alt temalarını içermektedir. Bu alt temalar, bireylerin suça yönelme süreçlerinde karşılaştıkları çok boyutlu risk faktörlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, sosyal çevre ve kişisel deneyimlerin etkileşimi, suç davranışlarının oluşumunu anlamada kritik bir çerçeve sunmaktadır.

3.8.1.1.1. Olumsuz aile ve çevre ilişkileri “Cezaevi sürecinden önce de ailemle sağlıklı bir ilişkim yoktu.”

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında katılımcılar olumsuz aile ve çevre ilişkilerine yönelik yoğun biçimde görüş belirtmiştir. Suç davranışları öncesinde de aileleri ile ilişkilerinin kopuk olduğunu, güçlü bağlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Konuya ilişkin K4, K10, K12 ve K14 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

“Ailemle aram çok da iyi sayılmazdı. Çocukken bazı sorunlar oluyordu ama yine de onlar bana hep destek olmaya çalışıyorlardı. Sosyal ortamım yani arkadaş çevrem ise düzgün değildi, etrafımdaki birçok insan beni yanlış yönlendirdi. Cezaevine giren kimsem yoktu”. (K12)

“Ailemle ilişkilerim limoniydi. Evlendikten sonra onların desteğini görmedim. Eşimle sorunlarımı bilseler bile, “kocandır çeker katlanırsın” anlayışı vardı. Aile içerisinde şiddeti konuşmak dahi ayıp sayılırdı. Akrabalarım da mesafeli bir ilişkim vardı”. (K10)

“Cezaevi sürecinden önce de ailemle sağlıklı bir ilişkim yoktu. Ailevi sorunlarım çocuklukta da vardı. Ama ailem ilgisiz değildi”.(K4)

“....ailemle ilişkilerim kopuktu. Babam hep gurbetteydi zaten. Annemde çok ilgili değildi”.(K14)

3.8.1.1.2. Ekonomik durum “Maddi sorunlarımız hep vardı”

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında katılımcıların görüşlerini belirttiği bir başka kod da ekonomik durumdur. Katılımcıların büyük bir kısmı cezaevine girmeden önce de ekonomik sorunlarının var oluşundan bahsetmiştir. Konuya ilişkin K4, K14, K10 ve K8 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Cezaevine giren özellikle örgütten giren çoktu etrafımda. Çalışıyordum, ama düzenli bir işim yoktu. Maddi durumum oldukça kötüydü ve hep sisteme isyan ediyordum ." (K4)

“..... çalışıyordum ama aldığım maaş hep azdı. Maddi sorunlarımız hep vardı”.(K14)

“Kocam pek çalışmama rıza göstermezdi ama arada gizli gizli gündelik işlere giderdim. Kazandığım parayı, çoğu zaman evin mutfak giderlerine harcardım, ama bu bile kavga sebebi olurdu. Sürekli maddi sıkıntılarımız vardı”. (K10)

“Çalışma hayatım düzensizdi. Sabit bir işim yoktu ve geçici işlerle hayatta kalmaya çalışıyordum. Bu durum doğal olarak ekonomik sıkıntılarımı artırdı. Para kazanmak için yanlış işler yaptım”.(K8)

3.8.1.1.3. Aidiyet kaybı – “Hiçbir yere ait hissetmiyordum”

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında görüş sunulan kodlardan biri de aidiyet kaybıdır. Cezaevi geçmişi olan kadınlar, suça karışmadan önce de kendisini herhangi bir yere ait hissetmediğini, sosyal çevre ve ailelerinde ciddi şekilde dışlanma ve yabancılaşma yaşadığını ifade etmiştir. Aidiyet kaybı, bireysel bir duygu olmanın yanında yapısal da bir dışlanma şeklidir. Gerek aile tarafından gerekse sosyal çevre tarafından kabul görmemek kadınları kırılgan hale getirmekte; bu durum da, suça yönelmelerini kolaylaştırıcı bir zemin hazırlamaktadır. Kadınların geçmişlerinde, sosyal duygusal boşluk ve sosyal dışlanma iç içedir.. Konuya ilişkin K7 ve K8 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

".... ailemle ilişkilerim oldukça kötüydü. Eşimle bir sürü sorunlarımız vardı, sürekli tartışmalar yaşıyorduk. Çocuklarımla gözünde nasıl biri olduğumu bilmiyordum. Ailemin dışında birkaç komşum ve iş yerinde görüştüğüm arkadaşlar dışında kimseyle iletişim kurmamıştım".(K7)

"Cezaevine girmeden önce ailemle ilişkilerim zayıftı. Ben çocuk esirgemedi büyüdüm. Biyolojik ailemi kendi çabalarımla sonradan buldum ama bana sahip çıkmadılar.Destek alabileceğim güçlü bir çevrem yoktu".(K8)

3.8.1.1.4. Sosyal haklara erişim “Sosyal hakların çoğundan haberim bile yoktu”

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında görüş sunulan kodlardan biri diğeri de sosyal haklara erişimdir. Araştırma kapsamında görüşme yapılan kadınların sosyal haklara erişim konusunda kapsamlı bilgiye sahip olmadıkları, sosyal haklara erişimlerinin sadece kendilerine çizilen sınırlar dahilinde olduğu gözlenmiştir. Konuya ilişkin K7, K15 ve K10 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Sosyal haklar gibi konularda pek bilgim yoktu. Zor şartlar altında hayatta kalmaya çalışıyordum. Destek alabileceğim kurumlarla ilgili bilgim yoktu." (K7)

"Sosyal hakların çoğundan haberim bile yoktu, devlet yardımı almıyordum. Eğitim de almıyordum okulu bırakmışım. Hasta olunca da eşimin ssk sından yararlanıyordum sağlık ocağı ya da hastaneye gidiyordum , çocuğu götürüyordum." (K15)

"Sosyal haklardan, devlet yardımlarından haklarım olduğunu bilmiyordum bile. Küçük bir köyde yaşıyordum imkanlar o zaman sınırlıydı. Hastaneye gitmeye bile çoğu zaman cesaret edemezdim, çekinirdim. Devlet daireleri gözümde hep uzak ve ulaşılamaz yerlerdi." (K10)

3.8.1.1.5. Travmatik geçmiş – “Hep dayak şiddet görürdüm”

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında görüş sunulan kodlardan bir diğeri de travmatik geçmiştir. Görüş bildiren kadınlar çocukluk ve gençlik yıllarında ailelerinden ve sosyal çevrelerinden baskı ve şiddet gördüklerini, zor şartlarda çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamında görüşülen Konuya ilişkin K4, K9, K12 ve K11 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Cezaevi sürecinden önce de ailemle sağlıklı bir ilişkim yoktu. Ailevi sorunlarım çocuklukta da vardı.Hep dayak şiddet görürdüm, çok küçüktüm zor işlere beni yollarlardı" (K4)

"...ailemle aram çok da iyi sayılmazdı. Çocukken bazı sorunlar oluyordu. Dayak yiyordum illaki" (K12)

"Çocukluğumda ve hatta hala hayatla hep mücadele içinde oldum. Annem ve babam ben çocukken ayrıldılar; bu durum beni maalesef erken yaşta olgunlaştırdı.Akrabalarım da sahip çıkmak bir yana beni hep çalıştırır paramı alırdı" (K11)

" Annem babam ben çok küçükken vefat etmiş , ailenin diğer üyeleri de kendi dertlerine düştüğünden beni çocuk esirgeme kurumuna vermişler. Hayatımın büyük bir bölümü çocuk esirgeme de geçti. Orada ve çevresinde kötü arkadaşlıklar edindim ve asi mizacım daha da sertleşti. Aykırı bir tiptim hep. Bu yüzden de çoğu zaman kaybettim".(K9)

3.8.1.1.6. Madde kullanımı "Başlarda sadece kullanıcıydım."

Cezaevi öncesi yaşam teması kapsamında görüş sunulan kodlardan bir diğeri de madde kullanımıdır. Katılımcılardan bazıları, cezaevi deneyimi öncesinde uyuşturucu madde

kullanımının söz konusu olduğunu ve bu durumun zamanla uyuşturucu ticaretine everildiğini ifade etmiştir. Bu ifadeler uyuşturucu kullanmanın sadece bireysel zaafiyetlerle açıklanamayacağını çevre faktörünün de bu süreçte etkili bir sosyal problem olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bulgular literatür ile uyumludur. Katılımcıların söylemleri, olumsuz çevre faktörü , toplumsal izolasyon, ekonomik sorunlar ve çocuk esirgemede kalma gibi etkenler bir araya geldiğinde suça eğilim ve madde kullanımını artırmaktadır. Konuya ilişkin K9 ve K12 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Uyuşturucu ticareti suçundan cezaevine girdim. Başlarda sadece kullanıcıydım, sonra iş ilerledi, maalesef ticaretine başladım." (K12)

"Sevgi evlerinden kaçmıştım. sonrasında uyuşturucu ticareti gibi suçlardan tekrar ceza aldım. Kötü arkadaş çevresinin etkisiyle madde kullanmaya başlamıştım ve artık maddi olarak temin etmekte zorlanınca ticaretine bir şekilde karıştım bir yerden başka bir yere madde temini yaparken yakalandım yüklü miktarda uyuşturucu madde ile." (K9)

3.8.1.2. Geleceğe bakış

Geleceğe Bakış teması, bireylerin yaşamlarına dair beklentilerini ve yönelimlerini yansıtan beş alt kodu kapsamaktadır: "Yeni Bir Hayata Başlama", "Aileyle Huzurlu ve Sağlıklı Yaşam Arzusu", "Umutsuzluk ve Yorgunluk", "Kişilik Değişimi" ve "Toplum Normlarına Uyum". Bu tema, katılımcıların kişisel dönüşüm süreçlerini, aile ve toplumsal ilişkilerle uyum çabalarını, karşılaştıkları güçlükler karşısındaki tutumlarını ve geleceğe dair umut ile kaygılarını bütüncül bir şekilde anlamaya olanak tanımaktadır.

3.8.1.2.1. Yeni bir hayata başlama - " ... hayatımı yeniden kurmak için çabalıyorum. "

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından ilki yeni bir hayata başlama. Cezaevi deneyimi sonrası kadınların "yeni bir hayata başlama" motivasyonuna sahip olduğu ve bu süreçte kendini yeniden inşa etme, geleceği umutla bakma ve toplumsal kabul gibi olgu ve durumlarla karşılaşmaktadır. Eski hükümlü kadınlar suç geçmişleriyle hesaplaşıp toplum ile barışmayı , kimliğini baştan yaratmayı hedeflemektedir. Konuya ilişkin K6, K8 ve K10 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıdadır;

"Geleceğe dair en büyük beklentim, toplumsal olarak kabul görmek ve eski suç geçmişimle barış yapmaktır." (K6)

"Cezaevinden tahliye olduktan sonra hayatımı yeniden kurmak için çabalıyorum. Evet çok zor günler yaşadım ama hepsi bitti gitti diye düşünüp sevdiklerim ve kendim için yeni bir sayfa açıp yoluma devam etmek istiyorum." (K10)

"Geleceğim için umut etmeyi istiyorum. Düzenli sigortam ve bir işim, güvende olduğum bir evim olsun istiyorum. Çocuklarımla yeniden iletişimimi kurmak istiyorum ama önce kendi kendimi toparlamam gerek. En büyük beklentim, içinde bulunduğum toplumun yeniden beni kabul etmesi."(K8)

3.8.1.2.2. Aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusu -" Ailem ve çocuklarım baştacım"

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusudur. Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusudur. Cezaevi deneyimi sonrası süreçte kadınlar bireysel ve psikolojik iyileşmeyi hedeflemenin yanısıra ilişkisel bağları yeniden düzenleme ve onarma, anne kimliğini yeniden oluşturmayı da öncelemektedir. Konuya ilişkin K8 ve K2 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıdadır;

"Öncelikle çoluk çocuğum ve eşimle mutlu ,huzurlu ve sağlıklı bir hayat sürmek istiyorum. İşlerim şu sıra çok iyi daha da ilerletip farklı yerlerde şubeler açmayı planlıyorum." (K2)

"Çocuklarımla yeniden iletişimimi kurmak istiyorum ama önce kendi kendimi toparlamam gerek. Ailem ve çocuklarım baştacım. En büyük beklentimde, içinde bulunduğum toplumun beni kabul etmesi ..." (K8)

3.8.1.2.3. Umutsuzluk ve yorgunluk- " Umudum çok zedelendi."

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de umutsuzluk ve yorgunluktur. Cezaevi deneyimi sonrası kadınların maruz kaldığı sosyal dışlanma, ayrımcılık, maddi imkansızlıklar, psikolojik sorunlar vb durumlar çok boyutlu problemleri beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar da kadınların dünyasında umutsuzluk ve yorgunluk için zemin oluşturmaktadır. Konuya ilişkin K12, K3 ve K13 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıdadır;

"Geleceğe eskisi gibi umutla bakamıyorum. Umudum çok zedelendi." (K3)

"Geleceğe dair umut duymayı çok istiyorum ama çok da endişeliyim." (K13)

Geleceğe yönelik planlarım var, ancak gerçekçi olmam gerek. İş bulmayı, çocuklara daha iyi imkanlar sunmayı, toplumla uyum sağlayarak yaşamayı istiyorum. Türlü zorlukla da karşılaşıyorum. ." (K12)

3.8.1.2.4. Kişilik değişimi - "... kendimi değiştirmeye başladım. "

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de kişisel değişimdir. Cezaevi deneyimi sonrası sosyal dışlanmaya maruz kalan kadınlarda bir tür kırılma olmakta; bu kırılmanın da davranış kontrolü, uyum sağlama becerisi ve sorumluluk bilincinin gelişmesi gibi noktalarda olumlu değişikliklere zemin hazırladığı görülmektedir. Konuya ilişkin K2 ve K8 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıdadır;

"Dış dünyaya ve insanlara uyum sağlama ile ilgili sorunlar yaşadım, hiçbirşey bıraktığım gibi değildi ben de öyle tabi, ben de çok değişmişim. İnsanlar değişmişti teknoloji ilerlemişti. Sanki farklı bir gezegene gelmiş gibi oldum. Bende onlara uyum sağlamaya ve bunu yaparkende önce kendimi değiştirmeye başladım. Evet yeni bir ben vardım temiz bir sayfa açtım. Artık topluma ve kendime karşı daha dikkatliyim, kurallara uymaya çalışıyorum, fevri hareketlerden kaçınıyorum" (K2)

"Çocuklarımla yeniden iletişimimi kurmak istiyorum ama önce kendi kendimi toparlamam gerek. En büyük beklentim, içinde bulunduğum toplumun yeniden beni kabul etmesi." (K8)

3.8.1.2.5. Toplum normlarına uyum -" Toplum neyse ona uyum sağlarım. "

Gelceğe bakış temasının hakkında görüş bildirilen kodlarından biri toplumsal normlara uyumdur. Katılımcıların cezaevi sonrası süreçte geçmişten ders aldığı, topluma uyum sağlama konusunda daha hassas oldukları, toplumsal normlara uyum sağladıkları gözlenmiştir. Konuya ilişkin K1 ve K8 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri şu şekildedir;

"Yani dikkat ederim, kimsenin hakkını yemem, herkese saygı duyarım. Toplum neyse ona uyum sağlarım, toplumun dediği daha önemli." (K1)

"Elbette ki toplumla uyum sağlamak istiyorum. Hata yaptım ama bundan sonra düzenli bir hayat kurmak istiyorum. Ancak bana toplum bir şans vermeli. Sürekli dışlanırsa, kendi doğrularım ile hayatta kalmaya çalışırım ." (K8)

3.8.1.3. Adalet algısı

"Adaletsizlik Hissi ve Güvensizlik", "Kanunlara Uyuma" ve "Haksız Suçlama" alt kodları, Adalet Algısı temasını oluşturmaktadır. Bu tema, katılımcıların adalet sistemine yönelik tutumlarını, kanunlara uyum davranışlarını ve haksız suçlamalar karşısındaki deneyimlerini kapsamlı bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır; özellikle cezaevi deneyimi yaşayan bireylerde adalet algısının nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

3.8.1.3.1. Adaletsizlik hissi ve güvenmeme duygusu - "Yasalar zenginlere iyi davranıyor, fakire acımıyor. "

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının kodlarından biri adaletsizlik hissi ve güvenmeme duygusudur. Katılımcılar arasında ekonomik ve sosyal göstergelerde yaşanan eşitsizliklerin hukuki uygulama ve yaptırımlara da yansıdığına dair yaygın bir inanç mevcuttur. Cezaevi deneyimi yaşayan katılımcıların adaletsizlik algısının ve beraberinde adalet sistemine olan güvenin zayıf olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların konuya ilişkin K1, K15 VE K11 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir;

"Adalet iyi bişe, ama o bizim ülkede yok. Yasalar zenginlere iyi davranıyor, fakire acımıyor. Tövbe dikkat ederim ben daha girmek istemem o hapse, kimseyle daha kavga etmem , uzaklaşırım yanımda kavga olduğunda." (K1)

"Adalet benim için karmaşık bir kavram. Suçsuz olduğum halde yıllarca cezaevinde yatmak, adalete olan inancımı büyük oranda sarstı. Yeniden güvenmem de zor." (K15)

"Sosyal haklara ulaşmam zordu, çünkü sistem bozuk ve boyun eğmek istemiyordum. Yasaların tam anlamıyla işlediğine inanmıyordum. Adalete, sisteme, yöneticilere güvenim yoktu." (K11)

3.8.1.3.2. Kanunlara uyuma eğilimi "Tekrar içeri girmek istemiyorum o yüzden daha temkinli hareket ediyorum."

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının alt kodlarından biri de kanunlara uyuma eğilimidir. Bu alt kod katılımcıların hukuk ve adalete yönelik yaklaşımlarını, cezaevi deneyiminin kanunlara uyuma noktasında bilinçlenme düzeylerinin arttığını göstermiştir. Katılımcıların cezaevinde yaşadıkları olumsuzlukların bazı katılımcılarda kanunlara uyuma eğilimi ve adalete saygıyı artırma konusunda olumlu katkısı olduğu ortaya çıkmıştır. K3 ve K4 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır;

"Adalet bu dünyanın olmazsa olmazı, olmadığında ne olduğu ile çok ağır yüzleştım. Adalet dünyanın temel taşı bence. Ben hiçbir zaman suç işlememiştım, şimdi de böyle bir eğilimim yok." (K3)

"Adalet herkese eşit davranan bir sistem ancak o bizim ülkede mümkün değil. Ülkemizde adalete hukuka maalesef güvenmiyorum. İnsan daha doğrusu her canlının yaşam hakkına saygı duyarım kimseye karşı zarar verme davranışım yasalara aykırı davranış göstermem söz konusu olamaz. Tekrar içeri girmek istemiyorum o yüzden daha temkinli hareket ediyorum." (K4)

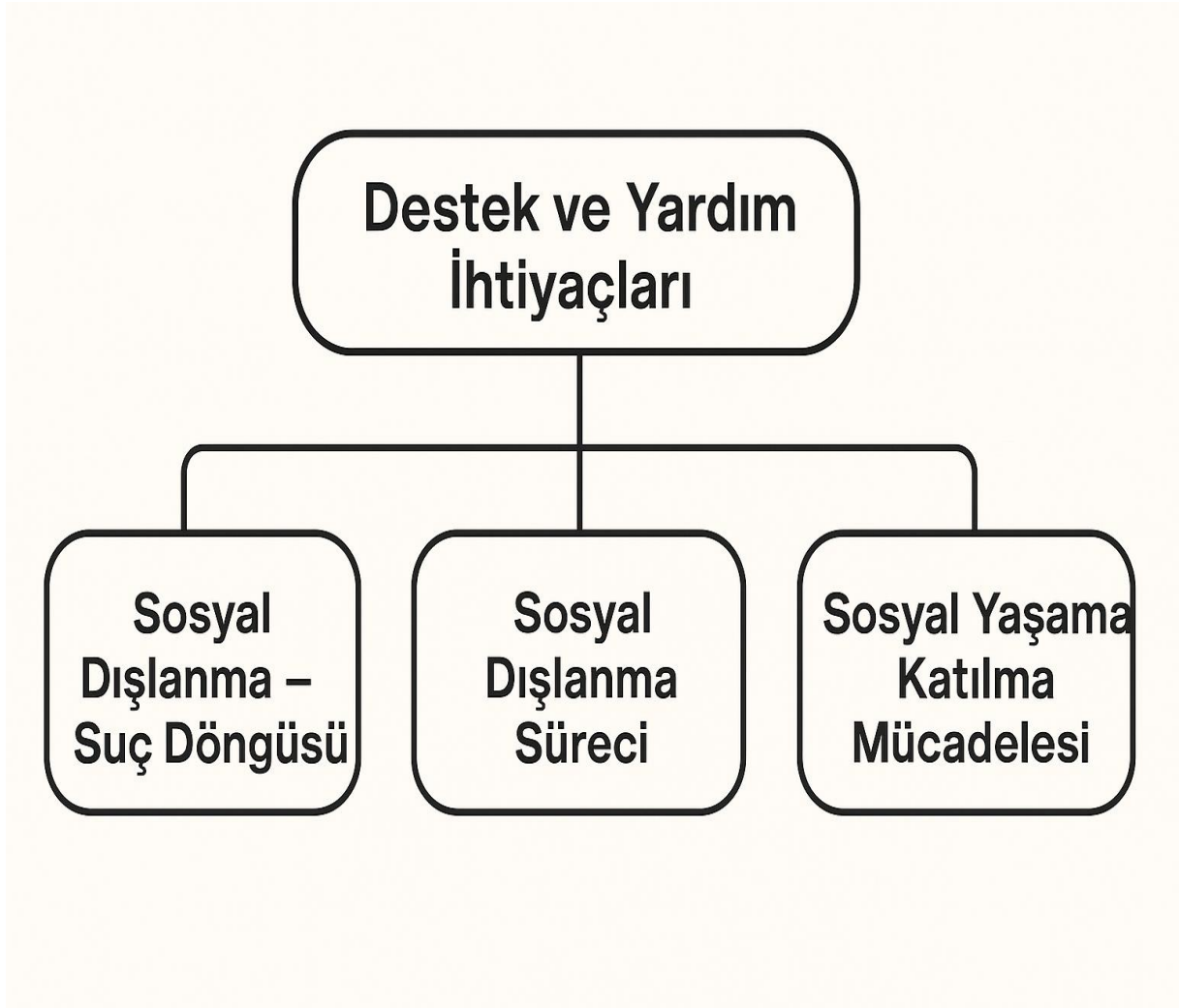
3.8.1.3.3. Haksız suçlama - "Ben hiçbir zaman suç işlememiştım. "

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının alt kodlarından biri de haksız suçlamadır. Cezaeevi sürecinde katılımcıların maruz kaldıkları adaletsizlik hissi ve bu hissin beraberinde getirdiği kişiler üzerinde yarattığı psikolojik etkileri ortaya çıkarılmıştır. K3 ve K5 kodlu katılımcıların konuya ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır;

"Adalet bu dünyanın olmazsa olmazı, olmadığında ne olduğu ile çok ağır yüzleştım. Adalet dünyanın temel taşı bence. Ben hiçbir zaman suç işlememiştım, şimdi de böyle bir eğilimim yok." (K3)

" Silahlı terör örgütü üyesi olmakla suçlanıyordum ama benim elimden kalemden başka bir şey tutmadı ve gerçeklerin bir gün ortaya çıkmasını istiyorum. Adaletin gerçekten tesis edildiği günleri görmek istiyorum Tek isteğim beklentim sorunun adalet. Bir gün o gelirse ülkem daha iyi olacak." (K5)

3.8.2. Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi



Şekil 3.6. Sosyal yaşama katılma mücadelesi ana teması ve alt temaları

Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi ana teması; "Sosyal Dışlanma Süreci", "Sosyal Dışlanma-Suç Döngüsü" ve "Destek ve Yardım İhtiyaçları" alt kodlarından oluşmaktadır. Bu alt kodlar, bireylerin toplumsal dışlanma deneyimlerini, dışlanmanın suçla ilişkisini ve bu süreçte ortaya çıkan yardım ve destek gereksinimlerini kapsamlı bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır. Ayrıca, sosyal dışlanma ile suç davranışları arasındaki etkileşimlerin anlaşılması, toplumsal müdahalelerin planlanmasında önemli bir temel sağlamaktadır.

3.8.2.1. Sosyal dışlanma süreci

"Sosyal Bağların Kopması", "Dışlanma ve Yalnızlık Hissi", "Sabıkadan Dolayı İşe Girememe", "Damgalanma", "Kesişimsellik ve Dezavantajlılık / Sabıkalı Kadın Olmak", "Sosyal Hizmetlere Ulaşamama", "Hukuki Destek ve Savunmaya Erişememe", "Psikolojik Desteğe Erişim" ve "Maddi Yetersizlik" alt kodları, Sosyal Dışlanma Süreci temasını oluşturmaktadır. Bu tema, bireylerin toplumsal bağlarının zayıflaması, dışlanma deneyimleri, iş ve sosyal hizmetlere erişimde karşılaştıkları engeller ile maddi ve psikososyal yetersizlikler gibi çok boyutlu sosyal dışlanma süreçlerini bütüncül bir şekilde anlamaya olanak tanımaktadır. Ayrıca, katılımcıların sabıkalı kadın olarak yaşadıkları damgalanma ve dezavantajlılık durumları, sosyal uyum ve destek mekanizmalarının önemini ortaya koymaktadır.

3.8.2.1.1. Dışlanma ve yalnızlık hissi - “Toplumun bana bakışı hep dışlayıcıydı.”

“Sosyal dışlanma deneyimi” temasının alt kodlarından en yoğun görüş bildirilen kod dışlanma ve yalnızlık hissidir. Tahliye sonrası kadınların toplumsal hayatta en yoğun karşılaştıkları sorun damgalanma ve sosyal dışlanmadır. Özellikle siyasi içerikli suç geçmişi olduğunda kadınlar sosyal ilişkilerinde de dışlanma ve ön yargıya maruz kalmakta, yalnızlaşmaktadır. İşledikleri suçlardan ötürü suçlu kimliği ile tanımlandıkları için kadınların sosyal bağları zayıflamakta, aile desteği azalmakta olduğu ve kadınların yalnızlaştıkları görülmüştür. Katılımcıların bazıları Stk lar ve sosyal hizmetten aldıkları destekle kısmen toparlansa da genel olarak kadınların yeniden toplumsal hayata uyum sağlama hususunda ciddi duygusal ve yapısal engellerle karşılaştıkları söylenebilir. Konuya ilişkin K4, K15, K14 VE K10 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır;

"Sabıkalı olduğum için hele de terör örgüt üyeliğinden yattığım için faşist yaklaşımlara maruz kalabiliyorum. İş bulmakta zorlanıyorum. Ancak beni gerçekten tanıyanlar beni part time işlere çağırıyor. Yoksa yeni tanıyanlar suçumu sabıkalı oluşumu öğrenenler kabul etmedi işe almadı." (K4)

"Çoğu zaman yalnızdım, ailem ile ilişkilerim kopmuştu. Sosyal etkinliklere katılmak isterdim ama hiçkimse beni kabul etmedi. Toplumdan dışlanmıştım bir kere. Arkamdan hep dedikodumu yaparlardı. Yalnız hissediyordum hep kendimi." (K15)

"Sosyal hayatım ve ilişkilerim hep zayıf oldu. Yalnızlık hissi çok yoğundu. Çevremde dışlanmış hissettim, etrafımdaki birçok kişi işlediğim suçları hatırlıyor, ona göre davranıyordu. Ailemle daha yakın oldum ama bu, toplumla ilişkilerim

düzelmedi. Psikolojik destek de almak istedim birkaç yerden yardım aldım ama yeterli gelmedi. Param olsaydı özelde psikolojik terapiler alırdım." (K14)

"Sosyal hayatım başlangıçta çok dardı. Yalnızlık hissi çoğu zaman hakimdi. Ailemle hala aramızda mesafe vardı, çocuklarım beni görmeyi istemiyordu. Arkadaş çevrem yoktu, çünkü hala konu komşu beni bir potansiyel suçlu olarak görüyordu. Toplumun bana bakışı hep dışlayıcıydı, çoğu kez toplumsal dışlanmaya maruz kaldım. O dönem kadın sığınma evinden ve STK'lardan aldığım maddi ve psikolojik destek, bana cesaret verdi. Bu destekler sayesinde, yeniden toparlandım. Yalnızlık hissi ile başa çıkmayı öğrendim, zaman zaman hala yalnızlık çekiyorum." (K10)

3.8.2.1.2. Sosyal bağların kopması – "Arkadaşlarım zamanla benden uzaklaştı"

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de sosyal bağların kopmasıdır. Katılımcılar suç geçmişlerinden ötürü akrabalarından, arkadaşlarından hatta ailelerinden uzaklaşmakta veya uzaklaştırılmaktadır. Bu durumun oluşmasında sadece toplum ile bağlantılı olmamakla birlikte kişinin yaşadığı psikolojik kırılma ve mahcubiyet ve utanç duygularından dolayı kendisini toplumdan geri çekmesi de etkilidir. Konuya ilişkin K2, K9 ve K8 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"İnsanlarla iletişim kurmak istemiyordum zaten arkamdan konuşuyorlar benden kaçıyorlardı akrabalarım bile duyuyordum, bir de ona üzüliyordum. Maddi bir sorunum yoktu eşim sağolsun ama manevi olarak çok zorluklar yaşadım. Dünyam değişmişti eski çevrem yoktu, şaşalı hayatım bitmişti." (K2)

"Ailem yoktu zaten, arkadaşlarım ise zamanla bana uzaklaştılar. Zaten kendimi kötü hissettiğim için kimseyle görüşmek istemiyordum." (K9)

"İnsanlarla iletişim kurmakta zorlanıyorum çünkü dışlandığımı ya da yargılandığımı hissediyorum. Sosyal etkinliklere katılamıyorum çünkü maddi gücüm yok, kimse de davet etmiyor." (K8)

3.8.2.1.3. Sabıkadan dolayı işe girememe- "Sabıkam var diye iş başvurularım hep reddedildi."

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de sabıkadan dolayı işe girememedir. Katılımcılar sabıka kayıtları olduğundan dolayı iş bulmakta zorlandıklarını, düşük ücretlerle zorlu şartlarda çalıştıklarını, bu durumunda topluma

yeniden uyum sağlama noktasında sorunlar oluşturduğunu belirtmiştir. Sabıkalı bireyler maddi yetersizlikten ötürü hem kendi çevrelerinden sosyal dışlanmaya maruz kalmakta sosyal faaliyetlere katılamamaktadır. Sabıkalı olmak hukuki bir etiket olmakla birlikte, ekonomik yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya zemin oluşturmaktadır. Konuya ilişkin K13, K14, K4 ve K7 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Sabıkalı olduğum için hele de terör örgüt üyeliğinden yattığım için faşist yaklaşımlara maruz kalabiliyorum. İş bulmakta zorlanıyorum. Ancak beni gerçekten tanıyanlar beni part time işlere çağırıyor. Yoksa yeni tanıyanlar suçumu sabıkalı oluşumu öğrenenler kabul etmedi işe almadı." (K4)

"Uzun zaman işsiz kaldım, sonra Esenler'de bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışmaya başladım. Az da olsa düzenli bir yevmiyem var ama kazandığım para çok az—geçim sağlamakta zorlanıyorum." (K7)

"İş bulma anlamında çok zorlandık. Sabıkalı oluşum iş bulma sürecimi oldukça olumsuz etkiledi. Ekonomik durum bakımından zorlandım, eşim ile evimizi geçindirmeye çalışıyoruz, çok zor durumlar. Kendi ailemde ekonomik destek vermedi, onların da durumu kötüydü." (K14)

"Cezaevinden çıktıktan sonra iş bulmam zor oldu. Sabıkam var diye iş başvurularım hep reddedildi. Günlük işlerde çalıştım, düşük ücretlerle. Mecburum hayatımı idame ettirmek zorundaydım. Etrafımdan maddi yardım alamadım. Tek başıma geçinmeye uğraştım. Maddi durumum hala iyi değil, idare ediyorum. İşte ailemin yanında kalıyorum ve babamın maddi desteğini alıyorum işsiz kaldığım zamanlarda." (K13)

3.8.2.1.4. Damgalanma - "...sabıkalı kadın olarak damgalanmak büyük engeldi "

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de damgalanmadır. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra sabıkalı olarak damgalandıklarını, bu damgalanmanın da psikolojik, sosyal ve ekonomik pek çok alanda yaşamlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Fetöcü, terörist, sabıkalı kadın vb damgalamalar kadınların toplumda dışlanmasına, sosyal çevresinden uzaklaşmasına ve yalnızlık hissine zemin hazırlamıştır. Katılımcılardan bazıları yeniden bir yaşam kurmak istediğini fakat bu etiketlerin sosyal yaşamda, iş bulmada, ve psikolojilerinde baskı hissetmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Konuya ilişkin K5, K6, K7, K8 ve K14 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

Yaklaşık 1 yıl önce tahliye oldum. Tahliye olduktan sonra bir arkadaşımın yanına sığındım. O da maddi olarak zor durumdaydı ama beni kabul etti. Cezaevinden çıktıktan sonra hayatım bambaşka olmadı; eski sorunlarımın çoğu devam etti. İş bulamadım, desteğim yoktu. Toplumda “sabıkalı kadın” olarak damgalanmak en büyük engelimdi. (K8)

Hayatım cezaevinden önceki gibi devam etmedi, çünkü eski hayatım artık yoktu. Cezaevinden çıkmak özgürlük gibi görünüyor ama aslında başka bir tür sınırlarla karşılaşıyorsunuz. Birçok insan size mesafeli davranıyor, geçmişinizden kaçamıyorsunuz. Yeni bir başlangıç yapmak istedim ama o kadar kolay olmadığını fark ettim". (K7)

Toplumun bana bakışı, eski suçum ve örgütle bağlantılarım nedeniyle farklıydı. Bu yüzden psikolojik destek aldım ve topluma yeniden uyum sağlayabilmek için çeşitli terapilere katıldım". (K6)

Tahliye sonrası duygusal ve ekonomik olarak zor bir dönemdi. Psikolojik destek aldım bir süre.bana iyi geldi. Arkamdan fetöcü gibi etikelemeler yapılıyordu. Bu ve benzeri etiketler kabuğuma çekilmeme yalnızlık hissi dışlanmışlık hissi yaşamama neden oldu". (K5)

Eşimle birlikte yaşamaya başladım. Birçok problemim oldu tabiki. İş bulamıyordum, maddi sorunlarım vardı, sabıkamdan dolayı dışlanıyordum. Üzerimde bir yük vardı sanki. (K14)

3.8.2.1.5. Kesişimsellik ve dezavantajlılık/sabıkalı kadın olmak "... hem sabıkalı oluşum hem kadın oluşum durumu zorlaştırdı "

“Sosyal dışlanma deneyimi” temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de kesişimsel dezavantajlılık-sabıkalı kadın olmaktır. Kadın olmasından ötürü toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve suç geçmişinin getirdiği damgalanma durumları birleşip çok katmanlı dışlanmaya sebep olmaktadır. Konuya ilişkin K2, K10, K12, K4 ve K8 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"İnsanlarla iletişim kurmak isemiyordum zaten arkamdan konuşuyorlar benden kaçıyorlardı akrabalarım bile duyuyordum, bir de ona üzülüyordum. Maddi bir sorunum yoktu eşim sağolsun ama manevi olarak çok zorluklar yaşadım. Dünyam değişmişti eski çevrem yoktu, şaşalı hayatım bitmişti.," (K2)

" Sabıkalı bir kadın olduğum için toplumun bana sunduğu imkanlar çok sınırlıydı. bu durum da adaletin eksik olduğunu hissettirdi" (K10)

" Zaten kadın olduğum için bir eksikliğim varmış gibi hissettiriliyordum etrafım tarafından, sabıkalı da olunca ikinci kez hor bakmaya başladılar bana" (K8)

" Cezaevine girmeden önce de maddi durumum yoktu, cezaevine girdim çıktım maddi durumum daha kötü oldu. Hele de kadın olunca iş bulmakta çok zorlandım. Hayatım boyunca çevrem tarafından kadın olduğum için hep köle hizmetçi muamelesi gördüm..." (K12)

" Cezaevinden çıktığım için toplum beni dışladı, sosyal çevrem beni dışladı, uzun süre iş aradım ama hem sabıkalı oluşum hem kadın oluşum durumu zorlaştırdı. Toplumda damga yemiştım artık eski hayatıma dönemezdim ve bu şekilde hayatımı idame ettirmek durumundaydım " (K4)

3.8.2.1.6. Sosyal hizmetlere ulaşamama - "Süreç uzun ve zor oldu "

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de sosyal hizmetlere ulaşamamadır. Cezaevinden tahliye olduktan sonra sosyal hizmetlere ulaşma noktasında yönlendirme ve bilgi eksikliği olduğu, kurumsal rehberliğin görevini tam anlamıyla yerine getirmediği ortaya çıkmıştır. Kadınlar psikolojik destek, hukuki danışmanlık, meslek edindirme vb. hizmet ve uygulamalara erişirken zorluklarla karşılaşmıştır. Sosyal hizmetlere erişimin zor olması kadınların topluma uyum sağlamasını zorlaştırmakta, sosyal dışlanmayı daha derinleştirdiği görülmektedir. Konuya ilişkin K6, K12 ve K8 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Sosyal haklara erişim konusunda yer yer güçlüklerle karşılaştım. Kamu kurumlarından yardım alabilmem oldukça zaman aldı. Süreç uzun ve zor oldu" (K6)

"Sosyal hizmet kurumlarına başvurmayı düşündüm ancak yönlendirme eksikliği vardı. Genelde kendi çabamla işlerimi çözmeye çalıştım. Cezaevinden çıkanlar için daha net bilgi veren, rehberlik eden bir sistemin olması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle kadınlar için danışmanlık, eğitim ve meslek edindirme destekleri olmalıydı ama bunlara ulaşamadım" (K12)

"Açıkçası çok zorlandım. Hangi kurumdan ne tür yardım alabileceğimi bilmiyordum. Sosyal güvencem yoktu, sağlık hizmetlerine ulaşmakta sıkıntı yaşadım. Devlete başvurmak istedim ama süreç çok karışık, ilgilenen kimse olmadı. Psikolojik destek

almak istedim ama başvuracak yer bulamadım. Eğitim ya da meslek kurslarına yönlendiren olmadı. Yardım almak yerine çoğu yerde görmezden gelindim. " (K8)

3.8.2.1.7. Hukuki destek ve savunmaya erişememe - "... hukuki destek almakta zorlandım"

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından görüş bildirilen kodlardan biri de hukuki destek ve savunmaya erişememedir. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra hukuki destek almakta sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Ulaşılabilir ve ücretsiz hukuki desteklerin yetersizliği , adalete erişim sürecinde eşitsizlikler doğurmakta, bu da kadınların hakkını savunmaları zorlaşmaktadır. Yüksek hukuki destek maliyetleri, ücretsiz avukat ve savunma hizmetlerinin yetersizliği, ve yönlendirmede yaşanan eksiklikler kadın hükümlüleri savunmasız bıraktığı ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin K3, K5 ve K11 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"İlk girdiğimde hukuki destek almakta zorlandım. Sosyal haklara erişimim ise genel olarak sıkıntılıydı; özellikle sağlık hizmetlerine ulaşımında yetersizlikler yaşadım." (K11)

"Hukuki destek almak istedim ancak bu hizmeti bana ücretsiz sağlayacak yer yoktu. Dışarda avukatlarda çok yüksek ücretlerle bana destek olabileceklerini söylediler. " (K3)

"Cezaevinden çıktıktan sonra denetimli serbestlik sürecinde oradaki memurlardan hukuki bilgileri alıyor aklımdaki soruları soruyordum onun dışında bana hukuki destek verecek bir kurum olmadı. " (K5)

3.8.2.1.8. Psikolojik desteğe erişim - "psikolojik destek ve rehberlik süreçlerinden yeterince faydalanamadım."

Kişisel gelişim ve etkinlikler temasının kodlarından bir diğeri de psikolojik desteğe erişimdir. Bu kod katılımcıların cezaevinde bulundukları dönemde psikolojik desteğe erişim süreçleri ve bu desteğe erişim çabalarını, psikososyal ihtiyaçlarının karşılanma durumunu ve bu süreçte yaşadıkları zorlukları içermektedir. Kadınlar cezaevinde oldukları dönemde psikolojik destek ve yardımların sınırlı şekilde verildiğini, bu hizmete erişimde problem yaşadıklarını belirtmiştir. Konuya ilişkin K3, K15, K6, K8 ve K5 kodlu kadın katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir;

"Yani istediğim zaman mektuplarım gönderiliyordu, ailem avukat tutmuştu hukuki destek alıyordum. Arada kadın avukatlar kuruma gelip kadın hakları ile ilgili seminerler

veriyordu. Hastalandığımda sevkim geç yapılıyordu bazen , psikolog ile her istediğimde görüşemiyordum yoğunluktan." (K4)

"Doktora gitmem zordu. En büyük sıkıntım da cezaevinde istediğim zaman psikolojik destek alamıyor olmamdı." (K14)

"Psikolojik destek ya da sosyal hizmet gibi imkanlara ulaşmakta zorlandım. Bazen temel ihtiyaçlarımı bile zorlanarak karşılayabildim." (K12)

"Bazı sosyal hizmetler veriliyordu, ama psikolojik destek ve rehberlik süreçlerinden yeterince faydalanamadım." (K6)

"Cezaevinde psikolojik destek almak istedim ama çok sınırlıydı, genelde benim gibi aynı suçtan yattığımız arkadaşlar ile dertleşiyor birbirimizi anlıyorduk." (K5)

3.8.2.1.9. Maddi yetersizlik - "geçimimi sağlamak büyük bir mücadele verdim"

"Sosyal dışlanma deneyimi" temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de maddi yetersizliktir. Cezaevinden tahliye olduktan sonra kadınların yaşadığı maddi sorunlar topluma yeniden uyum sağlamasını zorlaştırdığı, bu durumda sosyal dışlanmayı derileştirdiği söylenebilir. Sabıkasından dolayı iş bulamayan katılımcıların ekonomik bakımdan bağımlı olmaları sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkiler bırakmaktadır. Maddi sorunlar profesyonel yardım almayı ve sosyal etkinliklere katılımı engellediğinden toplumsal bütünleşme sağlanamamaktadır. Konuya ilişkin K9 ve K7 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

" Tahliye olduktan sonra bir süre kadın sığınma evinde kaldım. Kadın dernekleri maddi yardımda bulundu kıyafet vs temin ettiler.Akrabalarım da biraz yardım etti. Part-time işlerde çalışmaya başladım, sabıkalı olduğum için iyi maaşla düzenli bir iş bulamadım 3 4 aydır. İş arama sürecimde sabıkalı olduğumu öğrenince insanlar hep bir mesafe koydular. Ekonomik anlamda başlarda çok zorlandım çünkü dışarıda fazla kimseyi tanıımıyordum. Sonra erkek arkadaşım maddi olarak destek oldu ama kendi ayaklarım üstünde durmam lazım." (K9)

" Tahliye olduktan sonra geçimimi sağlamak büyük bir mücadele verdim Az da olsa düzenli bir yevmiyem var ama kazandığım para çok az—geçim sağlamakta zorlanıyorum." (K7)

3.8.2.2. Sosyal dışlanma suç döngüsü

Sosyal dışlanma – Suç döngüsü teması sosyal dışlanma sürecinin alt temalarındandır. Katılımcıların ifadeleri sosyal dışlanma ve suç döngüsü arasında mevcut bireysel ve yapısal ilişkileri açığa çıkarmaktadır. Yaşanan sosyal dışlanmanın sadece suç davranışı öncesinde değil suç davranışı sonrasında da tekrar yaşandığını, bu döngünün de bireyi yeniden suç işlemeye yönlendirebileceği ifade edilmiştir. Sosyal dışlanma – Suç döngüsü teması; dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmaları, cezaevinin yeniden dışlanma üretmesi: etiketleme, damgalama ve suçun tekrarına zemin hazırlayan toplumsal bariyerler olmak üzere üç alt koddan oluşmaktadır.

3.8.2.2.1. Dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmaları - " Zamanında yaşadığım dışlanma beni suça itti "

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmalarıdır. Maddi yetersizlik, cinsiyet ayrımcılığı, sosyal dışlanma vb. yapısal engellerin bir araya gelmesi bireylerin suça yönelmesine neden olan temel dinamiklerdir. Kadınlar yönüyle iş güvencesi yoksunluğu, ve maddi yoksunluk yaşaması sadece ekonomik tehdit olmaktan çıkıp varoluşsal tehdiye evrilmektedir. Kadınlar görünmeyen sahalarda yasadışı yollara ve sömürüyle maddi kazanç sağlamaya yönlendirilmektedir. Konuya ilişkin K8 kodlu katılımcının görüşleri aşağıdadır;

" Maddi olarak zaten zor günler geçiriyordum, hep paraya ihtiyacım vardı ama herhangi bir yerden yardım alamıyordum. İş bulamıyordum ya da kadın olduğum için sömürülüyor , daha az ücretle çalıştırılıyordum. Sonuçta suça karıştım, cezaevine girdim. Bu sefer topluma sabıkalı ve ekonomik yetersizlikleri olan bir kadın olarak geri döndüm. Zamanında yaşadığım dışlanma beni suça itti bir nevi" (K8)

3.8.2.2.2. Cezaevinin Yeniden Dışlanma Üretmesi: Etiketleme, Damgalanma - "Toplumda damga yemiştım artık eski hayatıma dönemezdim"

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi de cezaevinin yeniden dışlanma üretmesi: etiketleme, damgalanmadır. Cezaevinden tahliye olan bireylerin tekrar suça yönelmelerinde damgalama ve etiketleme büyük önem arz eden toplumsal belirleyicilerdendir. Sabıkalı birey, toplum için potansiyel suçlu olarak görülmekte ve toplumsal leke taşıdığı algısı hakimdir. Bu durum, cezaevlerinin rehabilite edici yönünden ziyade, birey ile toplum arasındaki bağı zayıflatan mekanizma haline gelmesine neden

olmaktadır. Kadınlar bakımından sosyal dışlanma süreci daha da derinleşmektedir. Konuya ilişkin K2 ve K4 kodlu katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir;

" Cezaevinden çıktığım için toplum beni dışladı, sosyal çevrem beni dışladı, uzun süre iş aradım ama hem sabıkalı oluşum hem kadın oluşum durumu zorlaştırdı. Toplumda damga yemiştım artık eski hayatıma dönemezdim ve bu şekilde hayatımı idame ettirmek durumundaydım " (K4)

" Daha öncede dediğim gibi başta çok zorlandım ben eski ben değildim çevrem de eski çevrem değildi. Başta sadece yanımda ailem ve eşim vardı kimse ile iletişim kurmak istemiyordum, zaten sabıkalı olduğum için çevremdeki eş dost ve müşterilerimde benden uzaklaşmıştı. Sonuçta birini intihara sürüklemiştim ve onlar için hala bir potansiyel suçluydum, genç kızları olan akraba eş dost uyarıyordu kızlarını benimle görüşmesinler diye, bunlar hep kulağıma geliyordu. bu uyum süreci beni çok yormuştu, psikolojik destek alarak atlattım o günleri. Dışlandım evet arkadaşlarım dost bildiklerim benimle selamı sabahı kesti, " (K2)

3.8.2.2.3. Suçun Tekrarına Zemin Hazırlayan Toplumsal Bariyerler - "Bazen de sistemin eksiklikleri sizi suça sürüklüyor. "

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi de suçun tekrarına zemin hazırlayan toplumsal bariyerlerdir. Bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren maruz kaldığı sosyal dışlanma, kurumsal ihmaller ve sevgiden yoksun olma durumları suçun tekrar işlenmesine neden olmaktadır. Suça zemin hazırlayan durumlar tek başına kişisel nedenler ve ahlaki zaafiyetler ile açıklanamaz; sistem desteğinin eksiklikleri ve toplumsal bariyerler de suça zemin oluşturmak, kişinin tekrar suça yönelmesine neden olmaktadır. Konuya ilişkin K9 ve K14 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"İnsanlardan hep uzak durdum çünkü sürekli cezaevine girip çıkıyordum bana iyi gözle bakmıyorlardı. Anne babam vefat edince sevgi evlerinde büyüdüm orada da arkadaşlarım ve idareyle aram hiç iyi olmadı.Çocuk esirgeme kurumları ya da diğer yardım kuruluşları bana tam manasıyla bir hizmet sunsaydı bana gerçek bir anne baba desteği sağlansaydı ben suça tekrar tekrar karışmazdım. Ailem yoktu zaten, arkadaşlarım ise zamanla bana uzaklaştılar." (K9)

Cezaevinden çıktıktan sonra birçok sorunla karşılaştım. Ama mesela STK lar bana iş bulmamda yardımcı olsa ya da diğer yardım kurumları psikolojik, maddi destek

anlamında etkili ve gerçekten destekleyici olsaydı belki de tekrar suça karışmazdım. Bazen de sistemin eksiklikleri sizi suça sürüklüyor." (K14)

3.8.3.Yardım ve Destek İhtiyaçları

Yardım ve destek ihtiyaçları, bireylerin psikolojik, sosyal, ekonomik ve hukuki alanlarda aldıkları veya almak istedikleri çeşitli destekleri kapsamaktadır. Bu tema kapsamında belirlenen alt kodlar: "Psikolojik Destek Sağlama", "Sosyal Hizmetlere Erişim", "Barınma ve Güvenlik", "Kadınlara İş İmkanlarının Sağlanması", "Ekonomik Güçlendirmeye Yönelik Adımlar", "Toplumsal Farkındalık", "Hukuki Destek Arayışı", "Sağlık Hakkına Erişim" ve "Kişisel İhtiyaçların Karşlanması"dır.

3.8.3.3.1 Psikolojik destek sağlama- "En başta psikolojik destek şart."

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında yoğun görüş bildirilen kodlardan biri psikolojik destek sağlamadır. Cezaevinden tahliye olduktan sonraki süreçte kadın hükümlülerin birçok sorun ile baş başa kaldığı ve bunun çözümü için öncelikle yetkililerden en çok istediği hizmetlerden biri psikolojik destektir. Konuya ilişkin K3, K15, K13, K11 ve K4 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır:

"En başta psikolojik destek şart. İkinci olarak, anne ise kadına her türlü desteği sağlamak lazım. Özellikle kadın için maddi imkânsızlıklar çok yıpratıcı oluyor, bu noktadaki destek de çok kıymetli." (K3)

"Cezaevinden çıkmış kadınlara psikolojik destek, kalma yeri desteği, maddi yardımı verilmesini isterim. Sabıkalı bir kadının topluma yeniden katılması çok zor oluyor, çünkü her şey sıfırdan başlamakta bizler için." (K15)

"Cezaevinden çıkan bir kadın için sosyal destek ve yardımlar çok önemli. İş bulma, psikolojik yardım verme, eğitim olanağı sunma gibi yardımlar yapılmalı kadınlara. Sabıkalı kadınların topluma kazandırılması için çok daha fazla imkanlar sağlanmalı. Halkın bizleri dışlamak yerine kabul etmesi gerek." (K13)

"Tahliye edilen kadınlar için sağlam bir sosyal hayat rehberliği sağlanmalı. Yüksek eğitilmiş kadınların topluma yeniden dahil olabilmesi için özel programlar geliştirilmelidir. Barınma desteği, psikolojik destek, toplumsal farkındalık, hukuki danışmanlık projeleri de çok önem arz etmektedir. Bu alanda sivil toplum kuruluşları ve kadın dernekleri de önemli bir misyon yüklenmeli, dernekler de devlet tarafından desteklenmelidir." (K11)

"Cezaevinden henüz tahliye olmadan önce kadın mahkumlar ile ciddi bir iş birliği ve rehberlik yapılarak kadınlar dışarıya hazırlanmalı. Yani şöyle düşünün cezaevinden çıktığınızda 5 yıl geriden geliyorsunuz, o aradaki açığı kapatmak da kişisel girişimlerle zor oluyor. Çıktıktan sonra kadınlara kalacak yeri yoksa barınma hizmeti ve tüm kadınların cezaevinde türlü travmalara maruz kaldığını düşünüyorum, bu yüzden ücretsiz psikolojik destek verilmeli." (K4)

3.8.3.3.2. Sosyal hizmetlere erişim - "... yönlendirme eksikliği vardı. "

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında yoğun görüş bildirilen kodlardan biri sosyal hizmetlere erişimdir. Katılımcılar, tahliye sonrası sosya hizmetlere erişim hususunda kapsamlı bilgiye sahip olamamakla birlikte; bürokratik engellere, eksik yönlendirmeye maruz kalmıştır. Kurumlara başvuru yapmışlar fakat uzun süren prosedürle karşılaştıklarını, hizmetlerden istedikleri gibi faydalanamadıklarını belirtmişler. Bu bağlamda sosyal hizmet desteklerinin etkisiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Konuya ilişkin K3, K15, K13, K11 ve K4 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Devlet kurumları ve sosyal haklarım için pek yardım alamadım, istediğim gibi. Mesela sağlık hizmetleri ve psikolojik yardım anlamında sıkıntılar yaşadım. Devlet tarafından sunulan hizmetlere ulaşmak benim için zordu. Sosyal güvencem olsun diye çok çaba gösterdim. Halk eğitim ve meslek edindirme gibi kurslara katıldım yeni beceri ve meslekler hakkında bilgim arttı." (K13)

"Sosyal hizmet kurumlarına başvurmayı düşündüm ancak yönlendirme eksikliği vardı. Genelde kendi çabamla işlerimi çözmeye çalıştım. Cezaevinden çıkanlar için daha net bilgi veren, rehberlik eden bir sistemin olması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle kadınlar için danışmanlık, eğitim ve meslek edindirme destekleri olmalıydı ama bunlara ulaşamadım. " (K12)

"Sosyal haklara erişim konusunda zaman zaman sorunlar yaşadım. Kadın sığınma evindeyken beni STK'lar sosyal hizmetler birimlerine yönlendirdiler, buralarda bazı haklarımı öğrenmeye başladım. Psikolojik desteğe başvurduğum bazı kamu kurumları, belediyeler yardımcı oldular. Sosyal güvencelere ve sağlık hizmetine ulaşmam çok zamanımı aldı , uğraştırdı. Kadını destekleyen kuruluşların desteği ve beni bilinçlendirmesi sayesinde zor süreçleri atlatabildim. " (K10)

"Sosyal hizmetlerden destek almak için başvurduğum fakat uzun süren prosedürler nedeniyle bir sonuç almam zaman aldı. Eğitim ve meslek edinme alanında bir şeyler yapmak isterdim ama bu tür imkanlara ulaşmak kolay olmadı. Çoğu kurumun eski hükümlülere yönelik programları sınırlı ya da eksik. " (K7)

3.8.3.3.3. Barınma ve güvenlik - "Barınma imkanı da kritik. "

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında yoğun görüş bildirilen kodlardan biri sosyal hizmetlere erişimdir. Katılımcılar barınmanın fiziksel bir ihtiyaç olmanın ötesinde toplum ile uyum sağlamanın ön koşulu olduğunu belirtmiştir. Çocuk bakımı, güvenlik ve çocuk bakımı birlikte ele alınması gereken hususlardır. Konuya ilişkin K3, K15, K13, K11 ve K4 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Barınma imkanı da kritik. Herkesin ailesine geri dönme şansı olmuyor. Güvenli ve yaşanabilir konaklama alternatifleri sağlanmalı. Kadınlar için geçici barınma merkezleri, tahliye sonrası destek evleri oluşturulabilir." (K6)

"Öncelikle cezaevinden çıkan kadınlara özel geçici barınma ve danışmanlık merkezleri kurulmalı." (K5)

"Barınma desteği ve çocukları olan anne için kreş imkânı da olmalı. Cezaevinden çıkan biri hayata yeniden başlarken yalnız bırakılmamalı. Devlet ve toplum bu kişilere sırt çevirmemeli." (K12)

"Barınma desteği, psikolojik destek, toplumsal farkındalık hukuki danışmanlık projeleri de çok önem arz etmektedir. Bu alanda sivil toplum kuruluşları kadın dernekleri de önemli bir misyon yüklenmeli, dernekler de devlet tarafından desteklenmelidir." (K11)

3.8.3.3.4. Kadınlara iş imkanlarının sağlanması - "Hapisten çıkan kadınlara iş bulsunlar."

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan biri de kadınlara iş imkanlarının sağlanmasıdır. Katılımcılar, cezaevinden tahliye olan kadınların topluma yeniden entegre olması için iş bulmanın büyük önem arz ettiğini belirtmiştir, Özellikle aile desteğinden yoksun kadınlar yeniden suça yönelebilmekte ya da maruz kaldıkları sosyal dışlanma daha da derinleşmektedir. Konuya ilişkin K1 ve K2 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Hapisten çıkan kadınlara iş bulsunlar, içerde kadınlar hep diyorlardı biz ne yapcaz, nasıl geçincez dışarda diye, benim ailem var da yanlarına gittim. Ailesi sahip çıkmayan ne yapacak tekrar hırsızlık ya da başka suç işler mecbur kalır, tekrar girer hapse, önce işleri olsun kadınların. Başka diyeceğim yoktur." (K1)

"Devlet kadınlara iş bulma konusunda yardımcı olmalı işveren ve stkl lar bu konuda teşvik edilmeli. Ve cezaevinden çıktıktan sonra devlet kadın neler yapmış hayatına nasıl devam ediyor onu gözlemlemeli sıkıntılı olduğu alanlarda yardımcı olmalı." (K2)

3.8.3.3.5. Ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlar - "Sabıkalı kadınlara işe yerleştirmede pozitif ayrımcılık sağlanmalı. "

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan biri de ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlardır. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak tahliye sonrası kadınların toplumla yeniden kazandırılmaları için ekonomik olarak güçlendirilmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır. Sabıkalı olmanın kadınlar için iş gücü piyasasında dışlanmayı artırdığı gözlenmiştir. Konuya ilişkin K4 ve K5 kodlu katılımcıların ifadeleri aşağıdadır;

"Meslek edindirme kursları yaygınlaştırılmalı. Sabıkalı kadınlara işe yerleştirmede pozitif ayrımcılık sağlanmalı. Bu alanda yani cezaevinden çıkan kadınlara yönelik psikososyal ve ekonomik ve daha bir çok alanda hizmet veren STKlar kurulmalı. Mevcut Stklarda güçlendirilmeli." (K5)

"İlk olarak, istihdam desteği çok önemli. Sabıkalı olmak iş bulmayı zorlaştırıyor, bu yüzden eski hükümlüler için özel istihdam programları oluşturulmalı. Meslek edindirme kursları, iş yerleriyle bağlantılar kurulmalı ve cezaevinden çıkan kadınlara öncelik tanınmalı." (K4)

3.8.3.3.6. Toplumsal Farkındalık "... eski hükümlülerle dayanışma ağları oluşturulmalı."

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan biri de toplumsal farkındalıktır. Toplumsal farkındalık; kadınların cezaevinden çıktıktan sonra topluma yeniden kazandırılması noktasında oldukça önemlidir. Toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi ön yargıları azaltarak damgalanmayı önleyecektir. Böylelikle sosyal dışlanmanın da önüne geçilmiş olunacaktır. Konuya ilişkin K6 kodlu katılımcının görüşleri aşağıdadır;

"Bu süreçte yalnız kalmamak için destek grupları, eski hükümlülerle dayanışma ağları oluşturulmalı. Benzer deneyimler yaşayan kadınların bir araya gelerek birbirlerine destek olması büyük bir fark yaratabilir." (K6)

3.8.3.3.7. Hukuki destek arayışı - "Hukuki olarak da sınırlı yardım aldım. "

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de hukuki destektir. Bu kod, katılımcıların cezaevinde iken adalete erişim çabasını, bu süreçte maruz kaldıkları sorunları ve yapısal yetersizlikleri içermektedir. Katılımcılar kendilerini savunmak için avukat bulma noktasında, başvuru sürecinde ve Ohal döneminde o döneme özgü uygulamaların sebep olduğu hak ihlallerine maruz kaldıklarını belirtmiştir. Konuya ilişkin K3, K15, K6, K8 ve K5 kodlu kadın katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir;

"Cezaevindeyken özellikle hukuki destek alma konusunda zorlandım. Avukatım dosyama gereken ilgiyi göstermedi. Ohal dönenminde başta hukuk olmak üzere birçok alanda hak kısıtlamasına maruz kaldık ben ve benim gibiler.Cezaevinde psikolojik destek almak istedim ama çok sınırlıydı, genelde benim gibi aynı suçtan yattığımız arkadaşlar ile dertleşiyor birbirimizi anlıyorduk. Kitap ve eğitimlere erişim hususunda dönem dönem sıkıntılar yaşadım." (K5)

"Sosyal haklara ulaşmam hep zordu. Hukuki destek yardımı alabilmem için çok uğraşmam gerekiyordu." (K14)

"Hukuki olarak da sınırlı yardım aldım. Cezaevinde gerekli hukuki, psikolojik ya da diğer sosyal yardımlara ulaşmak bazen oldukça zordu. Birçok kadın aynı şekilde yardıma ulaşamıyordu." (K13)

İlk zamanlar neye nasıl başvuracağımı bilmiyordum, yol gösteren de yoktu. Avukatım vardı ama yeterince ilgilenmedi." (K12)

3.8.3.3.8. Sağlık hakkına erişim - " ... sağlık hizmetlerine ulaşımında yetersizlikler yaşadım."

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de sağlık hakkına erişimdir. Katılımcılar, cezaevinde sağlık hizmetlerine ulaşımında ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedir. Bu hem fiziksel sağlık hizmetleri hem de ruh sağlığı desteği açısından geçerlidir. Bu durum, cezaevi koşullarının insan onuruna yaraşır yaşam hakkını her zaman karşılayamadığını ve hak temelli eksikliklerin varlığını göstermektedir. Konuya ilişkin K10, K11 ve K4 kodlu katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Cezaevinde sağlık hizmetleri de yetersizdi ve daha birçok konuda destek bulmakta zorlanıyorduk. Zamanla içerde kendi haklarımı öğrenmeye başladım. Diğer mahkumlarla da

iş birliği yaparak bazı iyileştirmeler talep ettik. Ancak her ihtiyacımız karşılayabildiğimizi söyleyemem." (K10)

"Sosyal haklara erişimim ise genel olarak sıkıntılıydı; özellikle sağlık hizmetlerine ulaşımında yetersizlikler yaşadım." (K11)

" Sosyal haklara erişimde başlarda zorluklar yaşadım. Cezaevinde sağlık hizmetleri de yetersizdi ve daha birçok konuda destek bulmakta zorlanıyorduk." (K4)

3.8.3.3.9. Kişisel ihtiyaçların karşılanması -" Kişisel ihtiyaçlarımı karşılamakta zorlandım "

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de kişisel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Katılımcıların bazıları, temel kişisel ihtiyaçların (sağlık, iletişim, psikolojik destek) karşılanmasında kısıtlamalar yaşadıklarını belirtmiştir. Bu durum cezaevlerinin yalnızca güvenlik değil, aynı zamanda insani yaşam koşullarını da gözetmekle yükümlü olduğu gerçeğini gündeme getirmektedir. Konuya ilişkin K2 kodlu katılımcının görüşleri aşağıdaki gibidir;

"Yani istediğim zaman mektuplarım gönderiliyordu, ailem avukat tutmuştu hukuki destek alıyordum. Arada kadın avukatlar kuruma gelip kadın hakları ile ilgili seminerler veriyordu. Hastalandığımda sevim geç yapıyordu bazen , psikolog ile her istediğimde görüşemiyordum yoğunluktan." (K2)

"Cezaevinden çıktıktan sonra bir dönem ihtiyaçlarımı karşılayamaz durumdaydım. En azından belli bir süre kadınların kişisel ihtiyaçları stkları ya da devlet tarafından karşılanabilir. Kişisel ihtiyaçlarımı karşılamakta zorlandım. " (K11)

3.9. Tartışma

Araştırmanın bu kısmında elde edilen veriler odağında, teorik çerçeve ve konuya ilişkin gerek uluslararası gerek ulusal çalışmalardan edinilen bulgularla tartışılmış ve deteklenmiştir. Araştırmada sosyal dışlanma ve kadın suçluluğu ilişkisi İstanbul örneği özelinde ele alınmıştır. Bu bağlamda eski hükümlü kadınların cezaevinden tahliye olduktan sonraki süreçlerinde maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın alan gösterge ve boyutlarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmadan edinilen veriler ile yapılan analizde Suç deneyimi ve Sosyal yaşama katılma mücadelesi olmak üzere 2 ana tema ve bu ana temalarla bağlantılı kategoriler ve alt kodlar oluşturulmuştur. Suç deneyimi ana teması, suça giden patikalar, geleceğe bakış ve adalet algısı

olmak üzere üç alt temadan oluşmaktadır. Suça giden patikalar alt teması, olumsuz aile ve çevre ilişkileri, ekonomik durum, aidiyet kaybı, travmatik geçmiş, sosyal haklara erişim ve madde kullanımı olmak üzere 6 alt temadan oluşmaktadır. Geleceğe bakış alt teması, yeni bir hayata başlama, aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusu, kişilik değişimi, toplum normlarına uyum ve umutsuzluk ve yorgunluk olmak üzere 5 alt temadan oluşmaktadır. Adalet algısı alt teması, adaletsizlik hissi ve güvenmeme duygusu, kanunlara uyma eğilimi ve haksız suçlama olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır. Tema ve alt temalar çerçevesinde suç deneyimi, bireylerin suçla ilişkili risk faktörlerini, yaşadıkları zorlukları ve gelecek ile adalet algılarını bütüncül bir şekilde ortaya koymaktadır. Suça yönelme sürecinde aile ve çevre ilişkileri, ekonomik durum, aidiyet kaybı, travmalar ve madde kullanımı gibi etkenler öne çıkarken, bireyler geleceğe dair değişim arzusu, topluma uyum çabası ve umut ile umutsuzluk arasında bir denge yaşamaktadır. Aynı zamanda adalet sistemi ve toplumsal normlar karşısındaki güven kaybı ve haksızlık deneyimleri, suç deneyiminin psikososyal ve toplumsal etkilerini vurgulamaktadır.

Sosyal yaşama katılma mücadelesi teması; sosyal dışlanma süreci, sosyal dışlanma-suç döngüsü ve destek ve yardım ihtiyaçları olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır. Sosyal dışlanma-suç döngüsü alt teması, dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmaları, cezaevinin yeniden dışlanma üretmesi ve suçun tekrarına zemin hazırlayan toplumsal bariyerler olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır. Destek ve yardım ihtiyaçları alt teması, psikolojik destek sağlama, kadınlara iş imkânlarının sağlanması, kişisel ihtiyaçların karşılanması, sağlık hakkına erişim, barınma ve güvenlik, hukuki destek arayışı, toplumsal farkındalık, ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlar ve sosyal hizmetlere erişim olmak üzere 9 alt temadan oluşmaktadır. Sosyal dışlanma süreci alt teması, sosyal bağların kopması, dışlanma ve yalnızlık hissi, sabıkadan dolayı işe girememe, damgalanma, kesişimsellik ve dezavantajlılık/sabıkalı kadın olmak, sosyal hizmetlere ulaşamama, hukuki destek ve savunmaya erişememe, psikolojik desteğe erişim ve maddi yetersizlik olmak üzere 9 alt temadan oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan sosyal yaşama katılma mücadelesi teması, bireylerin toplumsal hayatta maruz kaldıkları dışlanma süreçlerini, bunun suçla ilişkisini ve ihtiyaç duydukları destek mekanizmalarını bütüncül bir şekilde ortaya koymaktadır. “Sosyal dışlanma süreci” alt teması, sosyal bağların kopması, yalnızlık ve damgalanma hissi, işe girme güçlükleri, dezavantajlılık ve sabıkalı kadın olma, sosyal hizmetlere ve hukuki/psikolojik desteklere erişim eksikliği gibi faktörleri kapsamaktadır. “Sosyal dışlanma-suç döngüsü” alt teması, dışlanmanın suça yönlendirme mekanizmalarını, cezaevinin yeniden dışlanma üretmesini ve toplumsal bariyerlerin suçun tekrarlanmasına zemin hazırlamasını göstermektedir. “Destek ve yardım ihtiyaçları” alt teması

ise psikolojik destek, iş imkânları, kişisel ve sağlık ihtiyaçları, barınma ve güvenlik, hukuki yardım, toplumsal farkındalık, ekonomik güçlendirme ve sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda bireylerin gereksinimlerini ortaya koymaktadır. Bu temalar, sosyal dışlanmanın suç ve toplumsal uyum üzerindeki çok boyutlu etkilerini ve çözüm yollarını vurgulamaktadır.

İki ana temanın içerdiği bazı alt kodların birbiriyle ilişkili olması sebebiyle, bu kodların tek tek kendi temalarında ele alınması; konu tekrarına, doğru anlaşılammaya, sebep-sonuç ilişkisinin bozulacağına ve araştırmanın bütünlüğüne zarar vereceği düşünüldüğünden alt kodların bazıları birleştirilmiş, temalar arası bütünlük bozulmadan elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Suç deneyimi ana teması, suça giden patikalar, geleceğe bakış ve adalet algısı olmak üzere üç alt temadan oluşmaktadır. Suça giden patikalar alt teması, olumsuz aile ve çevre ilişkileri, ekonomik durum, aidiyet kaybı, travmatik geçmiş, sosyal haklara erişim ve madde kullanımı olmak üzere 6 alt temadan oluşmaktadır.

Olumsuz aile ve çevre ilişkileri suça giden patikalar temasının bir alt kodudur. Katılımcılar cezaevi deneyimi öncesinde de koruyucu ilişki ağlarının zayıf, sosyal sermayelerinin yetersiz olduğunu, o dönemde de istismar ve duygusal ihmale açık olduklarını ifade etmiştir. Kadınlarının çoğunun aile desteği ve sevgisinden yoksun büyüdükleri ve sorunlarının görmezden gelindiği, ya da geleneksel söylemlere telkin edildikleri ortaya çıkmıştır. Bulgular literatür ile uyumludur. Nitekim alanda yapılan çalışmalar, aile desteği yoksunluğunun, çocukluk dönemi travmalarının ve duygusal ihmallerin suç davranışına zemin hazırladığını ortaya çıkarmıştır (Widom, 1989, s. 163; Farrington, 2005, s. 182). Öte yandan ailenin ilgisiz tutumu, ilişkilerdeki kopukluk ve aile içi şiddet bireylerin toplumsal bağlarına zarar vermekte ve bireyleri suça yönelten çevre faktörlerine karşı savunmasız duruma getirmektedir (Agnew, 1992, s. 76). Bu bağlamda suçu sadece kişisel tercih gibi değil de, duygusal ve sosyoekonomik yetersizliklerle biçimlenen bir süreç olduğu söylenebilir. Kadınların suça sürüklenmesinde kötü bir sosyal çevrenin varlığı kadar aile sisteminin yapısal boşlukları ve geleneksel bakış açısının da kritik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Suç giden patikalar teması kapsamında katılımcıların görüşlerini belirttiği bir başka kod da ekonomik durumdur. Katılımcılar cezaveine giden süreçlerinde ekonomik olarak bağımlı olduklarını, gelirlerinin düşük olduğunu ve düzenli işlerinin olmadığını belirtmiştir. Bu grupta kadınların suça eğilimini artırmakla birlikte toplumsal eşitsizlikler ile de bağlantılıdır. Diğer yandan, cezaevi öncesinde kadınların yaşadığı ekonomik problemler çaresizlik, sosyal dışlanma ve psikolojik baskı ile de ilişkilidir. Bulgular literatür ile uyumludur. Literatürde özellikle

maddi yetersizlik yaşıyan bireylerin hayatta kalabilmek için riskli işlere yönelme, kayıt dışı çalışma ve yasadışı işlere yönelme olasılıklarının artış gösterdiği vurgulanmaktadır (Benson et al., 1990, s. 1825; Costanza & Daly, 1992, s. 41). Bu bağlamda kadınların ekonomik sorunlar yaşaması onların gerek aile içinde gerekse toplum içindeki konumunu zayıflatmakta ve bu durum da suça yönelme riskini artırıcı bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca cezaevine girmeden önce yaşanan ekonomik yetersizlik toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yapısal eşitsizlik ile bağlantılıdır.

Suça giden patikalar teması kapsamında katılımcıların görüş belirttiği kodlardan biri de aidiyet kaybıdır. Cezaevi geçmişi olan kadınlar, suça karışmadan önce de kendisini herhangi bir yere ait hissetmediğini, sosyal çevre ve ailelerinde ciddi şekilde dışlanma ve yabancılaşma yaşadığını ifade etmiştir. Aidiyet kaybı, bireysel bir duygu olmanın yanında yapısal da bir dışlanma şeklidir. Gerek aile tarafından gerekse sosyal çevre tarafından kabul görmemek kadınları kırılğan hale getirmekte; bu durum da, suça yönelmelerini kolaylaştırıcı bir zemin hazırlamaktadır. Kadınların geçmişlerinde, sosyal duygusal boşluk ve sosyal dışlanma iç içedir. Bulgular literatür ile uyumludur. Nitekim literatürde bu tür duygular bağlanma bozukluğu ya da aidiyet travması gibi kavramlar ile açıklanır. Çocukluk döneminde yeterli düzeyde duygusal ve sosyal destek görmeyen bireylerde aidiyet ihtiyacı karşılanmamakta, bu durum da ilerleyen dönemlerde suça eğilim, duygusal kopma ve toplumsal normdan sapma vb. neticelerin doğmasına neden olabilmektedir (Bowlby, 1988, s. 8; Baumeister & Leary, 1995, s. 74). Bu bağlamda aidiyet duygusu yoksunluğu, kadınların suça karışmadan önceki yaşam deneyimlerinde etkili bir faktördür. Aile içi uyumsuz sorunları, geçmişe yönelik sahihsizlik hissiyatı ve toplumsal izalasyon süreci, toplum ve kadınlar arasındaki bağları zayıflatmış, onları yalnızlaştırmıştır. Dışlanmışlık ve yalnızlık bireylerin toplumsal destek mekanizmalarından da uzaklaşmalarına ve yasa dışı yollara başvurma gibi alternatif yollar vasıtasıyla anlam ve aidiyet arayışına yönlendirebilmektedir.

Suça giden patikalar teması kapsamında görüş sunulan kodlardan bir diğeri de travmatik geçmiştir. Katılımcıların çoğu, cezaevine girmeden önce travmatik durumlara maruz kaldığını dile getirmiştir. Çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan duygusal eksiklikler, ihmal, şiddet ve çok küçük yaşlarda ağır sorumluluk altına girme vb. durumlar kadınların yaşam seyirlerinde belirleyici olmuştur. Kadınların ifadeleri aile içi şiddete maruz kaldıklarını ve güvenli bağlanma kuramadıklarını ortaya çıkarmaktadır. Bulgular literatür ile uyumludur. Nitekim literatürde çocukluk döneminde yaşanan travmaların, bireylerin kimlik gelişimlerini, problem çözme becerisini ve sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilediği vurgulanmaktadır (Bowlby, 1988,

s.82; Herman, 1992, s. 49). Özellikle çocukluk döneminde devlet koruması altında olan kadınların ifadeleri, sosyal hizmet uygulamalarının, çocukluk döneminde sunulan psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimlerine desteklerinin yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Kadınların çoğu, cezaevi öncesi dönemde maruz kaldıkları travmatik durumların uzun vadeli olumsuz etkilerini yaşadıklarını, bu durumun da suçla bağlantılı davranış örüntülerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Travmatik geçmiş, ilerleyen süreçlerde kadınların gerek suça eğilimini artırmakta gerekse cezaevinden çıktıktan sonra sosyal uyumlarını güçleştirmektedir. Önleyici sosyal desteklerin, çocukluk dönemine odaklanması ve travma temelli müdahale programlarına yer verilmesi kritik bir öneme sahiptir. Kadınların suça yönelmesinin arka planındaki yapısal etkileri anlayabilmek adına yaşam öyküleri sistematik şekilde analiz edilmelidir.

Suçta giden patikalar teması kapsamında görüş sunulan kodlardan bir diğeri de madde kullanımıdır. Katılımcılardan bazıları, cezaevi deneyimi öncesinde uyuşturucu madde kullanımlarının söz konusu olduğunu ve bu durumun zamanla uyuşturucu ticaretine everildiğini ifade etmiştir. Bu ifadeler uyuşturucu kullanmanın sadece bireysel zaafiyetlerle açıklanamayacağını çevre faktörünün de bu süreçte etkili bir sosyal problem olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bulgular literatür ile uyumludur. Katılımcıların söylemleri, olumsuz çevre faktörü , toplumsal izolasyon, ekonomik sorunlar ve çocuk esirgirmede kalma gibi etkenler bir araya geldiğinde suça eğilim ve madde kullanımını artırmaktadır. Özellikle koruma altına alınmış dezavantajlı çocukların, madde bağımlılığı ve suça yönelme oranının yüksek olduğu literatür tarafından da desteklenmektedir (UNODC, 2021; WHO, 2018).

Ayrıca kadınların hiçbirinin madde bağımlılığına yönelik önleyici yahut rehabilite eden sosyal hizmet uygulamalarından faydalandığına yönelik emare yoktur. Bu da, kadınların suça yönelmeden önce gerekli rehabilitasyon ve sağlık gibi hizmetlere yönlendirilmediklerini, bu durumun da riskli davranışları önlemeyerek cezai sorumluluğa evrildiği ortaya çıkmaktadır.

Madde kullanımı, kadın katılımcıların cezaevine girmelerinde belirleyici unsurlardan biridir. Kadınların bağımlı olma riski travmatik geçmiş, yoksulluk, sosyal dışlanma, kurumsal bakım gibi etkenlerle birleştiğinde yasa dışı yollara ya da suç örgütlerine yönelebilmektedir. Bu noktada, toplum temelli önleyici müdahale programlarının geliştirilmeli, kadınlar için riskli olabilecek durumları da göz önünde bulundurarak yapılandırılmalıdır.

Sosyal haklara erişim, suçta giden patikalar temasının alt kodlarından biridir. Bu alt tema, kadınların cezaevi sonrası süreçte sosyal hizmetlere, hukuki desteğe, sağlık hizmetlerine, barınma ve istihdam imkânlarına ulaşmada yaşadıkları zorlukları ve bu alanlardaki eksikliklerin

sosyal dışlanmayı derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Aile desteği ve toplumsal kaynaklara erişim, kadınların topluma yeniden uyum sağlamasında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Cezaevine girme nedenleri ele alınmış, katılımcıların işledikleri suçları ve bu suçları işleme motivasyonlarını, suç davranışının arka planında etkili olan sosyal, bireysel ve yapısal dinamikler ele alınmıştır. Kadınların 3'ü uyuşturucu ve uyarıcı madde ticareti, 1' adam öldürme, 4'ü terör örgütü üyeliği, 2'si hırsızlık, 1'i yağma ve gasp, 1'i resmi belgede sahtecilik ve ölüme sebebiyet verme, 1'i intihara teşvik ve yönlendirme, 1'i fuhuşa teşvik suçlarından ceza almıştır. Bir kişi suçunu belirtmek istememiştir. Ayrıca birden fazla suç işleyen kadınlar da mevcuttur. Kadınların ifadeleri, suça iten sürecin çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Cezaevine girme nedeni, sadece bireysel olarak suça eğilimle açıklanabilecek bir durum değildir ve çok yönlü olarak ele alınmalıdır. Kadınların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere sistemsiz adaletsizlik, toplumsal baskı, dışlanma, yoksulluk gibi nedenler suç davranışı ile doğrudan ilişkilidir. Bulgular literatür ile uyumludur. Literatürde kadınların suça eğiliminde; ekonomik yetersizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, aile içi şiddet ve istismar, eğitimsizlik ve işsizlik vb. faktörlerin kritik rol oynadığı ortaya çıkmaktadır (UNODC, 2018; UN Women, 2020).

Edinilen bulgulara göre suç türleri yapısal, sosyal ve psikolojik olarak farklı bağlamlarda ele alınmalıdır. Bundan dolayı ceza infaz politikaları kişisel ihtiyaçlara karşı hassas olmalı, suç davranışının çok yönlü olduğunu dikkate alan yaklaşımlarla biçimlendirilmelidir.

Ayrıca cezaevinde görev yapan personelin yaklaşımı hükümlülerin cezaevi deneyimini üzerinde etkili olmaktadır. Katılımcıların bazıları cezaevi görevilerinin insan haklarına saygılı, profesyonel ve yardımcı olduklarını ifade etmiştir. Bu da, cezaevi ortamlarının tamamen olumsuz ya da baskıcı olmadığını, hatta bazen destekleyici sosyal ilişkilerin kurulduğunu ortaya çıkarmaktadır. Liebling (2004), cezaevi personellerinin etik davranışları ve güç kullanmama hususundaki duyarlılıklarının hükümlülerin psikolojilerini olumlu yönde etkilediğini ve cezaevlerine olan güvenleri büyük oranda etkilediğini belirtmiştir. Crewe (2009) de, cezaevi personellerinin hükümlülere yönelik insan haklarına duyarlı ve empatik yaklaşımlarının cezaevlerinin daha yaşanılabilir sosyal alanlara dönüşmesine zemin hazırladığını vurgulamıştır.

Cezaevinde bulunan dönemde aile desteği, hükümlülerin psikolojik olarak uyumunu kolaylaştırmakta, sosyal dayanıklılığını artırmaktadır. Kadınların büyük bir kısmı aileleriyle iletişimlerinin cezaevinde de gerek ziyaretler gerek telefon ile devam ettiğini ve bu durumun

kendilerine moral ve motivasyon sağladığını belirtmiştir. Aile desteği cezaevi ortamlarında yaşanan toplumsal izolasyonun etkilerini azaltarak kadınlar için koruyucu bir unsura dönüşmüştür. Bulgular literatür ile uyumludur. Arditti ve Few (2006) yaptıkları bir araştırmada , özellikle cezaevinde kalan kadın hükümlülerin yaşadığı stresle mücadele edebilmesinde aile ile iletişim güçlendirici bir etki yarattığı ortaya çıkarılmıştır. Comfort (2008) da, hem aileler hem de tutuklular için dış dünya ile iletişimin psikososyal dayanışmayı güçlendirdiğini belirtmiştir.

Cezaevinde yatan mahkûmlar arasındaki sosyal ilişkiler, psikolojik uyumlarını doğrudan etkilemektedir. Araştırmada katılımcıların çoğu, kendileriyle benzer yaşam deneyimlerine sahip diğer hükümlülerle ilişkilerinin iyi hissettridiğini, anlaşıldıklarını, bu durumunda cezaevine uyumda kolaylık sağladığını belirtmiştir. Özellikle kadınlar arasında empati, karşılıklı destek, duygusal paylaşım gibi etkileşimler psikososyal bir kalkan görevi görmektedir. Liebling ve Maruna (2013) yaptıkları çalışmada, cezaevinde kalan bireyler arasındaki olumlu ilişkilerin, mahkûmların psikolojilerini olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Haney (2002) de, cezaevinde mahkûmlar arası sosyal ilişkilerin psikolojik, davranışsal uyum, sağlık vb. açılardan belirleyici bir rol üstlediğini belirtmiştir. Ayrıca cezaevindeki görevlilerin mesafeli ve olumsuz yaklaşımları kadın hükümlü ve tutukluları değersiz, güvensiz ve yalnız hissetmelerine sebep olmaktadır. Kadınların ifave zaman zaman duygusal olarak mesafeli tutumu ve zaman zaman sergilediği olumsuz yaklaşımlar, kadın mahkûmların kendilerini yalnız, değersiz ve güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Kadınların ifadelerine göre, bu gibi tutum ve davranışlar cezaevinin rehabilite edici yönünden çok cezalandırıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, cezaevlerinde geçen sürecin psikolojik baskı etkenlerini artırmaktadır. Ayrıca kadın mahkûmların sosyal uyumunu olumsuz etkilemektedir (Haney, 2002, s. 53).

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından ilki yeni bir hayata başlamadır. Cezaevi deneyimi sonrası kadınların "yeni bir hayata başlama" motivasyonuna sahip olduğu ve bu süreçte kendini yeniden inşa etme, geleceği umutla bakma ve toplumsal kabul gibi olgu ve durumlarla karşılaşmaktadır. Eski hükümlü kadınlar suç geçmişleriyle hesaplaşıp toplum ile barışmayı , kimliğini baştan yaratmayı hedeflemektedir. Bulgular literatür ile uyumludur. UNODC (2012) tarafından tahliye olan eski hükümlü kadınlara özel hazırlanmış raporda belirtildiği üzere, cezaevi deneyimi sonrası kadınların topluma yeniden kazandırma süreçlerinin başarılı olabilmesi için fiziksel ihtiyaçların sağlanması yanı sıra aidiyet duygusu ve kimlik onarımı, psikososyal destek te büyük önem arz etmektedir. Kadınların, yaşadıkları toplumda

damgalanmadan ne kadar uzaklaşırsa o kadar sağlıklı bir yeni başlangıç yapacakları belirtilmiştir. Diğer yandan literatürde, desistance (suçtan vazgeçme) kuramları kapsamında bireylerin hayatlarına yeniden şekil verme potansiyeli; sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi, benlik algısının tamiri ve umutlanma gibi durumlara dayanmaktadır (Maruna, 2001, s.101). Bu bağlamda sosyal politika ve desteklerin, yalnızca fiziksel olarak yeniden hayata başlama imkanlarını değil, kadınların duygusal, psikolojik, toplumsal, anlamsal ve benlik gelişimlerini destekleyen bütüncül uygulamaları da kapsamalıdır.

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de aileyle huzurlu ve sağlıklı yaşam arzusudur. Cezaevi deneyimi sonrası süreçte kadınlar bireysel ve psikolojik iyileşmeyi hedeflemenin yanı sıra ilişkisel bağları yeniden düzenleme ve onarma, anne kimliğini yeniden oluşturmayı da öncelemektedir. Bulgular literatür ile uyumludur. UNODC (2012), tahliye sonrası kadınların topluma yeniden entegre olma sürecinde aile ilişkilerini onarılması ve korunmasının kritik olduğu vurgulanmıştır. Çocuk sahibi kadınların annelik kimliğini, kişisel olarak yeniden düzen kurmanın başat parçası olarak gördüğü belirtilmiştir. Annelik kimliğinin yeniden inşası hem kadını yeniden suça yönelmesini engellemekte hem de psikolojik sağlıklarını olumlu etkilemektedir. Öte yandan literatürde cezaevi deneyimi sonrası toplumsal hayata yeniden dahil olma sürecinde kadınların erkeklere göre aile bağlarını , ailevi sorumluluklarını ve aile içi rollerini daha çok öncelediği vurgulanmıştır (Carlen, 1990, s.32; Gelsthorpe, 2007, s.53).Kadınların aileye yeniden kabulü halinde bu onlar için hem önemli bir duygusal destek olmakta hem de sosyal kimliklerini sağlıklı şekilde yeniden inşasına imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, cezaevinden tahliye edilen kadınların aileleriyle yeniden bir araya gelme isteği, yalnızca kişisel bir özlem olmayıp, aynı zamanda toplumsal uyumun kültürel ve duygusal boyutunda öne çıkarmaktadır.

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de umutsuzluk ve yorgunluktur. Cezaevi deneyimi sonrası kadınların maruz kaldığı sosyal dışlanma, ayrımcılık, maddi imkansızlıklar, psikolojik sorunlar vb durumlar çok boyutlu problemleri beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar da kadınların dünyasında umutsuzluk ve yorgunluk için zemin oluşturmaktadır. Bulgular literatür ile uyumludur. Wright, Crewe ve Hulley (2017) cezaevinden çıktıktan sonra birçok kadının “suspended lives” (askıya alınmış hayatlar) sendromu yaşadıklarını öne sürmüştür. Bu bağlamda, kadınlar cezaevi deneyiminden sonra hem fiziksel hem de sosyal ve duygusal açılardan yara almış biçimde topluma yeniden uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum da tükenmişlik hissine neden olmaktadır.

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen alt kodlarından biri de kişisel değişimdir. Cezaevi deneyimi sonrası sosyal dışlanmaya maruz kalan kadınlarda bir tür kırılma olmakta; bu kırılmanın da davranış kontrolü, uyum sağlama becerisi ve sorumluluk bilincinin gelişmesi gibi noktalarda olumlu değişikliklere zemin hazırladığı görülmektedir. Maruna (2001), bu süreçleri “redemptive narrative” (kurtarıcı anlatı) şeklinde isimlendirmiştir. Suç deneyimi olan bireylerin kendilerini “suç işledi ama artık değişti” şeklinde tanımlayıp, toplumsal uyum ve yeniden anlamlandırma mücadelesine girmektedirler. Bu durum sosyal dışlanma ve damgalanmanın verdiği tahribatın önüne geçme mücadelesi olarak da yorumlanabilir. McAdams (1993) da bireyin kimliğinin, yaşam öyküsünün yeniden yapılandırılmasıyla şekillendiğini savunur. Bu bağlamda, katılımcıların ifade ettiği “yeni bir ben”, sadece davranışsal değil, aynı zamanda anlatsal (narratif) bir dönüşümün de ürünüdür. Giordano, Cernkovich ve Rudolph (2002) da yaptıkları çalışmada cezaevi sonrası süreçte kadın hükümlülerin kurdukları sosyal ilişkilerin olumlu olduğunu, çocukları ile yeniden ilişkilerini düzeltme isteği – kişisel değişim ve benlik duygusunu geliştirme olasılığının artış gösterdiği ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda cezaevi deneyimi sonrası kadınların maruz kaldıkları dışlanma toplumsal bir tepki olmakla birlikte kişisel değişimin de tetikleyicisi olmaktadır. Geçmiş hatalarından ders alma, sorumluluk alma gibi yönleri bakımından bu değişim kişisel iyileşmeye ve toplumsal uyuma katkı sağlamaktadır.

Geleceğe bakış temasının yoğun görüş bildirilen kodlarından biri toplumsal normlara uyumdur. Katılımcıların normlara uyum sağlama yönündeki kararlılığı, bireysel değişim ve toplumsal uyumun önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bulgular literatür ile uyumludur. Maruna (2001) yaptığı çalışmada, suç geçmişi olan bireylerin “uyumlanmış benlik” (conforming self) i inşa etmek suretiyle toplumsal değerlerle uyum sağlama çabasına girdiklerini vurgulamaktadır. Ayrıca bireylerin geçmiş hatalardan ders alırlar ve toplumla yeniden bütünleşmek adına kural ve yasalara karşı hassas davrandıklarını belirtmiştir. Bu sağlıklı uyum sürecinin kalıcılığını koruması suç tekrarını önlemekle birlikte kişisel dönüşüme de katkı sağlamaktadır. Goffman (1963) da damgalanan bireyin toplumda yeniden görülme çabası olduğunu bunun içinde normatif davranışlar sergilediğini savunmaktadır. Bu bağlamda toplumsal normlara uyum gösterme isteği, sadece kişisel değişimi değil, sosyal bağları yeniden inşa etmeyi de öncelemektedir. Bu süreç içerisinde toplum da suç geçmişi olan bireylere şans tanırsa suç döngüsü kırılabilir.

Ayrıca toplumsal normlar teması kapsamında sorulan sorulardan alınan cevaplara göre cezaevinden tahliye olan kadınların toplumsal kabulü görmek adına kendi kimliğini yeniden

şekillendirmeyi kabul ettiği ortaya çıkmıştır. Bulgular literatür ile uyumludur. Nitekim Goffman (1963) "damgalanma teorisi"nde, bireylerin etiketlendiği kimlikleri ile toplumda var olmak ve kabul görebilmek için, benliklerinden uzaklaşabildiğini ve toplumsal beklentiler doğrultusunda rollerini oynamak için baskılandıklarını öne sürmüştür. Foucault (1977), toplumsal normları bir disiplin mekanizmasına benzetmekte ve bu mekanizmanın suç geçmişi olan bireyler üzerinde denetleme, gözetleme ve düzeltme eksenli baskı uyguladığını öne sürmektedir. Bu baskının da, sadece birey davranışlarını değil değer ve düşünce yapısını da yeniden şekillendirmeye zorladığını vurgulamıştır. Bu bağlamda cezaevi deneyimi sonrasında bireylerin toplumsal norm ve kurallara uyum sağlama süreci, yüzeysel bir davranış değişikliğini, derin bir değer ve kimlik çatışmasını kapsamaktadır.

Diğer yandan cezaevi deneyimi sonrasında bireylerin yeniden sosyalleşme süreçlerinde sadece davranışlarını değil, beraberinde sosyal algı ve içsel tutumlarını da yeniden şekillendirdikleri görülmektedir. Bu durum bireylerin sadece suç davranışından uzaklaşmakla kalmadan, toplumsal sorumluluk bilinciyle eyleme geçtiğini göstermektedir. Bulgular literatür ile uyumludur. Giddens (1991), bireylerin kimliklerini devam ettirebilmesi için kendi kimliğini tanımasının yanında başkalarının kimliklerini ve farklılığını da öncelemesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu bağlamda, cezaevi deneyimi sonrası bireylerin farklılıklara saygı ve hoşgörü yönündeki sosyal uyumu artırmakta sosyal dışlanmayı ise azaltmaktadır.

Kadınlar ifadelerinde, cezaevi sürecinde yalnızlık, umutsuzluk ve içe kapanma duygularının en çok hissedildiğini aktarmıştır. Aile bireylerinden fiziksel olarak uzaklaşma, sosyal çevre kaybı, kurum içi yetersiz pskososyal destek bu duyguları dahada perçinlemektedir. Literatürde de cezaevinde bulunan mahkumların hem fiziksel hem de psikolojik olarak izolasyona maruz kaldıklarını, cezaevinde verilen pskososyal desteklerin ne denli hayati öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır (Haney, 2002, s. 53; Liebling, 2009, s.94). Özellikle cezaevinde bulunan kadınlar bakımından duygusal izolasyon daha yaygın olarak yaşanmakta, bu durum da travma sonrası stres bozukluğu, sosyal dışlanma ve uyum sorunlarına yol açmaktadır (Covington, 2007, s. 181). Cezaevindeki kadın hükümlülerin sosyal ilişkiler kurma gereksinimi dikkate alındığında, pskososyal destek mekanizmasının güçlendirilmesi ceza infaz sistemi için hazırlanan politikaların temel bir faktörü olmalıdır.

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının yoğun görüş bildirilen kodlarından biri adaletsizlik hissi ve güvenmeme duygusudur. Bu temada yer alan ifadeler katılımcı ifadeleri, adalet sistemine ilişkin eşitsizlik, tarafsızlık ve kurumsal adaletsizlik algısının hakim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Cezaevi deneyimleri, bireylerin adalet sistemine yönelik umudunu ve

güvenini zedelemekte, bireylere geri çekilme, pasif uyum ve güvensizlik gibi direniş tepkileri vermelerini sağlamaktadır. Literatür de bulguları desteklemektedir. Tyler (2006) adalet sistemine karşı güven hissinin, sadece kararların sonuçlarına bağlı olmadığını, hukuki süreçlerin adaletli olup olmadığını da etkili olduğunu vurgulamaktadır. Cezaevleri gibi özgürlüklerin kısıtlamasını esas alan kurumlar, sisteme olan güvenin ciddi şekilde sarstığı görülmektedir (Lerman & Weaver, 2014, s. 208). Wacquant (2009) da fakir ve dışlanan grupların cezalandırma sürecine daha fazla maruz kaldığından bu durumun adalet inancını zedelediğini ileri sürmektedir.

Bu bağlamda adalet sisteminin güven kazanabilmesi için yeniden inşa edilmesi için olan güvenin yeniden inşa edilebilmesi için yasa metinleri tek başına yeterli olmamakta, yargılama süreçlerinin işleyişine yönelik eşitlikçi uygulamalara ve insan onuruna yakışır cezaevi ortam ve şartlarına yönelik çok yönlü reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca cezaevine girmeden önceki en kritik süreçlerden biri olan gözaltı kadınların hak ihlali yaşadığı bir süreç olmuştur. Kadınların çoğu gözaltında cinsiyet temelli ayrımcılığa, psikolojik ve fiziksel şiddete ve insna onuruna yakışmayacak muamelelere maruz kaldığını dile getirmiştir. Bu ifadeler, insan hakları standartları ile gözaltı uygulamalarını zıt düştüğünü, özellikle kadınlar için süecin daha kırılgan olduğunu göstermektedir.

Kadınların gözaltında maruz kaldığı kötü muamele, bireysel deneyimler ile sınırlı olmamakla birlikte bu durum yapısal eksikliklerinde sonucudur. Uluslararası standartlarda, gözaltında tutulan bireyin insan onuruna yakışır muamele görmesi temel bir haktır (Coyle, 2002, s. 931; United Nations, 2015). Fakat yapılan çalışmalar, kadın suçluların gözaltındayken cinsiyet temelli sözlü, fiziksel, ya da psikolojik şiddete erkeklere oranla daha çok maruz kaldığı öne sürülmektedir (Amnesty International, 2020; van der Velde, 2020). Katılımcı ifadeleri de literatürle örtüşmekte, cinsiyet odaklı kötü muamelelerin, kadınların gözaltıda ikinci defa damgalanmasına (secondary stigmatization) sebep olmaktadır (Haney, 2002, s. 54).

Bu bağlamda gözaltında maruz kalınan kötü muameleler, kişisel travmalara sebebiyet vermekle birlikte ceza ve adalet sistemlerine duyulan güvenin de sarsılmasına yol açmaktadır. Kadınların bu süreçten psikolojik ve fiziksel olarak zarar görmemesi için toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamaların gündeme getirilmesi, kolluk kuvvetlerinde görevli kadın sayısının artırılması bağımsız denetim sistemlerinin dahil edilmesi kritik rol oynamaktadır.

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının yoğun görüş bildirilen kodlarından biri de kanunlara uyma eğilimidir. Kadınlar cezaevi deneyimi sürecinde yaşadıkları olumsuz durumlara rağmen

toplumsal düzen ve adalete dair bilinçlendikleri gözlenmiştir. Kadınların cezaevlerinde yaşadıkları yoksunluk ve eşitsizlikten sonra adaletin önemini daha iyi kavradıkları ve bu olumsuz deneyimlerin kendilerini kanunlara karşı daha çok riayet etmelerini sağladığı gözlenmiştir. Özgürlüğün kısıtlanması; uçtan uzak durma ya da suça yeniden bulaşmama konusunda farkındalık oluşturmuştur. Bulgular literatür ile uyumludur. Sherman'ın (1993) “caydırma teorisi” (deterrence theory) nde, cezalandırılmanın bazı bireylerde caydırıcı etkisi olduğunu vurgulamıştır. Maruna (2001) da suçtan uzak duran bireyin “yeniden anlatı” (redemption script) geliştirmek suretiyle yaşamlarını ve kendilerini yeniden şekillendirdiklerini öne sürmüştür. Bu bireyler cezaevinde geçirdikleri süreci bir arınma süreci olarak görmekte, topluma uyum sağlama konusunda hassasiyet geliştirmekte ve kurallara daha çok eğilim göstermektedir.

Bu bağlamda kadınların adaletin önemine vurgu yapan ifadeleri, bu alanda bilinç düzeylerinin yükseldiğini ve öz disiplin geliştirdiklerinin göstergesidir. Yapısal adaletsizliklere ve eşitsizliklere yönelik eleştiriler olsa da, bireysel boyutta adalet bilincinin pekiştiği gözlenmiştir.

Adalet ve yasalara bakış açısı temasının alt kodlarından biri de haksız suçlamadır. Kadınlar, işlemediklerini öne sürdükleri suçlama ile karşılaştıklarını, bunun da sadece hukuki sonuçlar doğurmadığını olumsuz psikolojik etkileri olduğunu da öne sürmüştür. Özellikle suçsuz olduğunu benimseyen bireylerin cezaevinde bulunması ciddi travmalar oluşturmakta, adalete olan güveni sarsmaktadır. Bulgular, adalet sisteminin maddi yaptırımları olmasının yanında, bireylerin psikolojik ve ahlaki bütünlüklerini de etkilemektedir. Bulgular literatür ile uyumludur. Yapılan çalışmalarda haksız yere cezalandırılan bireylerin güvensizlik, sosyal izolasyon ve travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı sonucu ortaya çıkmaktadır (Grounds, 2004, s. 178; Westervelt & Cook, 2012).

Kadınların elimden kalemden başka bir şey tutmadı, adaletin tesis edildiği günleri görmek istiyorum söylemleri, hem masum olduğunu savunma durumunun hem de adalete yönelik umudunun devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, ceza adalet sisteminde cezalandırmanın yanısıra onarma mekanizmasının da daha aktif hale gelmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Sosyal yaşama katılma mücadelesi ana teması, sosyal dışlanma süreci, sosyal dışlanma-suç döngüsü ve destek ve yardım ihtiyaçları olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır.

Sosyal dışlanma süreci temasının alt temalarından biri sosyal bağların kopmasıdır. Sosyal bağların kopması cezaevinden tahliye olan kadınların maruz kaldığı sosyal dışlanmanın belirgin etkilerinden biridir. Kadınların söylemleri, toplum tarafından dışlayıcı ve yargılayıcı yaklaşımların yanısıra yaşadıkları utanç, mahcubiyet ve değersizlik hissinden ötürü sosyal

bağlarının koptuğunu desteklemektedir. Bulgular literatür ile uyumludur. Sosyal bağların kopuşu, bireylerin yaşamlarındaki aileleri, arkadaşları ve akrabaları ile ilişkilerinin zayıflaması ya da tamamen kopması ile meydana gelmektedir (Link & Phelan, 2001, s. 377). Kadınlar, tahliye sonrasında toplum tarafından dışlanmanın yanısıra yakın çevrelerinden dahi uzaklaştırıldıklarını ifade etmiştir. Sosyal bağların bu şekilde zayıflaması kadınların toplumsal hayattan dışlanmalarının önünü açmakta, toplumsal uyumu engellemektedir. Toplumsal destek mekanizmasının yetersizliği dezavantajlı durumda olan kadınları sosyal izolasyona ve duygusal çöküntüye uğratmaktadır (Haney, 2002, s. 53; Visser & Travis, 2003, s. 97).

Sosyal dışlanma süreci temasının alt kodlarından en yoğun görüş bildirilen kod dışlanma ve yalnızlık hissidir. Tahliye sonrası kadınların toplumsal hayatta en yoğun karşılaştıkları sorun damgalanma ve sosyal dışlanmadır. Özellikle siyasi içerikli suç geçmişi olduğunda kadınlar sosyal ilişkilerinde de dışlanma ve ön yargıya maruz kalmakta, yalnızlaşmaktadır. İşledikleri suçlardan ötürü suçlu kimliği ile tanımlandıkları için kadınların sosyal bağları zayıflamakta, aile desteği azalmakta olduğu ve kadınların yalnızlaştıkları görülmüştür. Bulgular literatürü desteklemektedir. Kadınların çoğu, tahliye olduktan sonra aile ve arkadaşlık bağlarının koptuğunu, toplumun kendilerini dışladıklarını bu durumların da kendilerini yoğun yalnızlığa sürüklenmektedir. Sabıkalı bireyler, toplum normlarına aykırı davranışlarından ötürü ötekileştirilmektedir. Kadınlar için bu daha yıkıcı bir durumdur. Çünkü kadınlar hem toplumsal cinsiyet normlarının hem de işledikleri suçun çifte dezavantajını yaşamaktadır (Covington, 2007, s. 182; Chesney-Lind & Pasko, 2013, s. 48).

Ayrıca katılımcılardan bazıları sosyal hizmet kurumları ve bazı STKlardan aldıkları yardımların uyum sürecinde ve yalnızlık ile baş etme de olumlu katkıları olduğunu belirtmiştir. Toplumsal destek mekanizmalarının kadınların topluma yeniden kazandırılmasında kritik rol üstlendiği ortaya çıkmaktadır (Pager, 2003: 963; Visser & Travis, 2003, s.97).

Bu bağlamda cezaevinden tahliye olan kadınların dışlanma, damgalanma ve yalnızlık duygusuyla başa çıkmada zorlandıkları, bunun da sosyal uyumlarını güçleştirdiği ortaya çıkmaktadır. Kadın hükümlülerin toplum ile yeniden uyum sürecinde bireysel müdahalelerle birlikte toplumsal ve yapısal boyutta uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu noktada, psikososyal yardım sistemleri, aile ilişkisinin güçlendirilmesi ve STK'lar önemli rol oynamaktadır.

Ayrıca aile desteğinin cezaevi deneyimi sonrası duygusal ve sosyal iyileşme sürecinde önemli bir faktör olduğu, aile desteğinden yoksun olunması ise yalnızlık ve dışlanmayı artırdığı ortaya çıkmıştır. Aile tarafından sunulan maddi ve manevi destek katılımcıların topluma yeniden

uyum sağlama noktasında büyük önem arz etmektedir. Kadınların söylemleri, ailenin tutumlarının onların psikolojik olarak iyileşmesi ve sosyal dışlanma süreçlerinde belirleyicidir. Alanyazında da tahliye sonrası, bireylerin topluma yeniden uyum sağlamaları açısından aile desteği unsurunun belirleyici olduğu vurgulanmıştır. La Vigne ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, ailedesteğini alan sabıkalı bireylerin topluma yeniden kazandırılmalarının daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Aile desteğinden yoksun olma durumunda ise birey sosyal çevreden dışlanmakta, yalnızlığa mahkum olmakta, izalasyona maruz kalmakta ve benlik saygısının düşmesine yol açmakta ve bu nedenle toplumsal uyum zorlaşmaktadır (Schnittker ve John, 2007, s. 124).

Bu bağlamda, aile desteğinin varlığı duygusal ve maddi motivasyon sağlamak suretiyle sabıkalı kadınların topluma yeniden entegre olmasını kolaylaştırmakta, aile desteğinden yoksun olan kadınların da tam tersine hem ekonomik hem sosyal hayatta karşılaştıkları sorunlar artmaktadır.

Maddi yetersizlik sosyal dışlanma süreci temasında yoğun olarak görüş bildirilen temalardandır. Cezaevinden tahliye olduktan sonra kadınların yaşadığı maddi problemler topluma yeniden uyumlarını güçleştirdiği, bu nedenle sosyal dışlanmanın derileştiği ortaya çıkmaktadır. Sabıkasından dolayı iş bulamayan katılımcıların ekonomik bakımdan bağımlı olmaları sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz etkiler bırakmaktadır. Maddi sorunlar profesyonel yardım almayı ve sosyal etkinliklere katılımı engellediğinden toplumsal bütünleşme sağlanamamaktadır. Bu bulgu literatür ile tutarlıdır. Nitekim literatürde, maddi yetersizliklerin bireylerin sosyal etkinliklere katılımını sınırladığı ve sosyal dışlanmayı derinleştirdiği sıkça vurgulanmaktadır (Levitas, 2006, s.11 ; Silver, 2007, s. 46). Özellikle sabıkası olan birey, iş bulmakta yaşadığı sorunlar nedeniyle gelir elde etme olanağından mahrum olmakla birlikte toplumsal uyum süreçlerinde dışlanma ve damgalanma gibi risklere maruz kalmaktadır. (Pager, 2003, s. 954). Maddi yetersizlik ekonomik bir sorun olmanın yanında sosyal dışlanmanın nedeni ve sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sabıkadan dolayı işe girememe sosyal dışlanma süreci temasında yoğun olarak görüş bildirilen temalardandır. Katılımcılar sabıka kayıtları olduğundan dolayı iş bulmakta zorlandıklarını, düşük ücretlerle zorlu şartlarda çalıştıklarını, bu durumunda topluma yeniden uyum sağlama noktasında sorunlar oluşturduğunu belirtmiştir. Sabıkalı bireyler maddi yetersizlikten ötürü hem kendi çevrelerinden sosyal dışlanmaya maruz kalmakta sosyal faaliyetlere katılamamaktadır. Sabıkalı olmak hukuki bir etiket olmakla birlikte, ekonomik yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya zemin oluşturmaktadır. Bu bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Sabıka kaydının istihdam imkanlarını sınırladığı ve işe girme süreçlerini zorlaştırdığı pek çok

çalışmada vurgulanmıştır. Pager (2003), sabıka kaydı olan kişilerin işveren tarafından damgalandığını, sabıka kaydının işe girme şansını düşürdüğünü belirtmiştir. Bu da, sabıkalı kişilerin düşük ücretlerle, yarı zamanlı ya da geçici işlerde çalışmaya zorlanmasına ve ekonomik dışlanmaya sebep olmaktadır. (Visser & Travis, 2003, s. 623). Diğer yandan sabıkalı olma durumu, gelir yetersizliği ve işsizliğe sebep olduğundan sosyal dışlanma derinleşmekte ve sabıkalı bireylerin toplumla yeniden bütünleşmesi zorlaştırmaktadır (Western, 2006, s. 73). Bu bağlamda sabıka bireyler için hukuki bir etiket olmasının yanında sosyal ve ekonomik hayatta karşılarına çıkan çok yönlü bir dışlanma sürecini ifade etmektedir.

Sosyal dışlanma süreci temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de sosyal hizmetlere ulaşamamadır. Cezaevinden tahliye olduktan sonra sosyal hizmetlere ulaşma noktasında yönlendirme ve bilgi eksikliği olduğu, kurumsal rehberliğin görevini tam anlamıyla yerine getirmediği ortaya çıkmıştır. Literatür ile bulgular benzeşmektedir. Bazemore ve Stinchcomb (2004), yaptıkları çalışmada; cezaevinden tahliye olan kadın mahkumların toplumsal uyum sürecinde ekonomik, psikolojik, toplumsal ve ailevi pek çok dezavantaj ile yüklenmiş olduklarını ve bu yüzden kadınlar için kapsayıcı ve çok yönlü sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Petersilia da (2003), cezaevi sonrası süreçte bireyleri topluma yeniden entegre etmek için sosyal hizmet uygulamalarının (istihdam, bağımlılık tedavisi, maddi destek, barınma, psikolojik destek vb.) büyük önem arzettiğini vurgulamaktadır. Sosyal hizmetlere ulaşmada yaşanan engeller ve sorunlar bireylerin suça yeniden yönelme riskini artırmaktadır. Avrupa birliği ülkelerinden seçilen ülkelerde yapılmış karşılaştırmalı bir araştırmada, sosyal hizmetler uygulamalarına düzenli bir şekilde erişimi olan ülkelerde yeniden suça karışma oranının düşük olduğu, sosyal hizmet uygulamalarının yeterli seviyelerde olmadığı ülkelerde damgalanma ve dışlanmanın arttığı ortaya çıkmıştır (Nowak, 2015, s. 324). Kadınlar psikolojik destek, hukuki danışmanlık, meslek edindirme vb. hizmet ve uygulamalara erişirken zorluklarla karşılaşmıştır. Sosyal hizmetlere erişimin zor olması kadınların topluma uyum sağlamasını zorlaştırmakta, sosyal dışlanmayı daha derinleştirdiği görülmektedir.

Sosyal dışlanma süreci temasının alt kodlarından görüş bildirilen kodlardan biri de hukuki destek ve savunmaya erişememedir. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra hukuki destek almakta sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Yüksek hukuki destek maliyetleri, ücretsiz avukat ve savunma hizmetlerinin yetersizliği, ve yönlendirmede yaşanan eksiklikler kadın hükümlüleri savunmasız bıraktığı ortaya çıkmıştır. Bulgular literatür ile uyumludur. Adalete erişme hakkı, hukuk üstünlüğünün temel taşlarındandır. Fakat dezavantajlı bireyler, cezaevlerinden tahliye olan hükümlüler adalete erişme hakkına ulaşırken ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

karşılaşmaktadır (UNDP, 2005). Ayrıca Türkiye Barolar Birliği tarafından hazırlanan rapora göre, adli yardım mekanizmasının etkinliği ve kapsayıcılığı ekonomik yoksunluk yaşayan bireyler sınırlıdır (TBB, 2019). Bu bağlamda ulaşılabilir ve ücretsiz hukuki desteklerin yetersizliği, adalete erişim sürecinde eşitsizlikler doğurmakta, bu da kadınların hakkını savunmalarını zorlaştırdığını söyleyebiliriz.

Sosyal dışlanma süreci temasının alt kodlarından en yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de damgalanmadır. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonra sabıkalı olarak damgalandıklarını, bu damgalanmanın da psikolojik, sosyal ve ekonomik pek çok alanda yaşamlarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Fetöcü, terörist, sabıkalı kadın vb damgalamalar kadınların toplumda dışlanmasına, sosyal çevresinden uzaklaşmasına ve yalnızlık hissine zemin hazırlamıştır. Bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir. Goffman'ın (1963) "damga" kuramıyla bulgular doğrudan ilişkilidir. Goffman bireyin bir kere damgalandığı zaman toplumun bireyi artık o kimlik ile tanımladığını ve bu damganın da bireylerin bütün toplumsal rolüne gölge düşürdüğünü savunmuştur. Maruna (2001) da, cezaevinden çıkan bireylerin topluma yeniden katılma sürecindeki en büyük engellenmenin damgalanma olduğunu ve bireylerin her türlü ortam ve koşulda eski sabıkalarının sürekli önlerine çıkarıldığını vurgulamaktadır. Pager (2003) yaptığı çalışmada suç geçmişinin başta iş bulma süreci olmak üzere bireyi dezavantajlı olarak konumlandığını deneysel şekilde ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda damgalanmayı yalnızca bireyin geçmişini değil geleceğini de şekillendiren ve kısıtlayan zorlu bir etiket olduğu ortaya çıkmaktadır. Damgalanma; toplumsal uyumu güçleştirmekte, sosyal dışlanmayı derinleştirmekte ve bireylerin toplumla yeniden bütünleşmesi için en büyük engellerden biridir.

Öte yandan kadınlar, maruz kaldıkları bu hukuki süreçleri siyasi zemine bağlamış, yargı sürecinin olması adil olmadığını, asıl mağdurun kendileri olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların suçlarını reddetmesi ile beraber toplum tarafından gösterilen dışlayıcı yaklaşımları içselleştirmelerine, hukuk düzenine karşı güvenlerinin zedelenmesine ve topluma yeniden entegre olma süreçlerinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Bu bulgu literatür ile benzeşmektedir. Nitekim, bu gibi tepkileri ikincil mağduriyet ve damgalanma kavramları ile açıklanmaktadır. Goffman (1963), bireylerin damgalanma süreci içerisinde dışlanmanın yanı sıra toplumun tutumu ile kendisine ilişkin bireylerin algılarının da bozulduğunu ortaya çıkarmıştır. Maruna (2001) da, suç işlediğini inkar eden bireyin topluma yeniden kazandırılması sürecinde hukuk düzeninin şeffaf ve hakkaniyetli olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, OHAL vb. olağanüstü şartlar altında yapılan yargılamalar bireylerin adalete güvenini

meşrulaştırarak yeniden topluma uyum sağlama ve rehabilitasyon sürecini olumsuz etkilemektedir.

Sosyal dışlanma süreci temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan biri de kesişimsel dezavantajlılık-sabıkalı kadın olmaktır. Kadın olmasından ötürü toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve suç geçmişinin getirdiği damgalanma durumları birleşip çok katmanlı dışlanmaya sebep olmaktadır. Sabıkalı olma kimliğinden önce başlı başına kadın olmak sosyal bir dezavantajlılık yaratmaktayken, bu iki kimliğin birleşmesi kadınların yoğun şekilde ayrımcılık, dışlanma ve değersizliğe kapılmasına neden olmaktadır. Kadınlar hali hazırda hizmetçi, eksik ya da hizmetçi olarak görülmekteyken sabıkalı olmaları bu yaklaşımı daha da derinleştirmektedir. Kadın olmaları ve sabıkalı olmaları nedeniyle iş arama sürecinde maruz kaldıkları ayrımcılıktan söz etmişlerdir. Bulgular, Crenshaw (1989) tarafından ortaya atılan kesişimsellik (intersectionality) teorisiyle paralellik göstermektedir. Bireyin birden çok aidiyet ve kimliğe sahip olmasına paralel olarak eş zamanlı şekilde dezavantajlı konuma gelebileceğini savunmuştur. Fakir, sabıkalı, kadın, engelli vb. kimlik bir araya geldiğinde, ayrımcılığın derinliği artmaktadır. Schram, Soss, & Fording (2008) de yaptığı çalışmada, sabıkalı kadınların gerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden gerekse sabıkalı olma durumlarından ötürü çift damgalanmaya maruz kaldığı, istihdam mekanizmasından, sosyal hizmetlerden, ailevi ve sosyal destekten diğer kadınlara göre daha az yararlanabildiği ortaya çıkmıştır.

Sosyal dışlanma süreci temasının yoğun görüş bildirilen bir diğer kodu psikolojik desteğe erişimdir. Cezaevlerinde psikolojik desteğe erişim, personel yetersizliği, yoğunluk ve yapısal sorunlar nedeniyle sınırlıdır. Literatürde kadınların cezaevinde erkeklere nazaran psikolojik desteğe daha çok ihtiyaç duyduğu, buna rağmen kadınların cezaevinde psikolojik destekten sınırlı bir biçimde yararlandıkları vurgulanmaktadır.

Katılımcılar cezaevinde oldukları dönemlerde ve sonraki süreçte psikolojik destek hizmetine erişimde çeşitli zorluklarla yaşadıklarını belirtmişlerdir. Psikologla görüşme taleplerinin çoğu zaman yoğunluk ya da personel yetersizliği nedeniyle karşılanmadığı, psikososyal desteğin sınırlı olduğu ifade edilmiştir. Bu durumda kadın mahpuslar, yoğunlukla benzer deneyimlere sahip diğer tutuklularla dayanışarak duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır.

Araştırmalar, cezaevindeki kadınların ruhsal sağlık sorunları yaşama oranlarının erkek mahpuslara kıyasla daha yüksek olduğunu ve buna rağmen psikolojik destek hizmetlerine erişimlerinin daha sınırlı kaldığını göstermektedir (Covington, 2007, s. 181; Plugge, Douglas, & Fitzpatrick, 2006, s. 213). Kadınların travmatik yaşam öyküleri, damgalanması, annelik

rolleri üzerine cezaevine girmeleri, psikolojik olarak da kırılğan bir rup haline gelmelerine sebep olmaktadır. (Haney, 2002, s. 54).

Ayrıca kadın katılımcıların bazıları cezaevinde yaşadığı belirsizlik, yalnızlık ve psikolojik sorunlar ile başa çıkmak için maneviyata yönelmiştir. Kadınlar, dualar, ibadetler ve dini içerikli yayınlar okumak suretiyle içsel bir motivasyon kazanmıştır. Ayrıca kadınlar anlam arayışına girerek cezaevi gibi stres seviyesi yüksek ortamlarda psikolojik dayanıklılıklarını artırmaya çalışmıştır.

Literatürde, manevi ve dini etkinliklerin cezaevlerinde bireyin umudunu artırdığını, psikolojilerine olumlu yönde katkı sağladığını, iç hesaplaşma ve hatalarla yüzleşmesine imkan tanıdığını vurgulamaktadır (Clear & Sumter, 2002, s. 129; Maruna, Wilson & Curran, 2015, s. 172). Özellikle kadın mahkumlar için sorunlar karşısında baş etme stratejilerinden biri de maneviyattır (Koenig, 2009, s. 289).

Sosyal dışlanma-suç döngüsü teması, dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmaları, cezaevinin yeniden dışlanma üretmesi ve suçun tekrarına zemin hazırlayan toplumsal bariyerler olmak üzere 3 alt temadan oluşmaktadır.

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi dışlanmışlığın suça yönlendirme mekanizmalarıdır. Maddi yetersizlik, cinsiyet ayrımcılığı, sosyal dışlanma vb. yapısal engellerin bir araya gelmesi bireylerin suça yönelmesine neden olan temel dinamiklerdir. Kadınlar yönüyle iş güvencesi yoksunluğu, ve maddi yoksunluk yaşaması sadece ekonomik tehdit olmaktan çıkıp varoluşsal tehdiye evrilmektedir. Kadınlar görünmeyen sahalarda yasadışı yollara ve sömürüyle maddi kazanç sağlamaya yönlendirilmektedir. Bu durumlar literatürde “önleyici fırsat eksikliği” veya “yapısal şiddet” olarak açıklanmakta; özellikle yoksul, eğitimsiz kişilerin yasadışı işlere yönlendirildiklerini ortaya çıkarmaktadır (Wacquant, 2009, s.230; Merton, 1968, s. 125). Kadın açısından bakacak olursak; maddi yetersizlikler, sosyal ilişkiler, toplumsal cinsiyet rolü vb. sebeplerle kadınların maruz kaldığı dışlanma suça eğilimi artırmaktadır (Sudbury, 2005, s. 83). Bu ve benzeri dışlayan şartlar, suçun bireysel tercihten de öte, toplumsal yapının mahsulü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi de cezaevinin yeniden dışlanma üretmesi: etiketleme, damgalanmadır. Cezaevinden tahliye olan bireylerin tekrar suça yönelmelerinde damgalama ve etiketleme büyük önem arz eden toplumsal belirleyicilerdendir. Kadınlar açısından bu süreç çok katmanlı olmakla birlikte, sabıkalı olma durumunun değil kadınsı rolüyle uyumsuz olması yönüyle de sert bir dışlanma ile karşı karşıya

kalmaktadırlar. Bu durum, kadınları psikolojik, ekonomik ve sosyal yönden hassaslaştırmaktadır. Suç geçmişi olan bireylerin maruz kaldıkları sosyal dışlanma, literatürde “etiketleme” ve “damgalama” teorileri kapsamında değerlendirilmektedir. Goffman (1963) için damgalama; toplumun bireyin sosyal kimliğini olumsuz şekilde tanımlandırması, oluşan yeni kimliğin de bireyin toplumsal hayattaki tüm alanlarını etkilemesidir. Kadının suça yönelmesi hukuki ihlal yönünden çok ideal kadın rolüne yönelik tehdit unsuru olarak değerlendirilmektedir (Carlen, 1990, s.12; Sudbury, 2005, s. 67). Sabıkalı birey, toplum için potansiyel suçlu olarak görülmekte ve toplumsal leke taşıdığı algısı hakimdir. Bu durum, cezaevlerinin rehabilite edici yönünden ziyade, birey ile toplum arasındaki bağı zayıflatan mekanizma haline gelmesine neden olmaktadır. Kadınlar bakımından sosyal dışlanma süreci daha da derinleşmektedir.

Sosyal Dışlanma- Suç Döngüsü temasının görüş bildirilen alt kodlarından birisi de suçun tekrarına zemin hazırlayan toplumsal bariyerlerdir. Bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren maruz kaldığı sosyal dışlanma, kurumsal ihmaller ve sevgiden yoksun olma durumları suçun tekrar işlenmesine neden olmaktadır. Suça zemin hazırlayan durumlar tek başına kişisel nedenler ve ahlaki zaafiyetler ile açıklanamaz; sistem desteğinin eksiklikleri ve toplumsal bariyerler de suça zemin oluşturmak, kişinin tekrar suça yönelmesine neden olmaktadır. Literatürde de bu durum özellikle çocukluk döneminde bireylerin yaşadığı kurumsal travmalarla ve bağlanma problemleriyle açıklanmaktadır. Hirschi’nin Bağlanma Teorisi’nde, bireyin toplum, aile ve okul ile kurduğu güçlü bağların onu suçtan uzak tutmaya katkı sağladığını açıklamaktadır. Bu bağların hiç oluşmaması ya da zayıf oluşu bireyi suça yönlendirebilmektedir (Hirschi, 1969, s. 208). Öte yandan Wacquant (2009) da, tekrarlanan suçluluk döngüsünü kurumsal destek yetersizliği, sosyal dışlanma ve genellikle yoksulluk ile ilişkilendirmektedir. Çocuk esirgeme kurumları vb kurumların çocukların ihtiyaçlarını bütüncül şekilde ele almaması, onların aidiyet ve güven duygularının gelişmemesine neden olmaktadır. Bu durum da bireyleri marjinal olmaya ve suça tekrar yönelmesine zemin hazırlamaktadır (Muncie, 2006, s. 781). Suç geçmişi olan kadınlara yönelik yapılan araştırmalarda da kurumsal ihmal ve damgalanma suçun tekrarlanmasında önemli rol oynayan unsurlardır. Kadın hükümlüler bağlamında yapılan çalışmalar da, kurumsal ihmalin ve toplumsal damgalamanın, tahliye sonrası suça dönüş oranlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kadınların cezaevine girmeden önceki yaşamlarında da dezavantajlı konumda olduklarını, tahliye olduktan sonra da sosyal dışlanmanın derinleştiğini ve buna kurumsal

destek yetersizlikleri eklendiğinde yeniden suça karışmanın kaçınılmaz olduğunu söyleyebiliriz.

Destek ve yardım ihtiyaçları alt teması, psikolojik destek sağlama, kadınlara iş imkânlarının sağlanması, kişisel ihtiyaçların karşılanması, sağlık hakkına erişim, barınma ve güvenlik, hukuki destek arayışı, toplumsal farkındalık, ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlar, sosyal hizmetlere erişim olmak üzere 9 alt temadan oluşmaktadır.

Destek ve yardım ihtiyaçları temasının yoğun görüş bildirilen kodlarından birisi barınma ve güvenlidir. Tahliye sonrası süreçte barınma ve güvenlik sorunu, kadın hükümlülerin yeniden suç döngüsü içerisine dahil olmasına ve sosyal dışlanmasına zemin hazırlayan unsurlardandır. UNODC (2012), tarafından yapılan çalışmada barınma tahliye olan kadın hükümlülerin en temel ihtiyacıdır. Bloom, Owen ve Covington (2003) de, cezaevi sonrası süreçte barınma desteği ile birlikte sağlık hizmetleri, çocuk bakımı, ve psikolojik destek hizmetlerinin bir arada sunulduğu çok yönlü bir yaklaşımın gerekliliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca Schram, Koons-Witt ve Morash (2004), cezaevi sonrası kadın hükümlülerin aileleri ile tekrar bir araya gelmeleri hususunda yaşadıkları problemlere dikkat çekmekte, devletin de desteklediği destek ve barınma konutların inşasının eski hükümlü kadınların sosyal sermayelerinin yeniden inşası için önem arz ettiğini savunmuştur. Bu bağlamda barınma ve güvenlik alanındaki yetersizliklerin bireylerin yaşadığı travmaların artmasına neden olduğu söylenebilir. Özellikle aile desteğinden yoksun kadınlar için barınma sorunu sosyal dışlanmayı derinleştirmekte ve sosyal izolasyonu artırmaktadır.

Destek ve yardım ihtiyaçları temasında görüş bildirilen kodlardan biri de toplumsal farkındalıktır. Toplumsal farkındalık; kadınların cezaevinden çıktıktan sonra topluma yeniden kazandırılması noktasında oldukça önemlidir. Toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi ön yargıları azaltarak damgalanmayı önleyecektir. Literatürde, restoratif adalet ve toplum temelli rehabilitasyon yaklaşımları, bireylerin cezaevi deneyimi sonrasında topluma yeniden entegre olabilmesi için yalnızca bireysel girişimlerin yeterli olmadığını, toplumsal dönüşümün de gerekli olduğunu savunmaktadır (Bazemore & Stinchcomb, 2004, s. 62). Toplumsal farkındalığa yönelik kampanyalar, medya aracılığıyla bilinçlendirme ve sivil toplum katkısı ile gerçekleştirilen faaliyetler, toplumun eski hükümlülere yönelik daha destekleyici ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmelerine olanak (UNODC, 2012). Benekos ve Merlo (2008) toplumların eski hükümlü bireylere yönelik yaklaşımların genellikle suç odaklı olduklarını , bu yaklaşımların da eski hükümlü bireylerin barınma, istihdam, sosyal çevre ile ilişkiler vb. alanlarını negatif yönde etkilediğini savunmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal farkındalık

uygulamaları, sadece suç geçmişi olan kadınların yaşamlarını kolaylaştırmaz ayrıca toplumsal kapsayıcılık ve toplumsal barış bakımından da oldukça önem arz etmektedir.

Hukuki destek arayışı destek ve yardım ihtiyaçları temasının bir alt temasıdır. Kadınlar cezaevinde adalete erişim hususunda türlü güçlüklerle karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle OHAL döneminde hukuki desteğe ulaşma, hukuki süreçleri anlama ve avukata ulaşabilme vb. temel haklarına erişimde sınırlılıkların olduğu gözlenmiştir. Ayrıca avukatların sürece ilişkin sağlıklı rehberlik yapmadığı ve dosyalar ile yeterince ilgilenilmediği kadınlardan bazıları tarafından dillendirilmiştir.

Literatürde de, kadın mahkumların hukuki haklarına yönelik yeterli bilgilendirilmedikleri ve erkeklere nazaran adalete erişim konusunda daha dezavantajlı oldukları vurgulanmaktadır (Barberet, 2014, s.16; Human Rights Watch, 2013, s.92). Bu durumun sonucu olarak, kadınların adil yargılanma hakları ve savunma desteğinin cezaevi sürecinde sık sık ihlal edilmektedir göstermektedir (Quaker United Nations Office, 2011). Bangkok Kuralları da, kadın mahkumların hukuki desteğe erişiminin ve bu sürecin kolaylaştırılmasının zorunluluk olduğunu vurgulamaktadır (United Nations, 2010).

Destek ve yardım ihtiyaçları temasının alt kodlarından yoğun görüş bildirilen kodlardan bir diğeri de psikolojik destek sağlamadır. Katılımcılar cezaevinden çıktıktan sonraki süreçte ciddi anlamda psikolojik desteğe ihtiyaç duyduklarını fakat bu hizmete erişimde birtakım zorluklar yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, literatürde sıkça vurgulanan “psikososyal destek eksikliğinin yeniden suç işlemeye ya da sosyal izolasyona zemin hazırladığı” yönündeki çalışmalarla örtüşmektedir (Petersilia, 2003, s.57; Arditti & Parkman, 2011, s. 215). Kamusal hizmetlere erişimde yaşanan sorunlar, ekonomik sorunlar ve bilgilendirme/yönlendirilmenin olmaması psikolojik iyileşmeyi zorlaştırmakta; bu da kadınların toplumla yeniden bütünleşmesini engellemekte ve sosyal dışlanmayı derinleştirmektedir.

Sağlık hakkına erişim destek ve yardım ihtiyaçları temasının bir alt temasıdır. Kadınların büyük bölümü cezaevinde bulunduğu dönemde sağlık hizmetlerine erişimde problemler yaşadıklarını belirtmiştir. Bu problemler psikolojik destek ve fiziksel sağlık alanında kendini göstermektedir. Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan olumsuzluklar kişinin cezaevine uyumunu zorlaştırmakta, yaşam kalitesini daha da düşürmektedir. Nitekim literatürde sağlık hakkına erişimin sınırlı olması, cezaevinde yatan bireylerin insan onuruna yakışan yaşam şartlarından uzaklaştıklarını ortaya koymaktadır (Lines, 2006: 275; UNODC, 2014). Ayrıca kadınların

kadınsal özelliklerine duyarlı gereksinimlerinin yerine getirilmemesi cezaevlerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini açığa çıkarmaktadır (Plugge, Douglas & Fitzpatrick, 2006, s. 191).

Kadınlara iş imkanı sağlanması destek ve yardım ihtiyaçları temasının bir diğer alt temasıdır. Araştırma bulguları, cezaevinden tahliye olan kadınlar için iş bulmanın topluma yeniden entegrasyon sürecinde kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, aile desteğinden yoksun kadınların iş bulamaması durumunda yeniden suç işleme riskinin arttığını ve sosyal dışlanmanın derinleştiğini belirtmişlerdir. Bu durum, kadın eski hükümlülerin ekonomik ve sosyal açıdan güçlendirilmesinin toplumsal uyum açısından hayati olduğunu ortaya koymaktadır.

Literatür de benzer sonuçlar sunmaktadır. Örneğin, Visser ve Travis (2003), eski hükümlülerin istihdam desteğine erişimlerinin yetersiz olmasının yeniden suç işleme riskini artırdığını vurgulamaktadır. Ayrıca, Travis ve Western (2014), cezaevinden tahliye sonrası kadınların iş bulma ve gelir elde etme imkânlarının sınırlı olmasının, toplumsal entegrasyonu zorlaştırdığı ve sosyal izolasyonu derinleştirdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda, iş ve meslek edindirme programlarının devlet, sivil toplum ve özel sektör iş birliğiyle güçlendirilmesi, kadın eski hükümlülerin topluma yeniden katılım süreçlerinin desteklenmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Destek ve yardım ihtiyaçları temasının alt temalarından biri de kişisel ihtiyaçların karşılanmasıdır. Araştırma bulguları, cezaevinde temel kişisel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan kısıtlamaların, hükümlülerin yaşam kalitesini ve psikolojik iyilik hâlini doğrudan etkilediğini göstermektedir. Katılımcılar, sağlık hizmetlerine erişim, psikolojik destek ve iletişim imkanlarında zaman zaman aksaklıklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum, cezaevlerinin yalnızca güvenlik odaklı değil, aynı zamanda insani yaşam koşullarını gözetmekle de yükümlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir. Haney (2003), cezaevlerinde yetersiz sağlık hizmetlerinin ve sınırlı psikolojik desteğin, hükümlülerin psikolojik stresini artırdığını ve sosyal uyumu olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Kupers (2005) çalışmaları, cezaevlerinde hükümlülerin temel insani ihtiyaçlarının karşılanmamasının, ruh sağlığı sorunlarını derinleştirdiğini ve rehabilitasyon süreçlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu bulgular, cezaevi yönetimlerinin sağlık, iletişim ve psikolojik destek hizmetlerini güçlendirmesi gerektiğini ve insani yaşam koşullarının iyileştirilmesinin, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılmasında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Destek ve yardım ihtiyaçları temasının alt temalarından biri de ekonomik güçlendirmeye yönelik adımlardır. Araştırma bulguları, tahliye sonrası kadınların topluma yeniden entegrasyon süreçlerinde ekonomik güçlendirmenin kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcılar, sabıkalı olmanın kadınlar için iş gücü piyasasında ciddi bir dışlanma yarattığını ve iş bulma süreçlerini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, meslek edindirme kurslarının yaygınlaştırılması, istihdam desteği ve eski hükümlü kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık uygulamalarının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, cezaevinden çıkan kadınlara psikososyal ve ekonomik destek sağlayan STK'ların güçlendirilmesi ve yeni programların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.

Literatür de benzer sonuçları desteklemektedir. Visser ve Travis (2003), eski hükümlülerin iş gücü piyasasına yeniden katılımında karşılaştıkları engellerin, sosyal dışlanmayı artırdığını ve yeniden suç işleme riskini yükselttiğini belirtmektedir. Benzer şekilde, Travis ve Western (2014), istihdam ve meslek edindirme programlarının eski hükümlü kadınların topluma yeniden kazandırılmasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, devlet, sivil toplum ve özel sektör iş birliğiyle uygulanacak ekonomik güçlendirme programlarının, eski hükümlü kadınların toplumsal uyumunu desteklemede hayati öneme sahip olduğu görülmektedir.

Destek ve yardım ihtiyaçları temasının bir diğer alt teması da sosyal hizmetlere erişimdir. Katılımcılar, hizmetlerden faydalanabilmek için yeterli bilgiye sahip olamadıklarını, bürokratik engeller ve eksik yönlendirmelerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Sosyal hizmet kurumlarına başvuruların uzun prosedürler gerektirmesi, kadınların ihtiyaç duydukları psikolojik, hukuki ve mesleki desteklere ulaşmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, sosyal hizmetlerin etkinliğinin sınırlı olduğunu ve eski hükümlü kadınların topluma yeniden entegrasyon süreçlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Literatür de bulguları desteklemektedir. Garcia ve Ritter (2012), eski hükümlü kadınların sosyal hizmetlere erişimde karşılaştıkları zorlukların, toplumsal uyumu ve yeniden suç işlememe olasılığını doğrudan etkilediğini belirtmektedir. Edwards ve arkadaşları (2022), kadınların cezaevinden çıktıktan sonra karşılaştıkları sosyal hizmetlere erişim engellerinin, psikolojik iyileşme süreçlerini olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Salem (2022), kadınların sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları engellerin, toplumsal dışlanmayı artırarak yeniden suç işleme riskini yükselttiğini ifade etmektedir.

Öte yandan kadın mahkumların cezaevinde eğitim yoluyla kendini geliştirmeye yönelik çabası, bireysel direncin işareti olarak değerlendirilmiştir. Kadınların çoğu, cezaevinde iken kitap

okuyarak, dil öğrenerek, mesleki kurslara katılarak kişisel gelişimlerini desteklediklerini ifade etmiştir. Ancak bu aşamda kurumsal desteğin yetersiz kaldığı, eğitimlerin sürekliliği ve nitelikleri bakımından yetersiz kaldıkları belirtilmiştir.

Literatürde cezaevi sürecinde yürütülen eğitim faaliyetlerinin, tutuklu ve hükümlülerin psikolojilerine olumlu şekilde yansıdığı ve toplum uyum sağlamalarına katkı sağladığı vurgulanmaktadır (Liebling, 2004; UNODC, 2018). Ancak özellikle kadın mahkumlar, eğitime erişimde cinsiyet temelli yapısal eşitsizliklerle karşı karşıya kalmakta ve bu durum onların rehabilitasyon sürecini olumsuz etkilemektedir (Bartels & Easteal, 2016, s. 214). Bu bağlamda cezaevlerinde kaynakların sınırlı olduğu, kütüphane hizmetlerinin yetersiz olduğu, kursların devamlılığının ve niteliğinin sağlanması gerekmektedir. Ceza infaz sisteminde bu hizmetlerin sağlıklı şekilde yürütmesini sağlayacak adımların atılması elzemdir.

Ayrıca araştırmanın başlangıcında belirlenen sorulara ilişkin, çalışmanın sonunda elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir:

1. Kadınlar hangi sosyoekonomik ve kültürel koşullar altında suça yönelmiştir?

Araştırma bulguları, kadın suçluluğunun sosyal, ekonomik ve kültürel koşulların kesişiminde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların cezaevi öncesi yaşam koşulları, suça yönelimlerinde belirleyici bir etmen olarak öne çıkmıştır. Özellikle aile desteğinin eksikliği ve problemli sosyal çevre, sosyal bağların zayıflığı ve travmatik yaşantılar, kadınların suç davranışını belirleyen temel unsurlar arasında yer almıştır. Bu bulgular, suçun bireysel özelliklerden ziyade, sosyal ve ekonomik yapıların etkileşimi ile ortaya çıktığını göstermektedir.

2. Suç sonrası süreçte kadınların yaşadığı sosyal dışlanma hangi boyutlarda ortaya çıkmıştır?

Kadınların suç sonrası süreçte deneyimlediği sosyal dışlanma, maddi, kurumsal ve kültürel boyutlarda kendini göstermektedir. Maddi boyutta, gelir kaybı, iş bulamama ve sosyal hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler öne çıkmaktadır. Kurumsal boyutta, hukuki destek eksikliği ve sosyal hizmetlerin yetersizliği, kadın eski hükümlülerin topluma yeniden entegrasyonunu zorlaştırmaktadır. Kültürel boyutta ise aile desteğinin azalması, sosyal bağların kopması ve sabıkalı kadın olmanın getirdiği toplumsal damgalama dikkat çekmektedir. Sosyal dışlanmanın bu üç boyutu, birbirini pekiştirerek kadınların toplumsal ve ekonomik hayata katılımını ciddi şekilde sınırlandırmaktadır.

3. İstanbul örneğinde kadın suçlulara yönelik sosyal hizmet müdahaleleri yeterli midir?

İstanbul örneğinde yapılan incelemeler, kadın suçlulara yönelik sosyal hizmet müdahalelerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Psikolojik destek ve bazı sosyal hizmetlerin sağlanmasına rağmen, barınma, güvenlik ve ekonomik güçlendirme alanlarındaki eksiklikler, kadın eski hükümlülerin toplumla yeniden bütünleşmesini engellemektedir. Bu durum, mevcut sosyal hizmet yaklaşımlarının sınırlılıklarını ortaya koymakta ve politika geliştirme ihtiyacını vurgulamaktadır.

4. Kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki kesişimsel eşitsizlikler bağlamında nasıl değerlendirilebilir?

Kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki ilişki, toplumsal, ekonomik ve kültürel katmanlarda birbirini pekiştiren kesişimsel bir süreç olarak değerlendirilebilir. Suç geçmişi, ekonomik yetersizlik ve toplumsal normlara uyum güçlükleri, kadınların birden fazla dezavantajla karşılaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, kadın eski hükümlülerin yaşadığı çok boyutlu eşitsizlikleri anlamak açısından “kesişimsel dezavantaj” kavramının önemini ortaya koymaktadır. Kesişimsel eşitsizlikler, kadın suçluluğu ve sosyal dışlanmanın toplumsal, ekonomik ve kültürel katmanlarda birbirini pekiştiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

Ayrıca araştırmada kullanılan varsayımlar, elde edilen bulgular ışığında değerlendirildiğinde, genel olarak karşılandığı görülmektedir. Öncelikle, katılımcıların soruları tam anlamıyla algılayarak cevapladıkları ve verilerin doğru olduğu varsayımı, araştırmanın tasarımı ve uygulama süreci ile desteklenmektedir. Soruların açık ve anlaşılır biçimde sunulması, katılımcıların deneyimlerini paylaşmasını kolaylaştırmış ve verilerin güvenilirliğine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, katılımcıların yanıtlarını sosyal beklentiler veya kişisel algılar doğrultusunda şekillendirme olasılığı göz ardı edilmemelidir.

Araştırma bulguları, eski hükümlü kadınların tahliye sonrası süreçte çok yönlü sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Kadınlar, sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuki alanlarda çeşitli dışlanmalar yaşamaktadır. Gelir kaybı, iş bulma güçlüğü, aile desteğinin azalması ve toplumsal damgalama gibi olgular, kadınların topluma yeniden entegrasyon süreçlerini ciddi şekilde zorlaştırmaktadır. Bu durum, tahmin edilen varsayımın veriyle tutarlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal dışlanmanın, kadın suçluluğunun hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıktığı varsayımı da bulgularla desteklenmektedir. Suç deneyimi öncesinde yaşanan dışlanmalar, örneğin eğitim ve istihdam olanaklarının kısıtlanması veya aile desteğinin eksikliği, kadınların

suça yönelimini artıran faktörler olarak belirlenmiştir. Suç sonrası süreçte yaşanan dışlanma ise, toplumsal uyum ve rehabilitasyon sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, sosyal dışlanmanın hem suça yönelim üzerinde etkili bir faktör hem de suç sonrası toplumsal uyumu zorlaştıran bir sonuç olduğu doğrulanmaktadır.

Genel olarak, araştırmadaki varsayımlar, elde edilen veriler ışığında geçerlilik kazanmakta ve kadın suçluluğu ile sosyal dışlanma arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamak için sağlam bir ereve sunmaktadır. Bulgular, sosyal ve ekonomik koşulların kadın suçluluğu üzerindeki belirleyici rolünü ve suç sonrası süreçlerde karşılaşılan çok boyutlu dışlanmayı açık biçimde ortaya koymaktadır.



4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Gerek ülkemizde gerek dünyada kadın hükümlü sayısının artması, kadınların ihtiyaçlarının ortaya çıkmasına imkan tanıyacak araştırmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu araştırma kapsamında çeşitli suçlardan ötürü cezaevinde asgari 5 yıl ve üzeri kalmış 15 eski hükümlü kadın ile derinmesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kadınların tahliye sonrası ihtiyaçları, beklentileri ve sosyal dışlanma deneyimleri hakkında birinci ağızdan bilgi edinilmiş ve bu bağlamda ihtiyaç duydukları hizmet ve düzenlemeler gözden geçirilerek tavsiyelerde bulunulmuştur. Nitel bulgulara dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışma, ileride alana ilişkin yapılacak araştırmalara önemli bir kaynak teşkil edebilir.

Araştırmada eski hükümlü kadınların tahliye sonrası sosyal destek ve yardım ihtiyaçlarının, maruz kaldıkları sosyal dışlanma alan, boyut ve göstergelerinin ortaya çıkarılması amaçlandığından araştırmanın odak noktası eski hükümlü kadınların deneyimleridir. Elde edilen verilerde kadınların suça karışmasında bir takım etkenlerin daha etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Feminist kriminoloji de kadın suçluluğunu açıklarken üzerinde durulan özellikler ile bu etkenler benzerlik göstermektedir.

Kadınlar toplumsal cinsiyet ve yapısal eşitsizliğe maruz kaldığı için suça yönelmektedir. İstismara ve şiddete maruz kalan kadınlar kendini savunmak amacıyla suça karıştığını ifade etmiştir. Aynı zamanda erkeklere oranla daha düşük ücretle ve daha zor iş bulmaları yönüyle ekonomik yetersizlik yaşamakta bu durum da kadınları suça yöneltebilmektedir. Sosyal yardım ve destek mekanizmalarının sağlıklı yürütülmemesi de yine kadınları suça yönelten başka bir etkidir. Bu bağlamda kadın suçluluğu ele alınırken içinde bulunduğu toplumda kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin farklı olması ve yapısal eşitsizlikler de göz önünde bulundurulmalı, yasa koyucuların infaz sisteminde feminist kriminolojiden de faydalanmalı, eski hükümlü kadınlara yönelik politika ve hizmetler hazırlanırken toplumsal cinsiyete ve yapısal eşitsizliklere duyarlı olunmalıdır. Çalışmadan elde edilen veriler sosyal yaşama katılma mücadelesi ve suç deneyimi ana temaları altında kodlanmıştır.

Suç deneyimi temasında cezaevi deneyimi öncesi, suça karışmadan önce içinde bulundukları ortamları, imkanları, cezaevi deneyimleri ele alınmıştır. Eski hükümlü kadınların cezaevine girmeden önce de pek çok alanda sosyal dışlanma ile karşı karşıya kaldığı, bu durumun cezaevinde de devam ettiği ortaya çıkmıştır. Birçok alanda sosyal dışlanmaya maruz kalan kadınların cezaevi deneyimi sonucu sabıkalı oluşu nedeniyle yaşadığı sosyal dışlanmanın

derinlik kazandığı, maruz kaldığı sosyal dışlanma alanlarının arttığı söylenebilir. Eski hükümlü kadınlar suç işlemeyen önce kendilerine gerekli imkan ve desteğin sağlanması durumunda suçla en baştan bulaşmamış olacaklarını, cezaevi sürecinde kısmen bozuk olan aile ilişkilerinin daha da bozulduğunu, sosyal haklara ve sosyal hizmete erişimde problem yaşadıklarını, adalete duydukları güvenin sarsıldığını ifade etmişlerdir. Öte yandan STK'ların ceza infaz sisteminde yer almalarına izin verilmesi gerek cezaevindeki kadınların isteklerini ve maruz kaldıkları olumsuzlukları dışarı aktarmaları adına gerekse, cezaevinden çıktıktan sonra yeniden topluma kazandırılmaları noktasında da STK'ların farklı alanlarda faaliyetler yürütmelerinden ötürü eski hükümlü kadınlar için büyük önem arz etmektedir.

Sosyal Yaşama Katılma Mücadelesi temasında kadınların cezaevi sonrası süreçte maruz kaldıkları sosyal dışlanma deneyimlerine, bu süreçte ihtiyaç duydukları destek ve gereksinimlere, gelecek beklentilerine, suç ve sosyal dışlanma döngüsüne yer verilmiştir. Kadınların cezaevinden tahliye olduktan sonra maruz kaldıkları sosyal dışlanma alan boyut ve göstergelerinin artarak derinleştiği öne çıkmaktadır. Kadınların suç davranışı öncesi maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın tahliye sonrası da büyük bir sorun olduğu, kendilerini yalnız ve damgalanmış hissettikleri, ekonomik ve psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları, sosyal bağlarının zedelendiği, aile desteği, hukuki yardım ve sosyal haklara erişim konusunda engellerle karşılaştıkları, barınma ve istihdam sorunu yaşadıkları belirlenmiştir. Sosyal dışlanma deneyimi kadınlardan bazılarını yeniden suça yönlendirdiği gözlenmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen kadınların geleceğe dair beklentilerinin ve temennilerinin topluma yeniden entegre olma yönünde olduğu gözlenmiştir. Kadınların çoğu aileleri ve çocukları ile birlikte yeni bir hayata başlangıç yapma eğilimindedir. Türkiye'de aile ilişkilerinin önemini hala koruyor olması ve bu durumun sosyal dışlanmayı azaltması büyük önem arz etmektedir. Nitekim çalışmada da aile ilişkileri iyi olan kadınların sosyal dışlanmaya daha az maruz kaldığı, aile ilişkileri kopuk olanların ise sosyal dışlanmaya daha çok maruz kaldığı, toplumsal hayata uyum sağlamada daha çok sorun yaşadığı görülmüştür. Cezaevinden tahliye olan kadınların çoğunun ailelerinin yanına geri döndüğü ve aileleri sayesinde topluma yeniden kazandırılmalarına imkan tanındığı söylenebilir.

Cezaevinden tahliye olduktan sonra kadınların denetimli serbestlik müdürlüklerinde topluma yeniden kazandırılmaları amaçlı psikososyal çalışmalara dahil edildikleri ancak bu çalışmaların yeterli olmadığı, kadınların bu çalışmaların daha uzun sürmesi gerektiğini ifade etmelerinden de anlaşılmaktadır. Ayrıca kadınlar müdürlüklerde yapılan bireysel rehberlik görüşmelerinin sınırlı olduğunu, daha uzun süre psikolog, sosyal çalışmacı vb. meslek elemanı ile görüşmek

istediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum cezaevi sonrası topluma kazandırılmalarını amaçlayan çalışmaların ve bunları yürüten meslek elemanlarının sayısının yetersiz olduğunu ve artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Suçlunun rehabilitasyonu ya da yeniden topluma kazandırılmaları hususunda STK'ların sürece çok sınırlı şekilde dahil olduğu görülmektedir. Bu bağlamda cezaevi deneyimi sonrası maruz kaldıkları yalnızlık, sosyal haklara erişim, işsizlik, maddi imkansızlık, toplumsal uyum, sosyal hizmetlere ulaşamama vb. problemleri kadınların psikososyal destekten ciddi manada yoksun kaldığı ifade edilebilir.

Sosyal hizmet bakımından da ele alacak olursak; cezaevinden tahliye sonrası değerlendirildiğinde verilen hizmetlerin suça karışmış kadınların tam anlamıyla sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının önüne geçemediği görülmektedir. SYDV'lerin, denetimli serbestlik müdürlüklerinin, belediyelerin vb. kurumların sunduğu hizmetler yetersiz kalmaktadır. Sosyal hizmet çok yönlü etkileşimi gerektiren bir akademik disiplin ve meslektir. Bu yönü itibarıyla kadın suçluluğu için hem bir neden hem de bir sonuç olan sosyal dışlanma ile mücadele ederek kadınların suç işlemesinin önüne geçmeyi, cezaevi sonrası süreçte de sağlıklı bir şekilde topluma yeniden kazandırılmasını sağlayacak sosyal politikaların geliştirilmesi, psikososyal desteğin etkili şekilde artırılması, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin güçlendirilmesi vb. müdahalelerin saha araştırmasının yürütüldüğü İstanbul ilinde yetersiz olduğu görülmüştür.

4.2. Öneriler

Çalışmadan edilen bulgular kadın hükümlülerin suç işleme motivasyonlarının, cezaevi deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının erkek hükümlülerden farklı olduğuna ortaya koymuş olup, cinsiyete duyarlı çalışmaların gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Burdan yola çıkarak kadınların henüz suça bulaşmamış olduğu dönemden başlamak üzere cezaevi süreci ve sonrasında sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi, kadınların yeniden topluma kazandırılması için aşağıdaki önerilerin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Cezaevinde bulunan dönemde kadın hükümlülere yönelik kimlik gelişimini destekleyici ve güçlendirici nitelikte faaliyetler yürütülmesi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, kadın hükümlülerin bireysel özelliklerini göz önünde bulunduran bireyselleştirilmiş rehabilitasyon programları geliştirilmelidir. Böylece her kadın hükümlünün bireysel ihtiyaçlarına göre, etkili ve sürdürülebilir mekanizmaların oluşturulması sağlanabilir.

Kadın ceza infaz kurumlarında, kadınlara daha fazla ve etkili çalışma imkânları sunulmalı ve atölye sayıları artırılmalıdır. Cinsiyete duyarlı programlar geliştirilmek suretiyle kadınların

tahliye sonrasındakolayca iş bulmaları ve mesleki beceriler kazanmaları sağlanmalıdır. Bu sayede kadınların bir meslek sahibi olarak cezaevinden tahliye olup, topluma kazandırılmaları hedeflenmelidir.

Geçmişte şiddete maruz kalmış kadın hükümlülere yönelik cezaevlerinde tedavi ve danışma birimleri kurulmalıdır. Ayrıca bu birimlerde psikolog, hukukçu ve sosyal çalışmacıvb. meslek elemanları istihdam edilerek hukuki ve psikolojik destek sağlanmalıdır.

Tahliye tarihi yaklaşan kadın hükümlüler için, tahliye sonrası dönemde dış dünyaya hazırlanmalarına yönelik kapsamlı bir plan yapılmalıdır. İstihdam, geçim, barınma vb. durumları cezaevinden henüz çıkmadan önce değerlendirilerek destek ve yardım ihtiyaçları olan kadınlara yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Bu süreçlerde, sosyal hizmet birimleri kurularak tahliyeyi planlama, kurumlar arası işbirliği ve kaynaklara erişim sağlanmalıdır.

Araştırma verileri, kadın hükümlülerin cezaevinde iken en büyük sorunlarının aileleri ve çocuklarıyla ilgili sahip oldukları kaygılardan kaynaklandığını göstermektedir. Bu bağlamda, aile ilişkilerini onarmayı amaçlayan sosyal hizmet müdahaleleri geliştirilmeli, kadınların aileleri ve çocukları ile ilişkilerini güçlendiren programlar uygulanmalı; özel ziyaret hakkı gibi imkânlar ve ebeveynlik desteği sağlanmalıdır.

Araştırma bulgularında eşini öldürdüğü için cezaevine giren kadınların, eşlerinin yakınlarının koyduğu engeller nedeniyle çocukları ile görüşemedikleri tespit edilmiştir. Bu durumda bulunan kadın hükümlülere yönelik düzenlemeler yapılarak çocukların annelerini ziyaret etmelerinin önü açılmalı, bu konuda yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Cezaevlerinde çocukları ile birlikte kalmak zorunda olan kadınlara özel ve çocuk dostu mekânlar sunulmalıdır. Bu nedenle kadın cezaevleri yeniden farklı şekilde inşa edilmeli; çocuklu kadın mahkumlar için “ev tipi” alanlar ve kreş, oyun odası, park vb. çocuklara uygun mekânlar yaratılmalıdır.

Cezaevinde bulunan kadın hükümlülerin kültürel ve sosyal hayata katılımı için tiyatro, sinema, konferans, konser vb. etkinlikler düzenlenmelidir. Ayrıca tüm cezaevlerine kütüphaneler inşa edilmeli ve kadınların spor yapabileceği uygun alanlar oluşturulmalıdır.

Kadın hükümlülerin tahliye öncesi gereksinimleri belirlenerek tahliye sonrası destek ve yardım hizmeti sunabilmek için ilgili kurumlarla işbirliği yapılmalıdır. Ceza infaz ve adalet sisteminde bütüncül bir yaklaşım sergilenmeli; Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İŞKUR, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler ve kolluk kuvvetleri bu

konuda iş birliği yapılmalıdır. Özellikle tahliye sonrası hizmetleri için yerel yönetimlerin sorumlulukları yasal mevzuatla güvence altına alınmalıdır.

Kadın hükümlülere yönelik tahliye sonrası yardım ve destek sağlamak için “izleme ve takip programları” oluşturulmalı, kadınlara verilen danışmanlık hizmetleri tahliyeden sonraki süreçte devam etmelidir. Özellikle kadının işlediği suç türü ve sosyal durumuna göre desteğe daha çok ihtiyacı olan kadınlar tespit edilmeli; tahliye sonrası hayat planlaması yapılarak; barınma, sosyal uyum ve iş edinme süreçleri izlenmelidir. Bu izleme, takip ve geri dönüt alma süreci, Denetimli Serbestlik Müdürlükleri koordinasyonluğunda yürütülebilir.

Cezaevinden tahliye olduktan sonra barınma sorunu yaşayan kadınlar için hayatlarını tek başına idame edebilecek düzeye gelene kadar kalabilecekleri barınma evleri inşa edilebilir. Bu evlerde kadınlara psikolojik yardım, iş bulma, meslek edindirme, hukuki destek, eğitim desteği vb. hizmetler sunulmalıdır.

SYDV ler, belediyeler v.b kurumlar vasıtasıyla cezaevinden çıkan ihtiyaç sahibi kadınların ekonomik anlamda desteklenmesi için tek bir merkezden yürütülen ekonomik destek planı hazırlanmalıdır.

Tahliye sonrası işsizlik kadınların en büyük sorunlarından birisidir ve sosyoekonomik dışlanmanın da zeminini oluşturmaktadır. Sabıkalı kadınların istihdamına yönelik programlar yapılmı, cezaevinde meslek edinen ve çalışan kadınların cezaevi sonrası da takip edilerek kamu ve özel sektör işbirliği ile pozitif ayrımcılık temelli uygulamalar oluşturulmalı, STK’lar ve işverenlere teşvikler yapılmalı, eski hükümlü kadınların işgücüne dahili izlenerek sürdürülebilir destekler sağlanmalıdır. Böylece kadınların yeniden suça eğilimi ve maruz kaldığı sosyal dışlanma azalmış olacaktır.

Tahliye sonrası kadınların büyük bir bölümünün sağlık hizmetine erişme de sorun yaşadığı görülmektedir. Özellikle ruh sağlığı alanında ciddi desteğe ihtiyaç duyan kadınlara belirli bir süre ücretsiz sağlık hizmeti sunulmalıdır.

Tahliye olmasına kısa bir süre kalan kadınlara özel bireyselleştirilmiş programlar hazırlanmalı, belli periyotlarda kadınların dışarıdaki hayata daha sağlıklı hazırlanmaları için psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı gibi meslek elemanlarından destek almaları sağlanmalıdır. Ayrıca bu meslek elemanları kadının ailesi ile de bir süreç yürütmeli, böylelikle hem kadını sosyal hayata hem de aileyi sabıkalı kadına hazırlamış olacaktır.

Kadın cezaevlerinin sayısı artırılarak kadınların ailelerine yakın yerlerde cezalarının infazını tamamlamasına imkan verilmelidir. Ayrıca kadın cezaevlerinde görev yapan idari personel de dahil kadınlardan oluşması sağlanmalıdır.

Kadın cezaevlerinde yer alan psikososyal birimler desteklenmeli, uygulamaların niteliğine özen gösterilmeli, psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı sayısı artırılmalıdır.

Kadın cezaevinde ve denetimli serbestlik müdürlüklerinde görev yapan personele toplumsal cinsiyet alanında eğitimler verilmelidir.

STK'ların gerek cezaevlerinde gerekse denetimli serbestlik müdürlüklerinde tehlike arzermeyen faaliyetler yürütmelerine imkan tanınmalıdır. Cezaevi sürecinde, denetimli serbestlik sürecinde kadınlara psikososyal destek sağlamaları ve toplumsal hayata hazırlamaları için teşvik edilmeliler.

Başta STK'lar olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar aracılığıyla tahliye edilen kadınların sosyal dışlanmaya maruz kalmamaları ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlayacak toplumsal duyarlılık projeleri geliştirilmelidir.

Kadın suçluluğu alanında hem akademik camiada hem de Adalet Bakanlığı bünyesinde araştırmaların yapılması için teşvik ve yönlendirmeler yapılmalıdır. Tahliye sonrası sosyal dışlanma, yeniden topluma kazandırma gibi ihtiyaç duyulan alanlarda nitelikli projeler desteklenmelidir.

Dezavantajlı konumda olan kız çocukları ve kadınlara özel önleyici/koruyucu çalışmalar yürütülmelidir. Ailesinde uyuşturucu madde kullanımı olan, istismar ve şiddete maruz kalan kız çocukların aile kadınlara özel bir sosyal hizmet müdahale programı oluşturulmalıdır.

Aile içi şiddeti önlemeye , kadını korumaya yönelik yasalar olsa da maalesef uygulama aşamasında bu yasaların kadınları koruyamadıkları görülmektedir. Bu nedenle mevcut yasa ve uygulamaların yetersizlikleri gözden geçirilerek etkili ve uygulanabilir politikalar geliştirilmelidir.

Hırsızlık ve uyuşturucu ticareti gibi suçlara karışan kadınlara üyesi oldukları aileleri de dikkate alınarak tekrar tekrar aynı suça yönelmemeleri için radikal uygulamalar geliştirilmelidir. Bu uygulamalar geliştirilirken de sosyal çevre ve sosyoekonomik durum göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adaman, F., Keyder, Ç. (2007). *Türkiye''nin Büyük Kentlerinin Gecekondu ve Çöküntü. TES-İŞ Dergisi*, 83-90.
- Adler F. (1975). *Sisters in crime: The rise of the new female criminal*. New York: McGraw-Hill.
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47-88.
- Akdeniz, S. (2013). "Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme". *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (6): 26.
- Akgün R (2012). *Kadın hükümlülerin sorunları ve başa çıkma tarzları: Eskişehir Çifteler Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Altan, Ö. Z. (2006). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir.
- Arbuckle, T. E., Wilkins, R., & Sherman, G. J. (1993). Birth weight percentiles by gestational age in Canada. *Obstetrics & Gynecology*, 81(1), 39-48.
- Arbuckle, T. E., Wilkins, R., & Sherman, G. J. (1993). Birth weight percentiles by gestational age in Canada. *Obstetrics & Gynecology*, 81(1), 39-48.
- Arditti, J. A., & Few, A. L. (2006). Mothers' reentry into family life following incarceration: Family perspectives. *Family Process*, 45(3), 279-302. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2006.00172.x>
- Arditti, J. A., & Parkman, T. (2011). Young men's reentry after incarceration: A developmental paradox. *Family Relations*, 60(2), 205-220.
- Atasü-Topçuoğlu, R., Akbaş, E. (2009). Sosyal Dışlanma Kavramı, Küreselleşme ve Yeni Yönetişim İçinde Topluma Nasul Bir Bakış Önerir?
- Aygün H (2012). *Kanlı Kontesler*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Ball Rokeach SJ (1973). *Values and violence: A test of the subculture of violence thesis*. *American Sociological Review*, 38(6): 736-749.
- Barberet, R. (2014). *Women, crime and criminal justice: A global enquiry*. Routledge.
- Bartels, L., & Easteal, P. (2016). Women prisoners' sexual victimisation: ongoing vulnerabilities and possible responses. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 2(3), 206-216.
- Başaran, Y. K. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *The Journal of Academic Social Sciences*, 47(47):480-495.

- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (2017). Ait olma ihtiyacı: Temel bir insan motivasyonu olarak kişilerarası bağlanma arzusu. *Kişilerarası gelişim*, 57-89.
- Bazemore, G., & Stinchcomb, J. (2004). A civic engagement model of reentry: Involving community through service and restorative justice. *Fed. Probation*, 68, 14.
- Belknap, J. (2007). *The invisible woman: Gender, crime and justice*. Third Edition, Belmont, USA
- Belknap, J. (2014). *The invisible woman: Gender, crime, and justice* (3rd ed.). Belmont, CA: Thompson Wadsworth
- Belknap, J., Holsinger, K. (2006). The gendered nature of risk factors for delinquency. *Feminist Criminology*, 1(1):48-71
- Berkman, Y., Philips, D. (2000). Indicators Of Social Quality And Social Exclusion At National And Community Level. *Socail Indicators Research*. 50 (3), 329-350
- Bhalla, A., Lapeyre, F. (1997). Social Exclusion: Towards An Analytical And Operational Framework. *Development And Change*. 28 (3), 413-433.
- Biçerli, M. K. (2016). *Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Hayat Boyu Öğrenme*. İstanbul: Beta.
- Bosworth, M. (2007). *Creating the responsible prisoner: Federal governance and the prison regime*. Punishment & Society, 9(1), 67-85. <https://doi.org/10.1177/1462474507070552>
- Bourget D, Bradford JM (1990). Homicidal parents. *Can J Psychiatry*, 35(3):233-8.
- Bowlby, J. (1988). During the first third of this century there were two great proponents of developmental psychiatry—Adolf Meyer and Sigmund Freud. Both believed that. *The American journal of psychiatry*, 145, 1-10.
- Brank, E., Lane, J., Turner, S., Fain, T. ve Sehgal, A. (2007). An Experimental Juvenile Probation Program: Effects On Parent And Peer Relationships. *Crime & Delinquency*, 54 (2): 193-224
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çev.). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 873-898.
- Britton, D.M (2000). Feminism in criminology: Engendering the outlaw. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571; 57-76.
- Browne A (1987). *When Women Kill*. New York: The Free Press.
- Bryngelson, A. (2009). Long-term Sickness Absence and Social Exclusion. *Scandinavian Journal of Public Health*. Vol. 37, 839-845.
- Bureau of Justice Statistics, 2010
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1): 53-65.
- Byrne, D. (1999). *Social Exclusion*. Open University Press, Buckingham

- Canay, D.A. (2004). *Kadın suçluluğu: Feminist bakış açısından kavramsal bir inceleme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi) Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Carlen, P. (1983). *Women's Imprisonment: A Study in Social Control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Carlen, P. (1990). *Alternatives to women's imprisonment*. Milton Keynes: Open University Press.
- Carlen, P. (2002). *Women's imprisonment: A study in social control*. London: Routledge.
- Chapple, C. L., McQuillan, J. A., & Berdahl, T. A. (2005). Gender, social bonds, and delinquency: A comparison of boys' and girls' models. *Social Science Research*, 34(2), 357-383.
- Chesney L.M.(1988). Girls crime and woman's place: Toward a feminist model of female delinquency. *Crime & Delinquency*, 35: 5-29.
- Chesney-Lind, M (2006). Patriarchy, crime and justice: Feminist criminology in an era of backlash. *Feminist Criminology*, 1 (1); 6–26.
- Chesney-Lind, M., & Pasko, L. (2013). *The Female Offender: Girls, Women, and Crime* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Cılga, Ş. (2009). Sosyal Dışlanmanın Dinamiği, Bilimin, Mesleğin Dışlanması ve Öngörüler. *Journal Of Society And Social Work*, 8-9
- Cılga, Ş., Hatiboğlu, B. (2012). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmetler Üzerine Düşünceler*. Ankara: Sabev.
- Clear, T. R., & Sumter, M. T. (2002). Prisoners, prison, and religion: Religion and adjustment to prison. *Journal of Offender Rehabilitation*, 35(3-4), 127–159.
- Comfort, M. (2008). *Doing time together: Love and family in the shadow of the prison*. University of Chicago Press.
- Commission, E. (2012). *Employment and Social Development in Europe 2011*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Costanza, R., & Daly, H. E. (1992). Natural capital and sustainable development. *Conservation biology*, 6(1), 37-46.
- Covington, S. S. (2007). Women and the criminal justice system. *Women's Health Issues*, 17(4), 180-182.
- Coyle-Shapiro, J. A. M. (2002). A psychological contract perspective on organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 23(8), 927-946.

- Cömertler, N. ve Kar, M. (2007). “Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri; Yatay Kesit Analizi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62 (2): 37-57.
- Crenshaw, K. W. (2013). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *The public nature of private violence* (pp. 93-118). Routledge.
- Creswell, J. W. ve Creswell, D. C. (2021). Araştırma Tasarımı. (Çev. E,Karadağ). Ankara: Nobel Akademik. Yay.
- Crewe, B. (2012). *The prisoner society: Power, adaptation and social life in an English prison*. OUP Oxford.
- Crewe, B., Hulley, S., & Wright, S. (2017). The gendered pains of life imprisonment. *British Journal of criminology*, 57(6), 1359-1378.
- Daly, K., & Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and criminology. *Justice Quarterly*, 5(4), 497–538.
- Daniel, D. E., & Benson, C. H. (1990). Water content-density criteria for compacted soil liners. *Journal of Geotechnical Engineering*, 116(12), 1811-1830.
- Das, M. B. (2013). Exclusion and Discrimination in the Labor Market, Background Paper for the World Development Report. Social Development Department Rhe World Bank.
- Delikara, İ. (2002). “Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmalar Sempozyumu. 29-31 Mart 2001, Ankara, s.147.
- Demirbaş, T. (2001). Kriminoloji, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Dominelli, L. (2002). Feminist social work theory and practice. London, Palgrave.
- Dönmezer, S. (1994). Kriminoloji. Beta Basım Yayım Dağıtım, 8. Basım, İstanbul.
- Edwards, L., Jamieson, S. K., Bowman, J., Chang, S., Newton, J., & Sullivan, E. (2022). A systematic review of post-release programs for women exiting prison with substance-use disorders: Assessing current programs and weighing the evidence. *Health & Justice*, 10(1), 1–14. <https://doi.org/10.1186/s40352-021-00162-6>
- Eser, A., & Erdem, S. (2022). *Sosyal haklara erişim ve kadın yoksulluğu: Türkiye örneği*. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 22(1), 45–62.
- Farrington, D. P. (2005). Childhood origins of antisocial behavior. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 12(3), 177-190.
- Foster, J. (2000). Social exclusion, crime and drugs. *Drugs: education, prevention and policy*, 7(4), 317-330.
- Foucault, M. ve Deleuze, G. (1977). Entelektüeller ve iktidar. *Dil, karşı-bellek, pratik: Seçilmiş denemeler ve söyleşiler*, 205, 209.

- Freud, S. (1933). *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*. New York: W. W. Norton & Company.
- Garcia, M., & Ritter, N. (2012). Improving access to services for female offenders returning to the community. *NIJ Journal*, 269. <https://nij.ojp.gov/topics/articles/improving-access-services-females-returning-community>
- Gelsthorpe, L. (2006). Women and criminal justice: Saying it again, again and again. *Criminal Law Review*, 8(3), 369–389.
- Gelsthorpe, L., & Sharpe, G. (2006). Gender and crime. In M. Maguire, R. Morgan, & R. Reiner (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminology* (4th ed., pp. 396–426). Oxford: Oxford University Press.
- Gelsthorpe, L., Sharpe, G., & Roberts, J. (2007). Provision for women offenders in the community. *London: Fawcett Society*.
- Gerçek Çakıcı L. Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma. *Polis Bilimleri Dergisi*, Ocak 1, 2006;8(3-4), s.79.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, crime, and desistance: Toward a theory of cognitive transformation. *American journal of sociology*, 107(4), 990-1064.
- Goffman, E. (1963). *Embarrassment and social organization*.
- Gough, J., Eisenschitz, A. ve McCulloch, A. (2006). *Spaces of social exclusion*. Psychology Press.
- Gökulu, G. (2010). Kent güvenliği kentleşme ve suç ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1): 209-226.
- Gölbaşı, S. (2008). *Kentleşme ve Suç*, Levha yayınları., İstanbul,
- Greenfeld, L. A. ve Snell, T. L. (1999). Women offenders: Bureau of Justice Statistics special report. Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs.
- Grounds, A. (2004). Psychological consequences of wrongful conviction and imprisonment. *Canadian journal of criminology and criminal justice*, 46(2), 165-182.
- Gürtuna O (2009). Cezaevinde kadın olmak ve cezaevinin kadın bakış açısıyla sosyolojik değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi örneği, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haan, A. D. (1998). Social Exclusion: An Alternative Concept For The Study Of Deprivation? *Ids Bulletin*. 29, 12-13.

- Hale, C. ve FitzGerald, M. (2007). "Social exclusion and crime". D, Abrams. J, Christian. ve D, Gordon. (Eds.). *Multidisciplinary Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons Ltd, UK, s.142.
- Haney, C. (2002). The psychological impact of incarceration: Implications for post-prison adjustment. In J. Travis & M. Waul (Eds.), *Prisoners once removed: The impact of incarceration and reentry on children, families, and communities* (pp. 33–66). Washington, DC: Urban Institute Press..
- Hatters Friedman S, Resnick PJ (2007). Child murder by mothers: patterns and prevention. *World Psychiatry*, 6(3): 137–141.
- Heidensohn, F. (1985). *Women and Crime*. London: Macmillan.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence--from domestic abuse to political terror*. Basic Books.
- Hirschi, T., & Stark, R. (1969). Hellfire and delinquency. *Social problems*, 17(2), 202-213.
- <http://www.cte.adalet.gov.tr>
- Human Rights Watch. (2013). *World Report 2013: Events of 2012*.
- İçli T (2013). Kadın Suçluluğu. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- İçli, T. (1992). Türkiye'de suçlular: sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri. Bizim Büro Basımevi. Ankara
- İl, S. (1990). *Türkiye'deki kadın suçluların genel özellikleri ve infaz sürecindeki sorunları üzerine bir araştırma*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- İlbars Z (2007). Suç antropolojisi: kadın ve suç. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 22:1-13.
- James S (2000). *African-American and white female homicide offenders: women who kill intimate partners versus non-intimate partners in Chicago between 1980-1995*. Degree of Doctor of Philosophy, Western Michigan University.
- Jehoel-Gijsbers, G. ve Vrooman, C. (2007). Explaining Social Exclusion: A Theoretical Model Tested In The Netherlands, The Netherlands Institute for Social Research The Hague
- Kızmaz, Z. (2004). "Öğrenim düzeyi ve suç: Suç okul üzerine sosyolojik bir araştırma". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2): 291-319.
- Kieselbach, T., Traiser, U. (2003). Long-term Unemployment And The Risk Of Social Exclusion Among Young People In Europe: Recommendations For Activation Policies. University of Bremen, Institute for Psychology of Work. Bremen.
- Koenig, H. G. (2009). Research on religion, spirituality, and mental health: A review. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 54(5), 283-291.

- Kongar, E. (1972). Sosyal Çalışmaya Giriş. Şafak Matbaası, Ankara.
- Kupers, T. A. (2005). *Toxic incarceration: Psychological effects of solitary confinement on prison inmates*. National Prison Project Journal, 19(2), 17–21.
- Küçüktaşdemir Ö (2015). Ceza hukukunda örselenmiş kadın sendromu. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1):547-586.
- La Vigne, N. G., Kachnowski, V., Travis, J., Naser, R., & Visser, C. (2003). *A portrait of prisoner reentry in Maryland*. Washington, DC: Urban Institute, Justice Policy Center.
- Lerman, A. E., & Weaver, V. (2014). Staying out of sight? Concentrated policing and local political action. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 651(1), 202-219.
- Levitas R. (2005). The Inclusive Society-Social Exclusion and New Labour, Palgrave Macmillan,UK.
- Liebling, A. (2004). *Prisons and their moral performance: A study of values, quality, and prison life*. Oxford University Press.
- Lines, R. (2006). From equivalence of standards to equivalence of objectives: The entitlement of prisoners to health care standards higher than those outside prisons. *International journal of prisoner health*, 2(4), 269-280.
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual review of Sociology*, 27(1), 363-385.
- Lupton, R. ve Power, A. (2002). Social exclusion and neighbourhoods. J, Hills., J, Le Grand. ve D, Piachaud Understanding social exclusion, *Oxford University Press*, Oxford, 118-140.
- Machin, S. (1997). “Intergenerational transmissions of economic status”. P. Gregg (ed.). Jobs, Wages and Poverty: Patterns of Persistence and Mobility in the New Flexible Labour Market. Centre for Economic Performance Volume.
- Marjaei, S., Yazdi, F. A. ve Chandrashekara, M. (2019). MAXQDA and its Application to LIS Research. *Library Philosophy and Practice*, 1-9.
- Maruna, S. (2001). *Making good* (Vol. 86). Washington, DC: American Psychological Association.
- Maruna, S., Wilson, L., & Curran, K. (2015). Why God is often found behind bars: Prison conversions and the crisis of self-narrative. In *Second Chances As Transformative Stories Rhd V3 2&3* (pp. 161-184). Psychology Press.
- Mcknight, A. (2002). Low-paid work: drip-feeding the poor. P, Agulnik (ed.). Understanding social exclusion, Oxford University Press, New York.
- Merlo VA, Pollok MJ (2006). Women, Law and Social Control. USA:Pearson Education.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. Simon and Schuster.

- Metin, B. (2012). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele. E. Ğ. ĞiĞman içinde, Sosyal Politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Morris, K., Barnes, M. Ve Mason, P. (2009). Children, families and social exclusion: New approaches to prevention. Policy press. Portland
- Muddiman, D. (2000). *Theories Of Social Exclusion And The Public Library. Open To All?: The Public Library And Social Exclusion*. London: Resource: The Council For Museums, Archives And Libraries.
- Muncie, J. (2006). Governing young people: Coherence and contradiction in contemporary youth justice. *Critical social policy*, 26(4), 770-793.
- Neuman, W.L. (2022). Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. (Çev. Ö, Akkaya). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Nowak, B. M. (2015). Social reintegration of prisoners in selected European Union countries. *Resocjalizacja Polska*, 10(2), 311-334.
- Ogle RS, Jacobs S (2002). Self-Defense And Battered Women Who Kill A New Framework. USA: An Imprint of Greenwood Publisihing Group
- Ogle RS, Maier Katkın D, BernardT J (1995). A theory of homicidal behavior among women. *Criminolog*, 33 (2): 172-193.
- Owen B (1998). In the mix: Struggle and survival in a woman's prison. Albany: State University of New York Press.
- Öncü, F. T., Sercan, M. T., Ger, C. T., Bilici, R. T., Ural, C. T., & Uygur, N. T. (2007), Sosyoekonomik etmenlerin ve sosyodemografik özelliklerin psikotik olguların suç işlemede etkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(1), 4.
- Pager, D. (2003). The mark of a criminal record. *American journal of sociology*, 108(5), 937-975.
- Peace, R. (2001). Social Exclusion: A Concept In Need Of Definition? *Social Policy Journal Of New Zealand*, 17-36.
- Peattie, K. (2007). "Business and Social Inclusion". D, Abrams. J, Christian. ve D, Gordon. (Eds.). *Multidisciplinay Handbook of Social Exclusion*, John Wiley & Sons Ltd UK, s.142.
- Percy Smith, J. (2000). Political Exclusion. USA: Open University Press
- Petersilia, J. (2003). *When prisoners come home: Parole and prisoner reentry*. Oxford University Press.
- Pierson, J. (2003). Tackling social exclusion. The Social Work Skills Series. Routledge, Cornwall.
- Plugge, E., Douglas, N., & Fitzpatrick, R. (2006). The health of women in prison study findings. *Department of Public Health University of Oxford*.

- Pollak, O. (1950). *The Criminality of Women*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Saith, R. (2001). Social exclusion: the concept and application to developing countries. Oxford: Queen Elizabeth House.
- Salem, M. (2022). A social model of mental illness: The key to liberating incarcerated women from ineffective mental health treatment. *Undergraduate Journal of Public Health*, 6(0). <https://doi.org/10.3998/ujph.2308>
- Salisbury EJ, Van Voorhis P (2009). Gendered pathways: A quantitative investigation of women probationers' paths to incarceration. *Criminal Justice and Behavior*, 36(6): 541-566.
- Sameroff, A. (2010). *A unified theory of development: A dialectic integration of nature and nurture*. Child Development, 81(1), 6–22.
- Sapancalı, F. (2003). Sosyal Dışlanma. izmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 3, 51-106.
- Saygılı S, Aliustaoğlu FS (2009). Şiddet içerikli suç işleyen kadın olguların değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 23(1): 24-29.
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Schnittker, J., & John, A. (2007). Enduring stigma: The long-term effects of incarceration on health. *Journal of health and social behavior*, 48(2), 115-130.
- Schram, P. J., Koons-Witt, B. A., & Morash, M. (2004). Management strategies when working with female prisoners. *Women & Criminal Justice*, 15(2), 25-50.
- Schram, S. F., Fording, R. C., & Soss, J. (2008). Neo-liberal poverty governance: Race, place and the punitive turn in US welfare policy. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 1(1), 17-36.
- Silver, H. (1995). Reconceptualizing Social Disadvantage: Three Paradigms Of Social Exclusion. J. B. Figueiredo, Social Exclusion: Rhetoric Reality Responses (s. 57-80). Geneva: International Labour Organization.
- Silver, H. (2007). Social Exclusion. G. Ritzer içinde, Blackwell Encyclopedia Of Sociology (s. 4419-4421). Blackwell Publishing.
- Silver, H., Miller, S. M. (2003). Social Exclusion. *Indicators*. 2 (2), 5-21
- Smart, C. (1976). *Women, Crime and Criminology: A Feminist Critique*. Routledge & Kegan Paul.
- Somerville, P. (1998). Explanations of Social Exclusion: Where Does Housing Fit In? Housing Studies. Vol. 13. No.6, 761-780.
- Steffensmeier, D., & Allan, E. (1996). Gender and crime: Toward a gendered theory of female offending. *Annual Review of Sociology*, 22, 459–487.

- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research Techniques* (2. Baskı). United States of America: SAGE Publications.
- Sudbury, J. (2005). *'Other Kinds of Dreams': Black Women's Organisations and the Politics of Transformation*. Routledge.
- Şahin, T. (2009). *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi (Uzmanlık Tezi)*. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Şenkal, A. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa.
- Tartanoğlu, G. (2010). *Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası*. *Sosyoloji Konferansları*. 42, 1-13.
- Travis, J., Western, B., & Redburn, F. S. (2014). *The growth of incarceration in the United States: Exploring causes and consequences*.
- TUBİM (2020). *Türkiye Uyuşturucu Raporu*. Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi.
- Türkiye Barolar Birliği. (2019). *Adli yardım uygulamaları raporu*. Ankara: TBB Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *İstatistiklerle Kadın*. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tyler, T. R. (2006). Restorative justice and procedural justice: Dealing with rule breaking. *Journal of social issues*, 62(2), 307-326.
- UN Women (2020). *Gender and justice: Addressing the needs of women in criminal justice systems*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women.
- UNDP. (2019). *Human Development Report: Beyond income, beyond averages, beyond today*. United Nations Development Programme.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2005). *Programming for justice: Access for all – A practitioner's guide to a human rights-based approach to access to justice*. UNDP.
- UNODC (2022). *Global Study on Women in the Criminal Justice System*. <https://www.unodc.org>
- UNODC (2012). *Handbook on the International Transfer of Sentenced Persons*. United Nations. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/11-87709_ebook.pdf
- UNODC (2018). *Handbook on Women and Imprisonment* (2nd ed.). United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC (2021). *World Drug Report*. United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC (2023). *World Crime Trends and Insights Report*. <https://www.unodc.org>

- van der Velde, A. (2020). Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence against Men in International Criminal Tribunals and Courts–Discussing Legal Feminist Framing Practices of Sexual Violence and their Impact on Male Victims of Sexual Violence.
- Visher, C. A., & Travis, J. (2003). Transitions from prison to community: Understanding individual pathways. *Annual review of sociology*, 29(1), 89-113.
- Wacquant, L. J. (2009). *Prisons of poverty* (Vol. 23). U of Minnesota Press.
- Walklate, S. (1998). *Understanding Criminology*. OpenUniversity Press, USA.
- Wallace A (1986). *Homicide: The Social Reality*. Sydney: New South Wales Bureau of Crime Statistics and Research.
- Western, B. (2006). *Punishment and inequality in America*. Russell Sage Foundation.
- Westervelt, S. D., & Cook, K. J. (2012). *Life after death row: Exonerees' search for community and identity*. Rutgers University Press.
- WHO (2018). *Health and social responses to drug problems: A European guide*. World Health Organization.
- WHO. (2016). *INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children*.
- Widom, C. S. (1989). The cycle of violence. *Science*, 244(4901), 160-166.
- World Health Organization.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Young, J. ve Matthews, R. (2003). New Labour, crime control and social exclusion. *The New Politics of Crime and Punishment*, 1-32.
- Zastrow C (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayın.



EKLER

EK 1: Etik Kurul İzni

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

PROTOKOL NO: 2024/363

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sosyal Dışlanma Açısından Kadın Suçluluğu (İstanbul Örneği)
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Doktora/Sanatta Yeterlik Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1-Sorumlu Araştırmacı : Sümeyye ŞİMŞEK 2-Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bedrettin KESGİN
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
28.01.2025

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

EK 2: Onam Formu

YALOVA ÜNİVERSİTESİ İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sizi Sümeyye ŞİMŞEK tarafından yürütülen “Sosyal Dışlanma Açısından Kadın Suçluluğu İstanbul Örneği” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma ile kadın suçluluğu ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaca uygun olarak hazırlanan görüşme formunda, cezaevinden tahliye olan eski hükümlü kadınların toplumsal hayatta karşılaştıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri ve bu deneyimleri nasıl yorumladıkları, yaşanan sorunların ve çözüm önerilerinin neler olduğunu anlamaya ve keşfetmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formunun ilk kısmında demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır. Mülakat soruların araştırmacı tarafından katılımcılara sorunun sözlü olarak yöneltilmesi ile başlayacaktır. Sorulara verilen cevaplar süresince araştırmacı anlatıya müdahalede bulunmayacak ve bu süreçte görüşmecinin izni doğrultusunda görüşmelerin kayıt cihazıyla ses kaydı yapılacak ya da yazılı olarak konuşulanlar araştırmacı tarafından not alınacaktır. Araştırmada sizden tahminen 50-60 dakika süre ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayanmaktadır.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabilceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Açıklamaları Yapan Araştırmacı: Sümeyye ŞİMŞEK

EK 3: Eski Hükümlü Kadınlara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırma Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Sümeyye ŞİMŞEK tarafından Prof. Dr. Bedrettin KESGİN danışmanlığında yürütülmektedir. Araştırmanın amacı cezaevinden tahliye olan eski hükümlü kadınların sosyal dışlanma deneyimlerini alan boyut ve göstergeleri ile birlikte ortaya koymaktır. Vereceğiniz bilgiler bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacak ve kişisel bilgileriniz üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Sorulara samimi ve ayrıntılı cevap vermeniz bizim için çok önemlidir.

Katılım ve katkınız için çok teşekkür ederiz.

1.Sosyo Demografik Özellikler

1.a. Sizi biraz tanıyabilir miyim?

Yaşınız :

Öğrenim durumunuz :

Medeni durumunuz :

Kimlerle yaşadığı :

Yerleşim yeriniz :

Mesleğiniz/ Çalışma durumunuz :

Çocuk sayısı (varsa) :

Ekonomik durumunuz :

Cezaevine kaç kez girdiniz ve toplam ne kadar kaldınız ?

1.b. Cezaevine girmeden önce aile ve sosyal çevreniz ile ilişkileriniz, cezaevine giren bir yakının olup olmama durumu, çalışma durumunuz, ekonomik durumunuz, sosyal haklara ve kurumlara erişim, yasalara uyum/adaletle güven durumunuz hakkında bilgi verir misiniz?

2.Suç İşleme Deneyimi ve Cezaevi Sürecine İlişkin Özellikler

2.a. Cezaevine girme sürecinizden bahseder misiniz? (Cezaevine girme nedeni, ne kadar süre kaldığı ve kaç kez girdiği, ceza almaya neden olan durum ya da kişilerin varlığı vs.).

2.b. Cezaevinde iken aileniz, yakınlarınız ile ilişkileriniz nasıldı?

2.c. Personel ve diğer hükümlülerin size yaklaşımı nasıldı?

2.d. Cinsiyetçi bir yaklaşıma maruz kaldınız mı? (Aileniz, yakınlarınız ve personel tarafından).

2.e Sosyal haklara erişim, hukuki destek vb. alanlarda sorun yaşadınız mı ? İhtiyaçlarınızı karşılayabildiniz mi?

2.f Cezaevinde iken tahliye sonrası için hazırlık yaptınız mı? Kendinizi geliştirebildiniz mi, etkinliklere katıldınız mı?

3. Tahliye Sonrası Sürece İlişkin Özellikler

3.a. Cezaevinden ne zaman tahliye oldunuz? Tahliye olduktan sonra neler yaptınız, kimlerle yaşamınıza devam ettiniz? Cezaevi öncesine göre bambaşka bir hayata mı başladınız yoksa hayatınız kaldığınız yerden devam mı etti? O dönem cezaevinden çıkmış olmanın beraberinde getirdiği ihtiyaç/beklenti/sorunlarınız oldu mu? Bahsetmek ister misiniz?

4. Tahliye Sonrası Sosyal Dışlanma Alan ve Boyutlarına İlişkin Özellikler

Maddi Boyut

4.a. Cezaevinden tahliye olduktan sonra geçiminizi nasıl sağladınız? (iş bulma durumu, iş gücü kaybı, aylık geliri, mesleği, sabıkalı oluşun iş bulma sürecinde etkisi, ekonomik durumu, çevreden maddi destek alma durumu vs.)

Sosyal Haklar

A- Kurum ve Yardımlardan Faydalanma

4.b. Cezaevinden tahliye olduktan sonra sosyal haklardan ve kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanma süreciniz nasıldı? (Sosyal güvence durumu, sosyal haklara ulaşma/ulaşamama durumu, kamu kurum hizmetlerine erişimi, sosyal hizmet, eğitim, sağlık kurum ve kuruluşlarına başvurma, psikolojik destek alma ve yardım alma durumu, problemler/beklentiler vs.)

B- Uygun bir ev ve güvenli çevre

4.c. Tahliye olduktan sonra yaşadığınız çevre hakkında bilgi verir misiniz? (Konut durumu, sosyal çevre bilgisi, yaşanan çevrenin güvenli olup olmadığı bilgisi, oturulan mahalle/semtte ve arkadaş çevresinde suç işleme oranı vs.)

Sosyal Katılımcılık

4.d. Tahliye olduktan sonra sosyal hayatınız nasıl şekillendi? (Sosyal etkinliklere katılma durumu, yalnızlık hissi, aile, arkadaş ve toplum ile ilişkiler, toplumsal dışlanmaya maruz kalma durumu, psikolojik destek alma durumu, beklentiler/sorunlar/ihtiyaçlar vs.)

Kültürel Entegrasyon, Normlara Uyma

4.e. Sizin için adalet ne anlama geliyor? (Adalet ve yasalara güven durumu, yasalara aykırı hareketlere tekrar girişim olasılığı, beklentiler/ihtiyaçlar/sorunlar vs.)

4.f. İçinde bulunduğunuz toplumun kültür, değer ve normlarına karşı hassasiyet gösterip, topluma uyum sağlamaya çalışır mısınız? Sizin doğrularınız mı yoksa içinde yaşadığınız toplumun doğruları mı önceliklidir?

5. Geleceğe Bakış

5.a. Geleceğe dair ne düşünüyorsunuz ne gibi beklentileriniz var?

5.b. Cezaevinden tahliye edilen kadınlar için ne gibi sosyal destek ve hizmetlerin sunulmasını istersiniz? Önerileriniz ve eklemek istedikleriniz var mıdır?



ÖZGEÇMİŞ

Sümeyye ŞİMŞEK 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünü, 2014 yılında da Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü bitirmiştir. 2009-2011 yılları arasında M.E.B’ de öğretmen olarak görev yapmış, 2012 yılında İstanbul Anadolu Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Eğitim İyileştirme Birimi’nde sosyolog olarak göreve başlamıştır. Denetimli serbestlik tedbiri ile cezaevinden salıverilen çok sayıda kadın ve çocuk hükümlü ile yeniden topluma kazandırma çalışmaları ve bireysel rehberlik programları yürütmüştür. 2018 yılında Yüksek lisansını Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji bölümünde tamamlamıştır. Halen Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora programına devam etmektedir.

DİĞER YAYIN VE ESERLER

Şimşek, S. (2017). İnfertilitenin (Kısırlılığın) Sosyokültürel Etkileri. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 12, 55–69.

Şimşek, S. (2017). Kadın Hükümlülerin Tahliye Sonrası Toplumsal Uyum Süreçleri. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 15, 42-75.

S. Şimşek, “Kadın Suçluluğu ve Sosyal Dışlanma: Toplumsal Cinsiyet ve Yapısal Engeller Bağlamında Bir Değerlendirme,” presented at 2nd International Ege Congress on Social, Humanities, Administrative and Educational Sciences, İzmir, 2025.